

XVI. évfolyam, 179. szám

2016. szeptember

www. Irodalmi Jelen .hu

Böszörményi Zoltán:
Jeligék a halhatatlanságnak

Faludi Ádám: Restimesék

Gáspár Ferenc: Sötét angyal

Noszlopi Botond: Vir

Zentai Eta: A cukor

Dimény H. Árpád:
bankett után ketten haza

Istók Anna: Csak neve volt

Lennert-Móger Tímea:
Nyári szelfi

Bencsik Gábor: Üres papír

Balázs Imre József:
Kút a föld alatt

Trenka Csaba Gábor:
Zora és a Lagrange-pont

Laik Eszter beszélgetése
a 80 éves
Kabdebó Lóránttal

 Irodalmi Jelen

Szerkesztőség és kiadó:

1081 Budapest, Rákóczi út 59. 3/5

310085 Arad, Eminescu utca 55–57.,

tel.: 0040/257/280-751, 0040/257/280-596 (fax),

<http://www.irodalmijelen.hu>, ij@irodalmijelen.hu.

ISSN: 1584-6288

Kiadja az **Occident Média Kft.**

Főszerkesztő: Böszörményi Zoltán

Főszerkesztő-helyettes: Bege Magdolna

Főmunkatársak: Szócs Géza, Makkai Ádám (Budapest)

Munkatársak: Laik Eszter (helyszíni tudósítások),

Varga Melinda (vers, interjú), Boldog Zoltán (próza, kritika),

Szócs Tekla (fotó)

Olvasószerkesztő: Hudy Árpád

Lektor: Jámbor Gyula

Rendszergazda: Csipkár Nándor

Igazgató: Kurjatko Péter

A borítón **Siska-Szabó Hajnalka** festménye

BÖSZÖRMÉNYI ZOLTÁN

Eszme

*(A minden fogalmát elkülönítettem
az igazság-függvénytől.)*

Csak annyi szavam van,
amennyi képzetem.

Délutánom sem kevesebb.

Birtokolom őket,

s a tenger felett vonuló felhőket.

Ami hozzám jön, enyém is lehet.

Bármit megszerezni könnyebb,
mint megtartani.

Minden pozitív negatívát is állít.

A szimbólum esendő evidencia,

benne tükröződik

a mozgás, az erő,

és maga a kijelentés,

melyben én vagyok a rejtély.

Ha minden dolog eszme,

s összefüggöm vele,

akkor az emészt fel.

Isten vigyázzon ránk!

S énreám.

Jeligék a halhatatlanságnak

*Esterházy Péter temetésének napján,
2016. augusztus 2-án*

Felesleges türelmesnek lenni!
A türelem nem oldja fel a szív segédigéit.
Nem állít az elmerülő szavaknak katedrálist.
Rémülten repdesnek szerte a pillanat pillangói,
benépesíti a tájat az elmúlás hadosztálya.
*Egy végrendeletben nincsen kérdőjel,
ez a legkáprázatosabb az egészben! Nincsen kérdőjel!*
Mondatok vannak. Csak tö- és bővített mondatok.
Ezekkel kell kopogni a mindenkori jelen kapuján.
Szürreális.

Az ember beszéljen az egészről.
Az egészben benne van az is,
ami valamilyen ürügy okán ebből kimaradt.
Ki merné úgy összeszedni a részleteket,
hogy közben csak a nagy képre koncentrálj?
Az álomfogó nem reggelekre ébred,
hanem sorsgöncbe bújtatott gondolatokra,
amikor nem kell megírni a megírhatatlant,
nem kell elmondani az elmondhatatlant,
nem kell meggyónni a meggyónhatatlant.
A fej tartja a templomot, vagy a templom a fejet?
Bukolikus hangulatot teremt a transzcendencia.
Az élet velejébe vág, átsegít rügyeborult tavaszokon,
hiszen találkozunk kell a nyárral.
A nyár mindent megold. Felsegít, ha elbukunk,
meggyógyít, esélyt ad a lehetetlennek,
a bizakodásból font fénykoszorúnak.
Lobognak a nyár tüzei, a feltámadásé.

A Ganna felé vezető út felett zsebkendőnyi felhők
árnyékában heverésznek a fák.

A képzelet markában emlékmorzsák.

*A szél magához tér, belőlünk semmit nem lát,
emelkedik föl, söpör minket le magáról;
ahogy föláll, kibújik a kabátjából,
az inge kilóg lebegve a nadrágból.*

Az egyedüli megoldás türelmesen kivárni,
míg a világ magához tér.

Kezdődhet minden előlről, az álom, az alkotás.

Néma jelek a hadak útján.

Hunniában a szó elhallgatott.

Tengerparti reggel Heideggerrel

Kilin Sándor emlékére

Lármázd fel a reggelt,
az ijedtségtől megdobban a tenger szíve,
told arrébb a Nap korongját,
te is elférhess mellette,
(ideiglenes építmény építmény mellett).

Leírt szavak,

partokat összekötő hidak függenek.

Mosolyod megvilágítja értelmüket.

Egyensúlyát veszti egy levél,

lehull,

időtér figyel, míg földet ér.

Ennyi vagyunk:

a végtelen gyűrődései.

Nincsenek védőpajzsaink!

Faludi Ádám

Restimesék

Maller néni sarokház

Amikor Pécsi Sándor a Rádióban Colas Breugnon volt, akkor zöld ceruzával megrajzoltam egy Fradi-meccs minden hangját. Egy külföldi csapattal játszott a Fradi a Vásárvárosok Kupájában, amit emlékezetem és a vonalak szerint meg is nyert. Mintha a Juventus számításait húztuk volna keresztül közösen. A Néni adott egy darabka ezeresztendős Pick szalámivéget, amelyet csak vasfűrészszel lehetett szeletelni, és aranyszínű por hullott közben belőle. Szeretettel adta, kiment, és befogta a fülét a vécé előtt guggolva, hogy ne hallja a fűrészhangokat. Ezért szerettem. És megrajzoltam egy zöld ceruzával, hogy mi lesz most. Így jutottam el a mai naphoz.

Útjelző

– Hogyan találom meg Istent?

Visszafordultam. Későtavaszi délelőtt, forgalom alig, pedig ez egy körút, legalábbis a fele, amint itt ível a főposta épülete előtt. A „Zóccség – gyümölcs” házi molinó jutott az eszembe. Ott feszült az ajánlattevő kerítésének utcára néző deszkáin a világ végében. Arrafelé akadt elintéznivalóm, vagy csak menekülnöm kellett, és ez előtt a kerítés előtt loholtam el. És belefényképeztem az emlékezetembe a molinót. Otthon elolvastam, amikor kifújtam magamat, és jókedvre derített. Ugyanezt éreztem most is.

Egy átlagos külsejű városlakó férfi állt tőlem ötlépésnyire a járdán ballonkabátban. Fiatal, kócos fekete hajú, széles szájú figura, aki nem hasonlított senkire. Az én képékszletemben nem akadt vele azonosítható alak egyetlen szál se, annyi bizonyos. Széles derékszíjat viselt, amit egy fekete kajmán hátából hasíthatott valami derék maniókaültetvény-tulajdonos a Rio Negro

és Rio Uapés találkozásánál Sao Joaquim környékén. Kalandos úton jutott el erre a derékra a kajmán hátának sokszorosan feldolgozott változata Made in China felségjellel. Majdnem biztos állítható, hogy az eredetiről sikerrel lehúzott hét bőr egyike lehetett, amiből hozzáértő kezek jó áron eladható luxusterméket kozmetikáztak össze.

Csak állt ott a platánfacsemetére meredve ez a ballonkabátos földi halandó saját hitetlenségétől bénultan. Tulajdonképpen első pillantásra kiderült róla bármelyik járókelő számára, hogy nem egy agybirtokos vált sóbálvánnyá átmenetileg, hanem egy övtulajdonos. Mérsékelt övtulajdonos, mert összesen kettőt viselt. A nadrágján díszelgő, kellőképpen feljavított, nyomokban kajmán bőrt tartalmazó volt az egyik. A másik a kabátján körbefutó, széles repdeső textil, amelyik valahogyan elszabadult, és a nemrég ültetett platánfacsemetére, egyúttal a mellé temetett karóra csavarodott. Ott feszült a mérsékelt gyalogosforgalomban háromlépésnyire a kabáttól és a kabát bénult tulajdonosától. Mérsékelt kínálat, egy látványpék látványsütőlapátot cserél látványtelefonálás közben. A széles övcsat az első pántnál elakadt. Helló egyirányú forgalom, üdv helyszínelők! Látványkemence, látványkovász, látvány-péklapát, látványpékné. Az út és a járda közötti keskeny földszávon egymást követték a platáncsemetéik. Folyamatosan igyekeztek távolodni a gyökerektől, ennyiben mindenképpen különböztek a szomorú tekintetű illetőtől, aki foglyul ejtette valahogyan magát, és egyáltalán nem foglalkozott a világszerte hosszú ideje elharapózott 'vissza a gyökerekhez' mániával.

Igazodva a kialakult helyzethez, megsajnáltam – mérsékeltlen. A legegyszerűbben így nevezhetném az érzést, amelyik eluralkodott rajtam. A ballonkabát övét lecsomóztam a fáról, és a kezébe adtam.

– Megkerülöd ezt a kukát, és balról az első ajtó. Ott találsz. El sem tudod téveszteni. Az egyetlen láthatatlan az üvegablak mögött. Csekkelés, megszabadulsz a sárga veszedelemtől, ami most a bal zsebedben lapul, és csak a széle látszik, utána kapsz vissza pár forintot, amit ott a túloldalra pénzzé tehetsz – mutattam a világ végén libegő molinóra.

Rosenkreutz és Thunderbird

– második futam –

Rosenkreutz és Thunderbird dobozos vegylével a kezében baktatott, lődörgött, ógyelgett azon az isten hátulja mögötti makadám úton, amelyik kihullott az idő emlékezetéből. A semmiből jött és a semmibe tartott, mert a települések, amelyeket összekötött hajdanán, már nem léteztek. Felszipákolta őket valami gondolkodás feletti hatalmasság. Talán kíváncsiságból.

Az egyik szederfa alatt Vladimir és Estragon ücsörgött:

– Godot-ra vártok? – kérdezte Rosenkreutz.

– Vártunk, de már indulunk is – válaszolta Estragon, és nem mozdultak.

– Mi is megyünk azonnal tovább, nagy út áll még előttünk. Filozófiánk vén tölgyesében szeretnénk megalkotni a megfoghatatlan kézzelfoghatót. Fából Rosenkreutz és vaskalap Thunderbird. A gyakorlatba valóban átplántálható alkalmazott filozófiát. A filozófia gyakorlati használatához szükséges formulát, amely minden körülmények között rejtve marad önnön maga és mások számára egyaránt. Bandukolunk a tölgyesben, és új földrészeket fedezünk fel vagy találunk ki. Behatolunk ezekre az ismeretlen területekre, késedelem nélkül kiirtjuk az őslakosságot, civilizáljuk az erdőket, vizeket, állatokat, aztán unatkozunk tovább. Az Univerziumot alkotjuk meg. Érvelünk és ellenérvelünk. Meggyőzzük egymást a meggyőzésről és a meggyőzés ellenkezőjéről – adott tájékoztatást Thunderbird a továbbiakról, majd letelepedtek Vladimir és Estragon mellé a szederfa alá.

RÓNAI-BALÁZS ZOLTÁN

Türkizkék és indigó

Floridai útinapló

Nyitány

Már
tíz órája repülsz és nézed in english
a trendi családi mozit, mer' a könyved
szétmászó betűin sem voltál képes
az álom időzsugorítójába kiszökni

Már
nem tartod bájosnak a légikisasszony
úgyszintén fáradt gépmosolyát sem
a „D class” zsúfolt és lesötétített dobozában
szűköl a térded

Már
távol a sztambuli tranzit
és még távol Miami

Miami Airport

Nem bonyolult kitalálni a reptérről.
Nem bonyolult egy taxihoz érni.
Csak mi vagyunk zombik.
Alvatlan koalák.

Itt minden hivatalnok Sanchez, vagy
Gonzales, és mindegyik helpful.
Csak mi vagyunk zombik.
Alvatlan koalák.

Borzongunk a 18 fokban. 'xcuse
me, melyik út viszen itt le az első
szintre, ahonnan célt
ér ez a kurva voyage...?

First in the USA

Az, hogy a taxis fekete, csak úgy,
és ebben semmi különös, na, az már Amerika.
Azon túl még semmi. A reptér reptér bárhol
és kommunikálni
angolul próbál mindenhol a magyar.
Nagyjából ennyi. Az úttesten
nem sétál át aligátor,
de talán majd legközelebb.

Key Biscayne

Heyguys! We arrived.
Mondja a sofőr hűvösen a frizsider kocsijában,
én meg magyarul, hogy
kurvára ideje volt.
Kiszámoljuk a kis negyvenöt dolcsit,
nyílik az ajtó, és az Úr
puha ökle mellbe vág. Az az ököl
mangrove erdőkbe van csavarva:
hőség és pára.
Esteledik.
A kertvárosi villák pálmái közt
a morcos taxis Rémusz bácsivá lesz.

Párom nagynénje elénk siet,
és nem hagyja, hogy fizessünk.
Az udvari medence mellett, a teraszon
kapunk két margarita koktélt.
Egzotikus növénysziluettek
a sötétkék ég hátterén.
Az időeltolódás leesett légnyomásában
olyanok vagyunk,
mint a falra rajzszögezett gumikesztyű
egy Chirico-képen.

First in Florida

Mindenki kedves, nagyon kedves,
udvarias, és rögtön megáll
minden kocsi, ha mennél az úton,
a part felé haladva, át

és nem fél a fűben a leguán,
egészen közel mehetsz,
és dúdol, ha lát, a moszkító,
mert ő is örül, miközben esz.

Key Largo, pihenőhely

Key Largón, ha mész az úton
(45 mérföld megengedett),
ha balra nézel, óceán,
ha jobbra nézel, óceán,
s a horizontba szúr a sztráda
előtted, s a hátad megett.

Egy helyt pedig, a cserjék közt
kis, jelentéktelen
lejáró, amit ha nem tudsz,
észre sem veszel.

Azon túl apró strandra érsz,
szinte néptelen,
mangrovék közt deszkaösvény,
fedett padok,
s a forró hétköznapok
sós hajából kivágott
pillanat van ott,
és türkizkék és indigó a térdig érő óceán
és ég a földdel összeér,
és veled is, ha benne állsz.

GÁSPÁR FERENC

Sötét angyal

Az angyal néha az Alkotás utcai ház kapuja fölött, a szoborban pihent meg, néha a Hősök terén az Arkangyalban. Utóbbi kicsit fárasztó volt, mert tartani kellett a koronát, jobban szerette a másik épületet, ahol félig-meddig fekkhetett a kapu felett. Időnként a Fiumei úti sírkertben is megjelent, ott ugyan szintén állni kellett, de legalább egy lányt ölelhetett a bal karjában.

Én gyakran jártam az Alkotás utcában, lakást újíttam fel a hatodik emeleten. Abban négy évig nem lakott senki, aztán eladta az önkormányzat egy vállalkozónak, attól vették meg a mostani tulajok, akik engem bíztak meg a renoválással. Az elején macerás volt a dolog, mert itt sertepertélt egy rakás kőműves meg burkoló, vízvezeték-szerelő, felsorolni is nehéz. Aztán szerencsésen elfogytak, vagy befejezték a munkájukat, vagy én üldöztem el őket, mert nem dolgoztak rendesen. Hogy én maximalista vagyok? Hát, ha csináljuk, akkor dolgozzunk csak szépen, ahogy a csillag megy az égen, mint a költő is megírta.

De most végre csend van, és béke, mert a lakás bejárati ajtajába bedugom a kulcsot belülről, hogy ott aztán az Isten sem tud bejönni. Legfeljebb egy angyal... Idebent meg felerősítem a Kárpátiát, és akkor se látok, se hallok. Jó lassan dolgozom, tesszik ez a hely, s ha este végzek, még megfigyelhetem őt is a kapu fölött. Mostanában mintha gyakrabban lenne itt, biztosan a vele szemben ülő leányangyal miatt. Kedves dolog a szerelem – állapítom meg, biccentek neki fölfelé, és elindulok haza.

Jómagam elmúltam negyven, és még mindig a szüleimmel lakom, szerintem ez már így is marad. Bár, az igazat megvallva sokkal jobban érzem magam az üres lakásban, mint apámék főtí házában. Csak néha-néha kell beszélnem, ha a tulajok kínoznak, hogy mikor leszek már kész a felújítással, mikor költözhetnek. Általában azt mondom nekik, hogy jó két hét, és ebben ők megnyugszanak. Ha mégis erősködni próbálnak, hogy nem erről volt szó, meg miért nem hívok segítséget, akkor gyorsan lesze-

relem őket azzal a dumával, hogy legfeljebb tíz nap múlva tudnának jönni, addig én megeszem az egészet. Mármint az egész melót. Szerintem az angyal a kapu fölött mellettem áll, és segít ezekben a vitákban. Néha érzem, mozgatja a szárnyait, olyankor kellemes melegség tölt el, főleg a szívem táján.

Tegnap viszont különös dolog történt. A tulajdonos, ki tudja, miért, kibámult a kamra ablakán, le, a világítóudvar mélyére. Én éppen a feleségének magyaráztam. Jó erős két hét múlva kész leszek, bizonykodtam, közben megint éreztem a szárnyak suhogását, és a melegséget, és alig vártam, hogy kitegyék a lábukat az én gyönyörű lakásomból, ahol én vagyok egyedül, bőggethem a Kárpátiát, és lassan, de módszeresen vakargathatom a megszáradt festéket az ajtóról, hogy aztán másnap, ha valaki érdeklődik, megmutassam, milyen sok mindent kell még lefestenem. Igaz, annyira nem vagyok egyedül, mert az angyal... és ekkor felkiáltott a másik tulajdonos, aki férj minőségében zavargott itt.

– Patkány! – ordította az idióta, s először azt hittem, engem sérteget. De aztán láttam, hogy izgatottan mutogat lefelé, a lichthof aljára! – Patkány! – ismételte meg, s az izgalomtól majdnem kiugrott az ablakon. Az angyal erősebben kavart, már nem csupán egyszerű melegséget éreztem, hanem forróságot, és verejtékeztem is.

– Az nem lehet – mondtam megfontoltan. – Biztosan galamb.

– Vékony, hosszú farka van! – ugrált ő. – Nem lehet galamb.

Tudtam, hogy tennem vagy legalább ígérnem kell valamit. De közben az is eszembe jutott, hogy talán a patkány elűzheti őket ebből a lakásból... Talán örökre az enyém lehet, ki sem kell lépnem innen, hanem békében vakargathatom a tegnapelőtti festéket az idők végezetéig... tehát nem ígérek semmit, csupán elbagatellizálom az ügyet.

– Biztosan csak erre tévedt – magyaráztam hamiskásan –, biztosan véletlen.

– Véletlen? Ilyen véletlenek nincsenek! – kiáltott a tulajdonos, és kiviharzott az ajtón. – Szólok a gondnoknak!

Újfént éreztem, hogy valamit tennem kellene, de fogalmam sem volt, mihez kezdjek. A felesége mosolyogva állt velem szemben, de mosolya kényszeredett volt. Ezzel leplezte zavarát. Szerettek volna már kívül látni az ajtón, hogy beköltözzenek ide. Amúgy viszont a nő kedvelt engem, ezzel tisztában voltam, és mostanáig le tudtam szerelni a próbálkozásait, ám ezúttal a vesztemet éreztem. A patkányt is el akarják venni tőlem, az én patkányomat, mely féken tartja a betolakodókat!

A nő kikerekedett szemekkel bámult rám. Utóbbi gondolatomat, úgy látszik, hangosan mondtam ki.

– Na de, kedves mester! Mi lennénk a betolakodók?

Odakint sötétedett. Novemberben hamar megérkeznek az árnyak. Az udvar felől kiabálást hallottam, a férj perelt a gondnokkal. Az angyal pedig egyre nőtt bennem! Igen, már belül volt, pedig eddig csak kívül láttam, magamon kívül... magamon kívül...

– Rosszul van, mester? Hiszen izzad...! És... falfehér az arca!

Ekkor emelkedtem fel. Testem szép lassan vízszintesbe fordult, és megfontolt mozdulatokkal kisiklott az ajtón. A nő, mielőtt elájult, még aprót sikkantott, én pedig zuhanórepüléssel robbantam, vágódtam lefelé, s mint egy torpedó – mit torpedó, torpedónaszád! – csaptam a férje nyakára. Rögtön elájult a hatalmas ütéstől. A gondnok hanyatt-homlok lakásába menekült, s magára zárta az ajtót.

Én pedig ülök a sötét udvaron, a mocskos kövezeten a tócsában, s szívom a meleg vért, a férj véréét. Minden egyes korttyal csökken a forróság a szívemben, az est könnyű hűvössége jár át, s minden pillanattal világosabban látom, ki vagyok valójában.

NOSZLOPI BOTOND

Vir

A napfényben elindulunk.
Talpunkra különös mintázatokat éget az aszfalt.
A fügefákon gyümölcsök gyöngyöznek,
s a kibuggyant hús körül színes legyek dongnak.

A tenger idén sokkal hűvösebb – mondd,
és a távolba nézel, ahol a Velebit fehérlik,
mint óriások csontjából összehordott halom
a csúcán meszes koponyahegygel.

A löszpart veszélyesebb, mégis barátságosabb,
jobb, mint sziklák élén perzselődni, forgolódvá.
A lucfenyő árnyékot tart, bár szikkadt törzse már korhadoz,
s lyukain nagy zúgással ki-be járnak a kabócák,
néhány a páncélját is hátrahagyta.

Az olajfák mögül előbújik a part.

Lelógatjuk lábunkat a peremről,
a hegyek között, ott szabad az ember – mondd,
olvasni szoktam éjszaka s Délre utazni télen.

Engem a tenger érdekel,
a hűvösség ígéretével,
a könnyű ízével,
a vízbe fúlt föníciai tengerésszel.

Az öbölben motorcsónakok vonulnak,
jachtok ablakáról verődik vissza a nap,
csillognak a vitorlások korlátai,
egy halász épp egy makrelát emel ki a vödörből,
ecetes páncélja meg-megvillan,
ahogy vergődik a vizek fölött.

Szinte észre sem veszed a markodba nyomott
gyűrűt, s a betanult monológomat is alig hallod, –
        hogyan úgy légy velem,
        ahogy ez a tenger áramlik az öbölben,
        szabadon, mégis szabályozottan,
e kékben, ami a végtelen kegy és végtelen szeszély,
        légy te a sziget, mi pihenőhelye az utazónak,
        és légy mellettem,
amikor a szakadékhoz érek, és lepillantok a mélybe.

Később leereszkedünk a homokpartra,
éjszaka együtt nevetünk a pőre habok között,
        s fölöttünk szemérmesen
        elfátyolozzák magukat a csillagok.

ZENTAI ETA

A cukor

A tűzhely előtt áll, ebédet főz, de a gondolatai máshol járnak. A kertet nézi az ablakon át, a természet nem vesz tudomást a háborúról, az ég gyanútlan kék, akár egy gyermek szeme, a színek vidáman lobognak a napsütésben, a rózsák mézszárgán olvadnak a bokrokon. Az életnek ez a valóságos díszlete mégis csalóka, mert a nyilvános parkban, ahol megbújik a ház, a megszokott gyerekzsivaj helyett katonák csörtetnek, idegen vezényszavak röpködnek, félelem izzik a levegőben. A katonák is félnek. Első dolguk volt, hogy lelőtték Pajtást, a gyerekek nagytetű kutyáját. A fakanál megáll a sűrűsödő főzelékben, oda-kozmált, de legalább nem zsizsik, vigasztalja magát.

A hatéves Zsuzsi az evőeszközökkel játszik az asztalnál. Anyja nézi, ahogy a villát a késekkel párosítja és táncoltatja a kopogós eterniten. Az elmélyült játéknak Zolika megjelenése vet véget. A kisfiú egyik kezével az elmaradhatatlan fehér sámlit vonszolja, és azonnal anyja lábához ül. Az aprócska sámlit mint fura köldöksinőr köti anyjához, a másik, magasra tartott kezében szorongat valamit. Zsuzsi felkapja a fejét.

– Mi van a kezében? – kérdezi anyja gyengéden. A kicsi szétnyitja ragadós ujjait, és diadalmasan mutatja az olvadozó kockacukrot. A kislány odaröppen. – Felezd meg, Anya! – kiáltja, és a cukor után kap, mint egy éhes kis vércse. – Nem – mondja a kicsi határozottan, és összezárja ujjait szerzeménye fölött. Szókincese két szó, a „nem” és az „anya”, de konfliktusait remekül megoldja velük.

– Nem eszi meg, nem is szereti – érvel Zsuzsi reménykedve. Sürgetően nézi anyját, hogy tegyen igazságot. Mikor nem történik semmi, elrántja fejét a vigasztaló simogatás elől, és kirohan a kertbe. Az előszoba küszöbéről azonban visszafordul, és odaáll a nagyszoba ajtaja elé. Az osztott üvegen át látja az ágyat és a pihenő tisztet, akinek arcát a szemére húzott tányersapka félig eltakarja. Ismeri, Szergejnek hívják, biztos benne, hogy öccse tőle kapta a cukrot. Megpróbálja felhívni magára a

figyelmét, köhög, hosszan törli cipőjét az összehajtott pokrócdarabon, nagyokat sóhajt, de kopogni nem mer, pedig a vágy a cukor, az édes íz után már szinte fáj.

Mit csinálsz itt? – kiált rá bátyja, hóna alatt a kenyér, amelyért hajnal óta állt sorban. Dühös hangja keményen hátba vágja a kislányt. – Megint cukrot koldulsz, nem szégyelled magad? – a kamasz fiú izzó gyűlöletét, amelyet a beszállásolt katonák iránt érez, forró masszaként önti hűgára. – Ezekről koldulsz, akik az ágyunkban alszanak, lelőtték Pajtást, eltüzelték apa könyveit? – Zsuzsi szeme megtelik könnyel, vaksin pislog, majd az elszabadult könnyek végigfutnak sápadt arcán, az orra folyni kezd, szipog, zsebkendő híján kézfejjével ragadós masszává dörgöli az egészet.

– Jóska, mi ez a ricsaj? – lép ki anyjuk a konyhából, és eltereli őket a szoba elől. – Megint kunyerál, miért nem tiltod meg neki? – hangja, pillantása számonkérő. – Gyerek még, ha Szergej észreveszi, ad neki.

– Szergej? – fia szeme résnyre szűkül, most úgy néz, mint az apja, ha nem tetszik neki valami. – Rendes ember, lehetne sokkal rosszabb is – védekezik anyja. – A konzerveket te is megeszed, pedig tudod, hogy nem az égből pottyannak. Három gyerek mellől nem mehetek batyuzni. – A kamasz konokul hallgat, mint akit nem győztek meg. Anyja hozzálép, átöleli, tudja, hogy fiát megviselik az apátlan évek. – Vége lesz ennek is, és Apa hazajön – vigasztalja. – Még Zolikát se látta, nem is ír – a fiú hangjában elfojtott zokogás bujkál. A két kicsi ijedten nézi.

Szergej megáll az ajtóban, félszegen mosolyog. Mikor az asszony ránéz, invitálásnak veszi, és belép. Zubbonya zsebéből megviselt fényképet húz elő, a fekete-fehér fotóról telt fiatalasszony és egy szőke kisfiú néz a lencsébe. Annyi idős lehet, mint Zolika. – Szép család – dicséri az asszony, hosszan nézi őket, közben kedvesen bólogat. A férfi szemei felragyognak, a képre mutogatva oroszul magyaráz. Nem beszélnek egymás nyelvét, nem is törekszenek rá, a két ember között pillantások, hangszünetek, gesztusok és az aktuális tárgyak közvetítenek. Mielőtt visszagyúrná a zsebébe, még egyszer megnézi a képet. Elmegy, de pillanatokon belül visszatér megpakolva konzervekkel.

– Köszönjük – ismétli sokszor az asszony, és különös színű, sárgásbarna szemében fény bujkál. Szergej háritóan emeli fel a kezét, majd előhúzza a zsebéből egy maroknyi kockacukrot, és Zsuzsi felé nyújtja. A kislány szeme előtt ott fénylenek az áhított édes, fehér kristályok, szájában összefut a nyál, nagyokat nyel, de nem nyúl értük, bátyjára les. A kéz pár pillanatig vár, majd a kicsi ölébe borítja az egészet. Zolika kimarkol egy szemmet, a többit hagyja leesni. Szétpattognak a kövön, az egyik a kamasz lába elé, aki nem mozdul. Anyjuk szedi össze, a hajlongástól vagy a szégyentől sima, kreol bőrén átüt a vér. Szergej nézi őket, az arcán nincs harag, szótlanul kifordul a konyhából.

A délután csendes, a kicsi alszik, Zsuzsi a kertben, Jóska beszerző útra indult, egyre önállóbb, sose jön haza üres kézzel, komolyan veszi apja szavait, aki bevonuláskor tréfásan rábízta a „lányokat”.

Előszedi férje leveleit, olvasgatja, nézi a dátumokat, fél éve tábori lap sem jött. Nem akar a legrosszabbra gondolni, inkább felidézi az utolsó éjszakát. Kétségbeesett szenvedéllyel ölelték egymást. Annyira más volt ez az ölelés, férje teste keményebb, szikárabb lett, más volt az illata, eltűnt a becéző lágyság, célratörő, gyors, mintha hajszolná az idő, vagy bomba ketyegne a füle mellett. Magának is alig merte bevallani, újszerű volt, izgalmas, mintha egy vonzó idegennel szeretkezett volna. A fullasztó csókok pillanatnyi szünetében kérte, vigyázzon, vagy csak kérni akarta, most már mindegy.

A napok egyformán telnek, Szergejt csak futtában látják, ahogy jön-megy, intézkedik. Az asszony szokatlan nyugtalanságot észlel, valami készülődik. Egyik nap összetalálkoznak, ő az udvarról tart befelé, a férfi a nyitott szobaajtóban áll zubbony nélkül, hajadonfőtt. Az asszony szíve örült táncba kezd, a kinti fénytől elvakulva egy pillanatig azt hiszi, a férjét látja, bozontos, szőke üstökét, ami minden fésűn kifogott. A felvillanó, majd kihunyó öröm tűzijátékát Szergej félreérti, a mögötte lévő menetkész felszerelésre mutat sajnálkozva.

Este lebontják az egymásra rakott szalmazsákokat, lefekszenek. Jóskával, közrefogják a kicsiket. A falnál a kamasz alszik, anyjuk közel az ajtóhoz a szélén. A gyerekek hamar elalszanak,

csak az asszony bámul álmatlanul a sötétbe. Mi lesz, ha új katonákat vezényelnek ide, ha sokáig tart még ez a szörnyű háború, és amit végig se mer gondolni, ha a férje elesett? A megválaszolatlan kérdések, mint szű a fát, rágiák belül. Átmenet nélkül zuhan egy mély, zavaros álomba.

Óvatos érintés ébreszti, valaki a nevéen szólítja. Egy ideig az álom és ébrenlét határán vergődik, csak lassan érzékeli a valóságot, egy idegen jelenlétét. Hirtelen felül, de mielőtt rémülten kiáltana, felismeri Szergej hangját, aki a nevéet ismételteti lágy, csitító hangokba burkolva, mintha álmából felriasztott gyermeket nyugtatna. Most szólította először Margitnak. A nevéet sohase szerette, úgy érezte, nincs benne kedvesség, olyan zárt, határozott, mint egy felszólítás. Az első két összekapaszkodó hang, a „Ma” légyságát felülírja a recsegő „r”, a torokból kibújó „g” és a pattogó „t”. Szergej most mégis puhán, szerethető akcentussal ejti ki.

Felkel, elhárítja a segítséget.

– Mi történt? – kérdi halkán. A férfi izgatottan magyaráz, közben két nyitott tenyere leszállni készülő madárként repked az asszony válla és dereka körül. Arca homályos folt, nem olvasható. Beszédes éjszakai pantomimmal próbálja csendre inteni. Szergej érti, és suttogni kezd, de lehalkítva ösztönösen közelebb hajol. Az asszony tudja, búcsúzni jött. Suttogva köszöni meg a segítséget a gyerekek nevében is, kéri, hogy vigyázzon magára, érjen haza baj nélkül. Szergej most nem érti, vagy nem akarja érteni a hangszílyokat, tovább beszél, egyre szenvedélyesebb. Az asszony hátrálni kezd, fél, hogy a forróságtól, ami a férfiből árad, maga is meggyullad. Kezeit védekezőn maga elé tartja, a két női tenyér gyenge bástya, Szergej elkapja őket és saját mellére szorítja. Megvan a híd, az érintés, melyen keresztül szabadon áramlik a vágy. Nem erőszakos, csak kér, könyörög, mint lázas beteg egy kis enyhülésért, szomjazó egy korty vízért. Az asszony lába megremeg, tiltakozó feszessége meglágyul, hagyja sodortatni magát a szoba felé. Az ajtóból visszanéz, hogy egy utolsó pillantást vessen a gyerekekre. Alszanak, csak a konyha falához támaszkodik egy mozdulatlan kis alak, feketén, mint egy felkiáltójel.

DIMÉNY H. ÁRPÁD

bankett után ketten haza

június fojtó illata
kék vagy lila az éjszaka
távoli fénylő boltsora
utcákat borít burokbá
vállpánt nélkül szaténruhá
elindul megáll tétova
világít fehér combhúsa
vállamra hajol kuncog a
nyirkosan tapad bugyija
a szögellet hideg fala
rázkódik háta tompora
suta mohó kézmozgása
orromba első nőszaga
ó az a húsmeleg hiba
bálnaszíveink moraja
csalán csókoltá vádlíja
költészet–filozófia
hasonló kategória
szavakkal nem lett kimondva

...

találkoztunk két napja
egy csóktalan hé szia
férjezett és két fia
...asztán feltett szándéka...
... persze biztos addigra...

akkor megint annyira
bronzbőr arany hajcsiga
mohó vágyam agyara
ajkát sebzi harapja

...

vízre-hajló fák dús lombja
nagy zöld csöppje csak hullana
ez üveg-gyümölcsöm nyara
egy csapásra szétrobbantva
nem szól de bármit mondhatna
szemeink párzó vadlova
egymásba mar négy pupilla
emlékvers varrva vádlira
mennem kell... várnak... hát... szia

ISTÓK ANNA

Csak neve volt

Ne nézze meg. Akkor könnyebb lesz, mondták. Hittem nekik.

Nem néztem meg.

Nem tudtam még akkor, hogy a gyásznak, éppúgy, mint a szerelemnek, test kell. Legalábbis kezdetben, különben elszakad az ember a valóságtól. Tudták ezt az ókoriak is, mindegy, hogy szobor, tükörkép, vagy éppen bika, de kell valami, amit az ember forrón imádkozhat, beleálmodhatja vágyait, félelmeit, mert különben elemésztdök. Ha nincs test, nincs szerelem. Ha nincs szerelem, nincs élet. És fordítva is igaz, ha nincs test, nincs gyász. Ha nincs gyász, halál sincs. Miért, szerintetek minek kellett Jézust feltámasztani?

Hetek óta járok ki mindennap a temetőbe. Olvadó napfény, újjászületés a fák hegyén, bennem meg a világegyetem üressége. Nem tudom megfogalmazni, nincs mértékegysége a fájdalomnak, csak a sötét anyag kering bennem, nem mérhető, nincs töltése, csak energiája, ami folyamatos negatív nyomás alatt tart.

Néha órákig is elülök a sír mellett, és megpróbálom formába önteni azt, akinek csak neve van, de teste nincs, mert sohasem láttam. Hiába cipeltem magamban huszonegy hétig, nem tudom magam elé képzelni. Sem a fejét, sem a kezét-lábát. Hiába volt a testem része, az enyém, nem tudom elengedni, mert az orvosok azt mondták, ne nézzem meg.

A kórházban az volt a legszörnyűbb, hogy egy osztályon voltam a többiekkel, akiknek sikerült. A kórteremben szerencsére csak három sorstársam volt, őket jobban sajnáltam, mint magamat. Az egyik lánynak ikrei lettek volna, a másiknak megrepedt a méhe, és soha nem lehet gyereke. Ehhez képest én még szerencsésnek mondhatom magam, mert én csak egy beteg gyereket mentem megszülni, és mindenféle komplikáció nélkül túletem rajta. Azt azonban egyikünk sem érti, miért történt ez velünk.

Péter azt mondja, túl kell ezen lépni, és előrenézni. Egyébként nem beszél sokat erről, próbálja meg nem törtéنتté tenni a dolgokat. Néha úgy érzem, őt nem az viselte meg, hogy meghalt, hanem hogy nem született meg. De ezt a különbséget is csak ő érezheti, mert én, aki ténylegesen átéltem az oxitocin gerjesztette fájdalmakat, nagyon is tisztában vagyok azzal, hogy szültem. Halálnak adtam életet a szülőágyon, és ez a tudat annyira megbénít, hogy képtelen vagyok sírni.

Öt éve ismerkedtünk meg, három éve próbálkozunk családot alapítani. Karácsonykor árultam el neki, hogy terhes vagyok. Péter születésnapján tudtuk meg, hogy beteg a baba. A Down-kór csak az egyik baj volt, nyitott gerinc, hasfal, nyúlszáj, az orvos szenvtelenül sorolta az ultrahangvizsgálat eredményeit, majd a kezünkbe nyomott egy csomó iratot, miket kell aláírnunk, hogy megindíthassa a szülést a következő héten.

Én meg csak bámultam Péterre, azon gondolkoztam, hogy lehet, hogy az a kis lény, akinek már nevet is adtunk, és hetek óta beszélünk hozzá, ő meg apró mozdulattal jelez nekünk vissza, hogy hall bennünket, az csak egy félresikerült sejtsomó, egy roncs, aki ha élve megszületne, akkor sem biztos, hogy képes volna bármilyen ingert felfogni, nemhogy reagálni rá. Akkor éreztem először, hogy mennyire bámulatosan könnyelműek vagyunk mi emberek, hogy képesek vagyunk vágyani valamire, ami nincs, beleszeretni egy illúzióba.

Egy hétig próbáltam együtt élni a gondolattal, hogy egy torz szörny lakik bennem, akit el kell pusztítanunk, hiába lettünk bele mindketten szerelmesek. Elsősorban őrá voltam dühös. Nem Péterre, nem magamra, nem a sorsra, még csak nem is az orvosra. Hanem a lényre bennem, hogy elhitette velem, hogy ő lesz majd a gyerekem, és én gyanútlanul, feledve minden óvatosságomat, vágyini kezdtem rá. Addig hergeltem magam, míg képes voltam bemenni a kórházba, és vállalni az abortuszt, és a szülési fájdalmak kínját csak az enyhítette bennem, hogy végre megszabadulhatok tőle.

egy tálcán, én meg némán bámultam a plafont, míg befejezte az orvos a kaparást. A kórteremben a falnak fordultam, és három napig nem szóltam semmit, csak a legszükségesebbeket.

Kaptam két hét betegszabadságot, de egy hét után már nem bírtam otthon. Csak kerülgettük egymást Péterrel, aki csak anynyi időre hagyott magamra, míg a hivatalos ügyeket intézte. A családnak, barátoknak megmondtuk, hogy senkit nem akarunk látni. A temetésre se hívtunk senkit, ketten voltunk, a lelkész meg egy sírásó. Nem tartott sokáig, egy rövid ige, némi vigasz-
nak szánt beszéd, és már mehetett is a koporsó a gödörbe. A zsoldárt a lelkész énekelte zengő, korántsem az alkalomhoz illő, harsány hangon. Péter felmarkolt egy darab földet, és a lyukba szórta. Lehajoltam én is, gépiesen egy marék göröngyöt dob-
tam a koporsóra. Tompán puffant. Aztán elléptem, és a sírásó felkupa-
colta a még kissé fagyott, tavaszi földet.

Nem éreztem semmit. Nem láttam a testet, nem éreztem a gyászt. Csak a sötét energia kavargott bennem.

Azóta is kijövök ide mindennap, és várom, hogy végre meginduljanak a könnyeim.

Istók Anna írása az Irodalmi Jelen júniusban zárult, Novella 2015 című pályázatán megosztott 1. díjat kapott.

Végel Dániel fotója

LENNERT-MÓGER TÍMEA

Nyári szelfi

Kihűlő (f)alak
Hangom messzi
(V)ízpartok feledése
(R)égi
Újhold
Új szó
Újdonság e vágy
Magamban ébred
Magam iránt

BENCSIK GÁBOR

Üres papír

A sajtóház klubja délután kettőkor még majdnem üres volt. Csak ketten ültek az egyik sarokasztalnál, a mély fotelokba süppedve: Jegesi és Fekete, mindketten a központi pártlap vezető munkatársai. Előttük az asztalon félig telt hamutartó, két pohár fröccs, üres poharak, a pártlap aznapi száma: 1985. február 4., péntek. Légy röpiült az asztalra, neki-nekiiramodott a politúros felületen, amíg egy pohártalp után maradt nedvességgyűrűhöz ért, ott a szárnyait serényen összedörzsölte, és a levet kezdte szívogatni.

– Ez is alkoholista – szólalt meg Jegesi.

– Mi van? – pillantott fel Fekete a merengéséből. Körülnézett az üres teremben. – Ki az alkoholista?

Jegesi cigarettát tartó kezével az asztalra mutatott: – A légy.

Kezébe vette poharát, nézte a felszálló buborékokat. Évtizedek óta így ivott: percekig tartotta a poharat, testileg-lelkileg felkészült az élvezetre, aztán egy hajtásra itta ki az egészet. Senki sem emlékezett rá, hogy valaha is félbehagyott volna egy fröccsöt.

Kinyílt a klub lengőajtaja, magas, szemüveges fiatalember nézett be, körülpillantott, aztán eltűnt.

– Ki ez? – kérdezte Fekete.

Jegesi letette az üres poharat. – Tudom én? Valami firkász. Ifjú titán. Ötödik niemand. Mint mi voltunk harminc éve. Vagy negyven. – Mélyet szívott a cigarettából, aztán nézte a sűrű füstöt. – Még nem sejti, milyen strapás ez a pálya. Mindig új demagógiába beleszokni.

Fekete a kollégájára pillantott. – Miért teszel úgy, mintha nem volnának elveid?

– Mert nincsenek. Isten az atyám.

Fekete új cigarettára gyújtott. – Elvei mindenkinek vannak.

– Nekem speciál nincsenek. Ami volt, azt eladtam vagy elvesztettem. Volt, nincs.

– Megint a Rákosi?

– Nemcsak a Rákosi. De az is, vastagon.

Hallgattak.

– Nem lehet mindent Rákosira fogni – szólalt meg Fekete, előre dőlve.

– Hát nem is.

– Az az ember nem akart rosszat. Akarata ellenére próbálta boldogítani a népet. Szubjektíve nem volt gazember.

– De. Szubjektíve is gazember volt.

Az ajtó kinyílt, és Szabó, a bűnügyi tudósító lépett be. Jópofáskodóan hátba csapkodta Jegesit, sötét napszemüvege villogott.

– Mi van fiúk? Isztok?

Jegesi felé fordult. – Te is szubjektív gazember vagy.

Szabó nevetett. – Minek iszik, aki nem bírja. Na szervusztok. – Kiment.

– Magyarázd meg – szólalt meg Fekete –, tessék, magyarázd meg, hogy miért volt Rákosi gazember.

Jegesi legyintett. – Reménytelen. Te akkor nagymenő voltál. Volt pénzed. Egyik kitüntetést kaptad a másik után. Rákosi kezdet fogott veled. Neked ezt nem lehet megmagyarázni. Az ember elfogult azokkal, akik vele elfogultak.

Fiatal nő és sánta férfi lépett be a klubba. Egy sarokasztalnál leültek szorosan egymás mellé, és nyomban halk, duruzsoló beszélgetésbe kezdtek.

– Menj te a francba! – szólalt meg Fekete, az eddigiek-nél valamivel halkabban. – Ne mondd, hogy az ilyen vállveregetésekkel mindenkit meg lehet vásárolni.

– Pedig mondom. Mindenki eladó, mindenki megvehető. Én is eladó voltam, de nem kellettem senkinek. Nem értem egy fél kitüntetést sem. Még egy kiváló munkáértot sem.

Fekete csodálkozva nézett a kollégájára. – És ez neked fáj?

– Fáj.

– Tehát te is hittél Rákosiban.

– Nem én. Egyszerűen szerettem volna kitüntetést kapni. Bármilyet. Odafentről. Bizonyos szempontból mindenki royalista, az uralkodó kisebb-nagyobb kegyeire vágunk. Van, aki csak vágyik rá, van, aki ki is harcolja. Aki pedig sehogyan sem kell, abból forradalmár lesz.

Megint nyílt az ajtó, feltűnően csinos, magas lány jelent meg, nyomában terebélyes hajú fotóriporter, egyik kezében tányéron debreceni, a másikban fröccs.

– Á, szervusztok! – kiáltott fel a fotós. Barátnőjéhez fordult. – Ül le oda, életem, mindjárt jövök. – Visszafordult. – Ervinkém, olvastam a cikkedet a mai lapban. Remek.

– Melyik?

– A gyáratatásos. Kemény írás. Csodálom, hogy átment.

– Hát igen. – Jegesi leveregette a cigaretta hamuját. Feketéhez fordult. – Hozzak neked is egy fröccsöt?

– Hozzál. Nem is, inkább két deci szárazat. Kéknyelűt, ha van.

A fotós a barátnője mellé telepedett, jó étvággal, gusztussal ette a forró debrecenit, időnként a lány fülébe suttozott. Az nevetett.

– Egy tündér – szólta át a fotós Feketéhez, a villára szúrt kolbásszal a lány felé bökte.

– Az. – Fekete bólintott.

A lány rávillantotta tökéletes fogsorát. Fekete visszamosolygott. – De nem lesz köztetek semmi testiség?

– Áh! – A fotós kenyérrel tunkolta a mustárt. – Csak nem képzeled! Beszélgetünk. Fichte, Feuerbach. Tudod.

– Tudom.

Mire Jegesi visszatért a két pohárral, még négyen érkeztek, Szabó és az ultipartneri, két idősebb újságíró meg egy gyakor-nok. Megkezdődött a játék hangos, a többieknek is szóló, könynyed fecsegéssel, Szabó vitte a szót, a gyakor-nok kopogott.

Fekete lassan, apró kortyokkal ivott.

– Van abban valami, amit mondasz. De ez csak egy része a dolognak. Az ötvenes években is voltak elvhű, elkötelezett emberek. Nem?

– De. – Jegesi a poharában felszálló buborékokat nézte.

– Voltak ilyenek. Emlékszel a Turcsányi Zolira?

– Turcsányi... Nem.

– Dehogynem! Együtt jártunk az újságíróiskolába.

– Akit valami botrány miatt kirúgtak egy vidéki laptól?

– Az. A botrányra nem emlékszel?

– Most, hogy mondod, rémlik valami. Politikai ügy volt, ugye?

– A szerencsétlen leadott egy keresztretjtvényt, aminek az volt a megfejtése, hogy a Szovjetunió fejlődésünk záloga. Egy „l” betű kimaradt, nyilván véletlenül. Erre Turcsányit, a maku-látlan népfít, a hithű kommunistát bevitték az ávóra, és hülyére verték. Effektíve hülyére.

– Mit akarsz ezzel mondani?

– Semmit. Évekre eltűnt, egyszercsak beállított hozzám. Egészen normálisan viselkedett. Az emlékekről beszélgettünk, a hősi időkről. Így mondta: a hősi idők. Aztán félrehívott. Te, azt mondja, van itt egy novellám, próbáld leközölni, nagyon kellene a pénz. Azzal átadott egy teljesen üres papírlapot. Olvasd, azt mondja, olvasd csak.

– Megengeditek? – Ősz hajú, testes, kontyos nő telepedt az asztalhoz. – Csak amíg megiszom a cseresznyémet.

– Akár örökre is.

– Szóval ott volt a kezemben a papír, és nem volt rajta egy vonás sem. Ez meg csak kérdezgett: na milyen, hogy tet-szik?

– Az üreslapos Turcsányi? – kérdezte a kontyos nő.

– Az.

– Emlékszem.

– Mondom neki, Zolikám, valami nem stimmel, én ezen egy sort sem látok. Nem baj, azt mondja, itt a másolat. És odaad

egy másik üres papírt. Mit csináljak? Mondom neki, ne haragudj, olvasd fel, úgy látszik, rossz a szemem. Kérlek, azt mondja, szívesen. És elkezdett mondani egy remek novellát. Egészen elhűltem. Ezt úgy megverték, hogy zseni lett belőle... Odatuszkoltam a gépirónóhoz, mondom, Zolikám, legjobb lesz, ha mindjárt lediktálad. Meg van véve.

Fekete kételkedve mosolygott. – Olyan nincs, hogy valakit zsenivé verjenek.

– Várjál. – Jegesi kiitta a fröccsét. – Délutánra kiderült, hogy egy rég megjelent novellát diktált le. Már nem tudom, kiét, valami külföldit, azt hiszem. Másnap újra bejön: Ervin, nagyon kellene a pénz, próbáld előre kifizettetni. Fölszalasztottam egy embert a pénztárba százhusz forinttal...

Valaki rájuk köszönt: – Szevasztok.

– Szevasz, szevasz.

A klub lassan megtelt.

– Fölküldtem valakit, hogy ezt a pénzt hivatalos látszattal Turcsányinak adják ki. A következő héten újabb novellát hozott.

– Üres lapon azt is – szólta közbe a kontyos nő.

– És te megint kifizetted.

– Nem én egyedül. – Jegesi rágyújtott. – Többen adtuk össze. Négy novelláját vettük meg. De ez még hagyján. A szerencsétlen nyomtatásban akarta látni őket. Egyre többet zaklatott minket. Megint újságban akarta olvasni a nevét. Mit volt mit tenni, írtunk neki egy novellát. Egészen jó lett. De nem jelent meg.

– Miért? – kérdezte Fekete.

– Nem adtad le.

– Én?

– Te.

– Na ne hülyéskedj!

– Nem te voltál a rovatvezető?

– De én... na de... miért nem adtam le?

– Azt mondtad, emlékszem, azt mondtad, ez egy kompromittált név, ezt nem lehet közölni.

- De miért nem mondtátok, hogy miről van szó?
- Minek? Akkor leadtad volna?

Az ajtóban egy részeg költő jelent meg, mindkét kezében egy-egy pohár bor.

- Üdv nektek, firkászok! Éljenek a papírpusztítók! – Leült a kontyos nő mellé, letette a poharait, a kezét nyújtotta. – Kegyedet még nem ismerem. Kezít csokolom. Dombai.
- Szedelka.

Fekete elnyomta a cigarettát. – Na és mi lett a Turcsányival?

- Megint jött, elzavartuk. Aztán már nem jött.

A költő nagy hangon közbeszólt. – Ilyenek ezek, drágám. Kirúgják az embert. Ilyenek vagytok.

- Fél év múlva öngyilkos lett.
- Szegény – mondta részeg átéléssel a költő. – Én is öngyilkos leszek. Igen, meg fogom ölni magam, csak még egyszer-kétszer berúgok, hogy jobban utáljam magam. Minek élni? – Fölemelte a hangját. – Minek írni? Kinek? – Széles mozdulatokkal összehajtogatott papírlapot vett elő, az asztalra tette, kihajtogatta, keze fejével kisimította. – Látjátok ezt a papírt? Üres. Ez a legtöbb, amit ma egy költő tehet. Hogy nem rondítja össze a szép, tiszta, fehér papírt. Ez az üres papír, ez a tisztának megőrzött, hófehér papír a legjobb vers, amit a huszadik században írtak.

BALÁZS IMRE JÓZSEF versei

A várak története

Tizennyolc éve építész egy várat,
nincs ostrom, beengeded az arra járót.
Mélyek a sáncok, a függőhíd elegáns,
biztonságos, vonzó itt a környék.
A várak története egyszerű,
a várlakók nőnek bele, nőnek hozzá életekhez,
ez a bonyolultabb.
Könnyed, nagyvonalú feszültség,
magaslatról rajzolt térkép:
ez legyen a tavasz első napja,
fedezékből végiggondolt küldetés.

Kút a föld alatt

Van egy kút a föld alatt,
betemették rég a szavak törmelékei,
a beledobált emlékek, színek, kavicsok.
Téljes életek, használaton kívül;
vödörrel merített föld a mélyből.
Fölötte semmi más,
csak lustán keringő hangok
egy orgona sípjából.

TRENKA CSABA GÁBOR

Zora és a Lagrange-pont

Az első kép maga a falu. Majd' belefutad a növényhullámokba, de ez nem civilizációs növényzet. Ez a magára hagyott dzsungel. Kihalt utcák, üvöltő madarak, félvad macskák.

A következő kép Janó, amint elégedetten ballag hazafelé. Borostás mediterrán macsó, és ezt tudja is magáról. Nem túl okos, de ezt nem tudja. Azért elégedett, mert Tóthnéől jön, akit jól megtöcskölt, és szokás szerint kapott érte néhány konzervet, meg egy üveg horvát csempészpálinkát.

Tóthné akkor lett Tóthné, amikor még Zsanett néven tinibombázó volt Kaposváron. Még mindig dögös, de nem annyira, hogy Tóth ne nézzen újabb bombázók után. Leparkolta a feleségét a titkos raktárbázisként szolgáló szülői házban, míg ő maga illegális üzleteket és nem kevésbé illegális lányokat kerget osztrák-magyar-horvát viszonylatban. Aktuális barátja egy ébenfekete vendéghallgató nagylány sárgára festett hajjal.

Tóthné a maga harmincöt évével még fiatalnak számít, bár jó tízessel több Janónál. Janót szereti, pontosabban egy részét, ami jóval nagyobb az átlagosnál. Nem is csinál titkot belőle, bosszúból a fekete-sárgáért.

Ők ketten a fiatalság a faluban, valamint Janó félhúga, és a Rudi nevű spanjuk. Nincs más.

A harmadik képen félig leengedett redőny tépi vízszintes csíkokra a fényt, és a Finntroll nevű death metal csapat dübörög iszonyú hangerővel. A szoba egy városi kamaszlány-fészek távoli visszatükröződése, csak jóval szegényesebb: számfűtles poszterek, olcsó hifi, félszemű mackó, kétes tisztaságú, de kétségtelenül rózsaszínre mázolt ágy. A félhomályban vékony lányszöcske táncol, valamivel túl a tizennégyen, de annyinak se látszik. Ő a Janó húga. Férfi alsógatyában van, meg egy elnyúlt, ujjatlan atlétában, mindkettőt a bátyjától nyúlta. Ebben ugrál.

A tánchoz kevés köze van, de jól mozog. Világvége, megadepi, mindenszar és semmiértelme. Nagyon élvezi.

A kép háttérében Janó befordul a szőlőlugas övezte kis betonudvarra. Az árnyékban hagyományos öregasszony ül egy sámlin, és krumplit farigcsál. A házból kihallatszik a death metal.

– Csakhogy hazaevett a fene – mondja az öregasszony, ahogy felpillant Janóra. – Felvettek a hizlaldába?

– Már megszűnt, Mama!

– Ki szült...?

– Meg-szűnt a hiz-lal-da! Húsz éve már! – üvölti Janó.

– Ami jár, az jár. Ne hagyd magad!

Janó legyint, bemegy a házba, egyenesen Zorához. Lehalkítja a hífit.

– Meg lehet süketülni!

A kislány abbahagyja az ugrálást, hanyatt dől az ágyra.

– Úgyse vagy itthon.

– Ettél?

– Nem volt mit. – Bizonytalanul az udvar felé biccent. – Reggel óta hámozza a krumplit. Már mindet szétfaragta.

– Van leveskocka. Miért nem csináltál valamit?

Janó kifelé indul. Zora azonnal a hífihez ugrik, és tökig tekeri a hangerőt.

– Muszáj mindig ezt a szart hallgatni?

– Tőled kaptam!

– Gyere inkább. Majd Rudinál főzünk. Csak vedd fel valami rendeset.

Ennek a harmadik képnek van egy bő tíz évvel korábbi rétege is. Az a pillanat, amikor egy nőci beállított ugyanerre a betonudvarra egy tipegő kislánnyal, valamint azzal az állítással, hogy ez Janó apjának a gyereke. Vagyis nagyinak meg az unokája, tessék, itt van. Nagymami szóhoz sem jutott. Nem úgy az akkor tizenkét éves Janó.

- Ne nyúlj semmihez, vagy megnyúzlak – közölte a kislánnyal.
- Utállak – válaszolta Zora, és rányújtotta a nyelvét.

Azóta imádják egymást. Egy DNS-teszt persze kideríthetné, hogy valóban féltestvérek-e, de minek?

A Tóthné-féle konzervvel megetetik a nagyit, Zora átöltözik „rendes” ruhába (amin elnyúlt, mocskopiros póló, és festőien rongyos farmer értendő, plusz koszos tornacipő mezítlábra), és átmennek Rudihoz. Dzsungelszerű, titokzatos tárgyakat és lomokat rejtő kert végében van a viskó, ahol lakik. Azért kell átjönni hozzá, mert van egy bográcsa, amiben főzni lehet.

Ez a következő kép, a Rudi. Janón kívül ő az egyetlen, aki itt ragadt a faluban. Neki sincs jövőképe. Nem tudja, mi az. Janó még csak mondhatja, hogy fel se nőtt, amikor itt maradt a már magatehetetlen nagyjával és a még magatehetetlen Zorával, de Rudi nem foghatja rá semmire. Lakatosnak hiszi magát. A görbült szöveget azért általában egyenesre tudja verni.

Míg Janó a bogrács tartalmát kavargatja, Rudi Zorával focizik. Sokat játszik a lánnyal, csak hogy felhívja magára a figyelmét. Tóthné a Janó stoppolja, tőle fölfelé pedig a boltosnő következik, valahol ötven fölött. Zorát korábban Rudi is kistesóként kezelte, de mióta óvatosan nőni kezdett a melle, már nem annyira. Hunyorogva, távolról már egészen nőnek látszik. Mindezt persze nem tudja, csak érzi. Tudni csak azt tudja, hogy van egy kis duzzanat a lány szája sarkában, amikor mosolyog, és gyönyörű.

Most is, ahogy belenéz a bográcsba.

- De undi. Mi ez?
- Kínai csirke – vágja rá Janó.
- Nálad ami kicsit van elrontva, az a kínai, ami még jobban és...

Rudi közbevág:

- ...van benne kukorica...

Zora visszaveszi:

– ...az mexikói.

Összenevetnek. Olyan, mint egy mondóka. Együtt fejezik be:

– És ami felismerhetetlen dzsuva, az az indiai!

Ezt a tévésorozatokból vették, amiket délutánonként szoktak nézni. Soha nem ettek kínait, se indiait, se mexikóit.

Újabb fél óra múlva, immár jóllakottan a hanyatló alkonyatot bámulják az egykori hizlaldánál, ahonnan lelátni a Dráva holtágára. Néha meghúzzák a pálinkásüveget, amit Janó a Tóthnéől kapott.

– Állítólag megveszik – jegyzi meg Janó. A hizlalda romjaira érte. Rudi legyint.

– Már öt éve veszik. Azt' látod!

– De ezek külföldiek.

– Na és?

Zora csak most jön elő a romok közül.

– Aadtok? – pillant a pálinkára.

– Még mit nem!

– De akkor nézhetem én is este?!

Tizenöt éve, amikor elpucolt a faluból a videotékás, hátra hagyta az elértéktelenedett VHS-készletét. Azt szokták nézni esténként a fiúk.

– A horror és a pálesz nem gyerekeknek való.

– Nem vagyok gyerek!

Zora rájuk nyújtja a nyelvét. Kinevetik.

– A Kört is láttam!

– Mikor láttad volna?

– Nagyon gyík. Én sokkal durvábbakat szoktam álmodni – és elnéz valahová az alkonyon túlra. Janó gyanakodva pislog rá: úristen, miket álmodhat ez a gyerek?

Ez tehát a Lagrange-pont, ahol kioltják egymást, és törékeny egyensúlyban vannak a gravitációs erők. Fénykép ez is, bolygók vannak rajta, amit Zora a szomszéd falu iskolájában látott, ahová jár. De most nyár van, elfelejtett mindent. Azt hiszi, nincs jelentősége. Pedig van.

Másnap kora délután ugyanis végigporzik a falun egy Nissan Juke, fel a domboldalba, ahol az év nagy részében lezárt vadászházak vannak. Kriszta apjái az egyik, azzal kapta meg a lány, hogy itt fog készülni az érettségire a barátaival. Kisbolygó közelít a Lagrange-ponthez, és gravitációs mezeje mindent összezavar.

A kirándulás valójában arról szól, hogy a három fiúból kettőnek meglesz Kriszta és Ági, a kérdés csak az, melyik kettőnek. Végül is felkészülés ez is. Legalább olyan fontos, mint az érettségi.

Krisztáért Balázs és Szabi indul. Balázs kőgazdag, ő finanszírozza az egész bulit, viszont szeplős és dundi. Nem nagyon, de Szabihoz képest másodosztály. Szabi viszont hiába dzsúdózik, házmester szülőkkel a háta mögött proli marad mindig, hiába laknak a Rózsadomb aljában.

Változatos technikákkal nyomulnak Krisztára, aki eleinte nagyon élvezi, aztán egyre inkább idegesíti is. Állandóan menőznek, hogy ki a jobb. Szabi például akár bekötött szemmel is be tud állni a Nissannal a szűk udvarra. Balázs kap az alkalmon, oké, bekötöm a szemed. Innen persze nem lehet visszakozni, úgyhogy Szabi bekötött szemmel húzza meg a kocsí oldalát a kapuozsloppal.

Kriszta a boltosnőnél érdeklődik, ki tudná rendbe hozni az autót, így jut el Janóhoz. Miközben tárgyalnak, úgy érzi, Janó a dukkózáson túl pont jó lenne Balázs és Szabi helyretételére is. De ez csak az első érzés. A második a lószagú mediterrán macsó. Ilyen még nem volt. Janó nagyot domborít, játssza a szakértőt, a pasit, az összes szerepet, amit csak ellesett a délutáni sorozatokból. Itt a nő! Ilyen még neki sem volt.

nak. Kriszta viszont édeskettesben úszik Janóval. Janó keni be a hátát. Janó teríti alá a törölközőt.

Csak Zora duzzog magában a parton. Janónak könnyű, elég egy gatyta, de neki nincs fürdőruhája. Bezzeg Kriszta. Azóta üvölt a vészcsengő Zora fejében, hogy először meglátta. Zorának ugyanis van jövőképe. Azon a képen Janó őt ölelgeti az erős karjával.

Felkeresi Tóthné, megpróbálja rávenni, hogy csináljon valamit. Tóthné neki nem ellenség. Janó csak dugja. A Krisztába viszont beleszeretett, ami elviselhetetlen. Tóthnének viszont Kriszta a nemellenség. Lehet, hogy kipróbálja Janót, de aztán hazamegy, annyi. Janó úgyse tud utána menni. De ezt nem köti Zora orrára, csak lepattintja a kislányt.

Este nagy tüzet raknak a vadászház udvarán. Míg a fiúk fát hasogatnak, Kriszta és Janó elmegy az erdőbe nyársakat vágni. Elég messze lehet az a nyárslelőhely, mert nagyon sokáig tart, annyira, hogy Zora szeme megtelik könnyel, hiába próbálja viszatartani.

Ági beviszi a fürdőszobába. Zora megmosdik, hallgat, aztán csak kiszakad belőle: az a baj, hogy neki is van pasija. Vagy legalábbis lesz. Szeretné, ha lenne. Mert Janó tulajdonképpen nem is a féltestvére. Vagyis nem biztos. Inkább nem. És Janó – Janó. Ági megrendülten hallgatja.

Aztán felköti Zora haját lófarokba. Feltesz rá valami nagyon rafkó, szinte láthatatlan alapozást. Ráadja a saját ruháját.

– Na. Így majd biztos' tetszeni fogsz Janónak.
– Miért csinálsz? – kérdezi Zora. A segítségére érti.
– Mert... téged nagyon lehet szeretni – mondja Ági. Ami igaz is. De az is igaz, hogy így áll bosszút a világon, amiért ő nem Atády-Leister Kriszta, hanem csak Szabó Ági.

Hazafelé menet Rudi köpni-nyelni sem tud a tinimanökenné átlényegült Zorától. Éppen csak Janó nem veszi észre, az ő képernyőjét Kriszta tölti ki.

– Figyi, Janó, jobb így a hajam? Hordhatom így?

- Felőlem.
- Veszél majd nekem ilyen rúzszt?
- Ugyan, minek az neked, hugi?

Lefekvés előtt Zóra előveszi az üveg unikumot, amit Ágitól kapott vészhelyzet esetére, és ez most az. A sorozatokban mindig le kell itatni a pasit, odabújni hozzá, és akkor rájön, hogy igazából kibe szerelmes.

Másnap reggel Krisztáék jönnek az autóért, de hiába zörgetnek. Végszóra befut Rudi is, előveszi a kulcsot az egyik cserép alól.

Janóra és Zorára, valamint az üres unikumos üvegre a kislány szobájában találnak rá. Janó meztelenül alszik, a hóna alatt Zorával, egy szál lepedőben.

- Úristen, te megdugtad a húgodat, te állat?!!!

Janó erre ébred. Próbálja értelmezni az üvöltő Krisztát, a döb-bent pestieket, a meztelen Zorát és az egyre vörösödő Rudit. Nem sikerül. Hiába rohan Kriszta után, hogy állj már meg, asse' tudom, mi történt, dehogya dugtam meg, ne csináld már.

Zora a hizlalda romjainál duzzog. Ha Janó még leitatva se szereti, akkor nem is fogja soha, nincs remény. Végül Rudihoz menekül.

- Húzz a picsába, kis kurva! – vágja hozzá Rudi köszönés helyett. Zorát ő akarta megkapni, és most haragszik világra.

Janót Tóthné dobja ki. Én nem voltam elég neked? Meg a pesti luvnya. Azért nem szóltam. De neked semmi se elég? Olyan hülye vagy, én tartalak el, de neked még a kis puncsi is kellett, mi?!

Janó sértődötten hazamegy, betesz egy pornókazettát, felejtetni mindent, amit felejtetni kell.

magát. A kötél azonban nem bírja el. Zora lezuhan, és a fődémet átszakítva a pornófilmre rejszoló Janó ölében landol.

Szóval ez a halál, gondolja agyrázkódástól kábán, miközben az angyalok azon vitatkoznak körülötte, hívjanak-e mentőt hozzá.

Erre állítanak be Kriszta szülei, fent a vadászházban nem találtak senkit.

– Anya! Ne! – sikoltja Kriszta, de fölösleges. Az anyja az egyik nagy bulvárhíradónak dolgozik, már fülén a telefon, reklámhelyek és nézettségi adatok futnak a fejében.

Ez az utolsó kép. Itt foszlik szerte végleg és visszavonhatatlanul a Lagrange-pont.

Trenka Csaba Gábor írása az Irodalmi Jelen júniusban zárult, Novella 2015 című pályázatán megosztott II. díjat kapott.

ILYÉS ZSOLT versei

latextus

az asztalszéli pohárnak
törés
a színe
sminktüköröd
elrepedne
ha emlékezne
rád
a jövő
nem tartható
tisztán
benned
keringek
vesekelyhek csörömpölnek a centrifugában
mint vakvezető műhold éhes napelem
vezetlek
az áporodott
puskaportól prüsszölő
macskaköveken
míg a kirakatbetegségig érkezünk
ott
az illatot
szaglőhámba fogod
hiába megy
végig zsákutcánkon
a locsolóautó és
rágyújtasz hogy
észre
ne vegyenek
én meg

tornyosuló
véredényeid mosogatom
egy elpattanó szőke hajszálér'
csak bőrkesztyűvel szabad
utána

kezet mosni
nagyon is emberi
szénroncsok
zsinórpaddlásának
hűsében
radír törli magáról
le
a gumifák
csöpögő
árnyékát

helyettesíthetőség¹

*ki-
meg- nem
váltható*

rész- s
ellenszegületen
imbolyongtam
dologosít a szer
értéket kölcsönöz
hiteldíjjal
a kamatlábnak léptéket
protézist
vánszorongtam

Ilyés Zsolt

élelem után
kapar a torok
földön
morzsával kitömött
galambok
én magamba
csak a belek fordulnak ki
árnyékért koldul
a fény
vakon lődörög
belémkarmolva a szél
egy elszabadult villanydrót
akcentussal serceg
hangsúly húzza le a szót
s az adó-vevő illetén recseg
költs
sokat és
költs többet
fizess adót
tiszteld a törvényt

s költs fel

éberengek
hol sápadtlilák már a házak
a kutyák vázát elhordták
köztestet ölt a hiány
csak magába dőlhet a kardvirág
önkéjjel rág a gyomorsav
elvszerűen jön az émelet
végtagoltan hadar a nyelv
kitakar altat kitakar
csonkolnak az ajkak
végre hányok
elkésztett mozdulattal

Ilyés Zsolt

kiegyenesedek
görcsből görnyedésből
s letörlöm a szakállas arcot
pécsett wass albert útra
nevezték át a marxot

érvelmeszesedés

tézis
antitézis
protézis

a széknek van
a széknek nincs
lába
a széknek
kereke
van

---

¹ munkacíme: ingóság

BERKA ATTILA

„A balhésak meg a hülyék”

Regényrészlet – Anómia IX. 1–3.

1.

– Abbahagyhatjátok, oké? Halljátok?! Kuss legyen már, bazmeg!

Elhallgattunk, a hangszereket letettük.

– Értem, hogy nem bírod, de így mi el fogunk aludni, és néma csöndben nemcsak szar vezetni éjszaka, hanem aztán te is elalszol. – Csontnak igaza volt.

– Majd bekapcsolom a rádiót, ha már elég volt a csöndből – mondta Roland száraz hangon.

– Legalább szép csillagos éjszaka van – szólalt meg Máté, de meg se rezdültünk. – Hát lehetne vihar is, nem?

– De, lehetne – sóhajtottam úgy, hogy ezzel vége is legyen az el se kezdett beszélgetésnek.

Egy ideig csendben kortyolgatva bámultunk ki a kisbusz ablakán, aztán Csont meg Máté elaludt. Bennem is felébredt a szunyavágy, de Roland gyanúsán meredten bámulta az utat.

– Bekapcsoljam a rádiót? – kérdeztem erőltetett frissességgel, természetesen.

– Vezetés közben nem szeretem a rádiót. A motor hangját szeretem.

– De attól elalszol.

– Nem alszom el.

Oké, vettem.

– Szerinted mi lesz a Lékkal? – Talán így nagyobb az esélyünk egy értelmesebb beszélgetésre, gondoltam.

– Miért, szerinted mi lenne? – Rolandnak mintha épp nem

lettek volna érzelmei. Persze inkább nagyon is voltak. – Annak a világnak már vége. Ezért a Lékkal az van, hogy nincs. Nincs tovább.

Hát igen. Amikor este beléptem az ajtón, becsuktam, köszöntem, és a pulthoz léptem, még minden olyan volt, mint mindig. Aztán Roland közölte, hogy figyelmeztették, tűnjön el, ha jót akar, mert hamarosan az egész város a zóna része lesz.

– Velem jössz, Hús? – kérdezte, miután lehúztam a kötelező szív- és lélekerősítőt.

– Ha te azt mondd, hogy kell, akkor megyek. Többiek?

– Bőr nem tud egyből jönni. De őt nem féltem, az atomgombán is átsétálna sértetlenül, ha csak azon múlna, hogy el tudja-e intézni.

– Gondolom, Csontnak én szólok. Meg elvinném ezt a Máté gyereket is. Eddig megbízhatónak tűnik.

Roland bólintott, letoltam még egy keményet.

– Kisbusszal megyünk, úgyhogy lesz hely. Csak ne felejtjük vinni a hangszereket is...

A micsodákat?

– A micsodákat? Megint zenélni fogsz?

Bőr mesélte régebben, hogy Roland amolyan zenei csodagyerek volt, csak elvitte az élet.

– Mindannyian zenélni fogunk.

– Mármint hogyhogy?

– Mert így biztonságosabb.

Kezdtem kapisgálni.

– Úgy érzed, ki leszünk téve igazoltatásoknak?

Roland bólintott.

– És ha rajtad kívül senki nem tud zenélni?

– Az mindegy. Majd azt mondjuk, hogy... hogy újnépí freepunkot játszunk vagy mit.

Roland is tudott néha, ha akart.

- És aztán?
- Ha nagyon ég a ház, a kertemben csinálunk egy igazi koncertet.
- Akkor minden világos – mondtam. – Megyek, szólok Csontnak meg Máténak, hogy készüljenek. Mikor indulunk?
- Két óra múlva. Innen.

Szerencsére mindannyian fegyelmeztettek voltunk, így a megadott időben a megadott módon neki tudtunk vágni az útnak. Csont trombitásként, Máté brácsásként, Roland hozta a herflijét, én meg kongás lettem. A kisbuszban úgy helyezkedtünk el, hogy nagyon látszódnak a hangszerek, a pálinkás- meg a viszkis-üvegek. Az üres sörösdobozokat rádobáltuk a takarókra és a kibontott hálósákokra, hogy egészen úgy nézzünk ki, mint egy vidéki koncertre induló banda.

2.

Egy ideig meglepően feszültek voltunk, aztán, amikor végre kiértünk a városból, annyira belazultunk, hogy elkezdtünk zenélni. Roland óvatosságból nem az autópályán ment, azt mondta, arról nehéz lepattanni, ha baj van...

- Hé, Hús, ébresztő! Mellettem tilos aludni, ugye?!

A francba!

- Bocs, ne haragudj!
- Oké, semmi gond. De mostantól egyfolytában dumálsz, míg meg nem érkezünk, vagy azt nem mondom, elég.
- Oké. Van valami kedvenc témád, vagy...
- Ne legyél fasz!
- Jó, jó! – De nem jutott eszembe semmi. Semmi. – Egyszer volt, hol nem volt... – Aztán mégis. – ...tehát voltam én a múltkor, amikor aludtam, és álmodtam. És azt álmodtam, hogy Pallasz Athéné vállán ülök. Arról beszélgettünk, kell-e tézta a halászlébe. A Himalája tetején voltunk egyébként, de nem fáztam. Alattunk, körös-körül kontárok által faragott sakkfigurák mozogtak összevissza. Néha egymáshoz ütődtek, olyankor az egyik vagy

mindkettő eldőlt, de aztán felálltak, és folytatták az értelmetlen mozgást. Beszélgetésünk váratlanul abbamaradt, erősen izzadni kezdtem, amitől megvilágosodtam, vagyis megértettem, hogy bár semmilyen külső jegy nem utal rá, de ezek a figurák...

- Kösz, elég.
- De nem akarod tudni, hogy...
- Nem, kösz. Nem érdekel.
- De nem fogsz elaludni?
- Nem. Bekapcsolom a rádiót.
- A rádiót?
- Igen, a rádiót. Hátha van valami hír.

Hát jó, hátha.

– Csukjátok be a kaput, addig én beállok – ébredtem Roland hangjára, és láttam, hogy épp gurulunk be a kertbe. Csonttal kievickéltünk a kisbuszból, aztán mire a lakatot is feltettük, Roland már a bejárati ajtó előtt várt minket.

– Mátét megkértem, dobálja be a cuccokat hátul, onnan egyszerűbb. Gyertek!

Beléptünk. Kinyitottuk az össze ablakot.

– Jó régen lehattél itt utoljára! – köhögte-prüszkölte al-
lergiásan Csont. De inkább vidámnak tűnt, mint bosszúsznak.

– Főzök kávé, és iszunk egy finom pálinkát, oké?

Rolandból áradt a nyugalom.

– Nagyon szép ez a ház – mondtam, ahogy leültem a faragott konyhai székre.

– Tudod, nagyjából én csináltam. Volt néhány mester, akik a bonyolultabb dolgokat vitték, de alapvetően én csináltam.

– Végeztem, minden bent van. – Máté is megérkezett. –
A kocsival lesz még valami?

– Nem. Egyáltalán nem lesz már semmi a kocsival – vá-
laszolta könnyedén Roland pálinkatöltés közben. – Falun va-
gyunk, biciklivel vagy gyalog fogunk közlekedni, ha egyáltalán
kimozdulunk.

– A koncertplakátokat mikor gyártjuk le? – röhögött fel Csont.

– Na, hát ez az egyik, amit meg kell beszélünk. Egész-
ségetekre!

Koccintottunk, ittunk, aztán belefeledkeztünk a friss kávéillatba.

Egy pillanatig úgy tűnt, gondolkodni fogok, aztán egyszerűen csak bambultam kifelé magamból, az ablakon át, keresztül a lombkoronákon, túl az Óperencián, a végtelenbe és tovább.

Végül Roland bontotta az asztalt.

– Most részletesen bemutatom a házat, és közben elmondom a szabályokat meg a napirendet.

Észre se vettem, hogy megittam a kávé.

3.

– Te is hallod? – suttogta Máté, és megszorította a fegyverét.

Bólintottam.

A vadak eddig a temetődomb oldalához nem merészkednek be még éjszaka sem. És nem is kutya.

Siet. Óvatosan halad, de siet, sőt talán menekül.

Mielőtt szétválnék, Máté fegyverére teszem a kezem, és elővilantom a késemet. Máté bólint.

Másodpercek múlva meglátom a katonai terepgyakorlót. Még öt lépés, és Mátéhoz ér. Számolok.

Öt. Mozdulnék, ám újabb surrogás közeledik. Ez határozottabban jön, mintha követné, üldözné az előzőt.

Hallom Máté ugrását, ugrom én is.

Az ismeretlen arccal a földön, térdem a hátában, két keze hát-racsavarva, késem a nyakánál. Kicsit próbálkozik, kicsik prüszköl, aztán megadja magát.

– Hús, ezt nem fogod elhinni! – mondja félhangosan és vidáman Máté, ahogy mellém érnek. – Hát ez meg kicsoda?!

Segítenek felállni.

– De hiszen ez egy n... – kiáltaná Máté, de az arcára csattanó köpéstől elnémul.

Na, hát már a legelső pillanatban zavart valami, aminek a végig-gondolására, persze, nem volt lehetőségem, és akkor most tessék.

És most le is kellett ütnöm, hogy a továbbiakban ne harcoskodjon.

– Igen, tényleg az. – Aztán rajtam a sor. – És ő kicsoda? – mutatok Máté mellé, aki elpirul, és a másokra néz, kicsit mosolyog, két kézfeje megremeg.

Nocsak!

– Bocsáss meg, Hús. Ó itt Márk.

– Helló – biccentett zavartan ez a Márk.

– És ki is vagy te? – Közben a nőt a vállamra vettem, szemét-száját bekötöttem, míves vadásztőrét az övembe csúsztattam, és elindultam.

A távoli szirénák felharsantak, tudtam, mielőbb haza kell érnünk.

– Igyekezzünk, még meg kell győznöd Rolandot is – vettem azért oda Máténak, és a kezébe nyomtam egy kendőt.

Mire Roland ajtót nyitott, a szirénákhoz dübörgés és zakatolás csatlakozott.

– Legfeljebb két perccetek van – mondta Roland.

– Ez itt Márk – kezdtem bele, miközben a nőt a padlóra tettem, és a biztonság kedvéért a lábamat a lapockái közé támasztottam –, ha jól sejtem, Máténak valami régi ismerőse, de ezt majd ő elmondja. Ez meg itt egy nő, aki egy vadásztőrrel üldözte ezt a Márkot. A temető oldalánál kaptuk el őket.

Bár elég sötét volt, mivel egy ideje itt fent, a föld felett nem kapcsolunk villanyt, Roland tekintete szinte mellbevágta Mátét, aki egyébként is zavarban volt. Kénytelen voltam mosolyogni.

– Hát, az a helyzet, hogy Márk az én legrégebb és legkedvesebb barátom...

- És?
- Hát én is meglepődtem, amikor megláttam.

Roland nagyot sóhajtott, és Márkhoz fordult, aki ösztönösen a kendőhöz nyúlt.

- Ne nyúlkálj, az még marad – szólt rá Roland határozottan. – Előbb beszélj!
- Leülhetek? Valahogy meghúzódott a lábam.

Aláraktam egy székem, belenyomtam.

- A két perc már lejárt, úgyhogy kapd össze magad, jó?
- Ahogy ezt szinte kiköpte, hát nem biztos, hogy a vendéglátós Roland előtti Rolandot mindenáron meg akartam volna ismerni.

Megérezhette végre a helyzet súlyát ez a Márk is, mert tényleg összekapta magát.

- Elvileg katona vagyok. A Balatonnál volt egy kis balhém, ezért ideküldtek egy olyan szakaszba, amiben csak a balhésak meg a hülyék vannak.
- Ez túl viccesen hangzik, már ne haragudj. – Roland felállt.
- Pedig így van, tényleg! Én csak el akartam menni innen...
- Kuss! – Roland megfeszült. Ugyanazt hallotta, amit én. – Kurva nagy szerencséd van, öreg! Ritka barom vagy, de hallgatok a megérzéseimre. – Hozzám fordult. – Hús, te biztosítasz, amíg lemegyünk.

Leléptem a nőről, aki felnyögött. Éreztem, hogy Roland bólint.

- Visszük őt is, persze.

SÁRKÁNY TÍMEA

vonat, kelet felé

tudod, monor gledin tényleg létezik.
két kis román falu összevont vonat-
állomásán vág keresztül a corona úgy,
hogy sosem áll meg, talán csak lassít,
nem törődve verhovina szabályaival,
amelyek útközben szálazódnak szét
végnapokra írott változatokból.
félreteszed ezeket, mert minél többször
lassít, annál távolabb kerülsz magadtól.
akaratlanul is egy tér határoz meg,
újradefiniálódsz minden megállónál.
monor gledinnél felmerül a bűnbánás,
mégis tudod előre, hogy menekülni
fogsz, bárhová is érkezel. kinőtted
az egy helyben maradást. egyre több
állomás mellett húz el a vonat kelet felé,
körútból, rakpartból, metróaluljáróból
építéd újra a macskaköves udvartereket.
szeretnél egyedül lenni, de szemből
és oldalról is lesnek rád, a test hús-
rózsákká bomol a benti nyomástól,
szétkenődik az esőverte táj.

Drakula bár

ALEXANDRU MUȘINA prózaversei
SZONDA SZABÓLCS fordításában

Lucsi

(Luci)

Lucsinak eszméletlen melója van: emailező. Egy szingapúri vállalat alkalmazta, hogy írjon szerelmes e-maileket világszerte a csajsziknak. Számítógépen megigazították a buráját, csináltak neki egy honlapot – „Letters from a Latin Lover” –, és munkára fogták.

Úl a hatodik emeleten, a szobájában, és nyomja az e-mailt ezerrel. A napi normája nyolcvan darab. De nem kaptafára, hanem olyan beleérzőseket, egy rakás fílinggel, ahogy az ügyfél igényli. Az anyja főz neki, kitakarítja a szobáját, beviszi a kávé; ő pedig, fejhallgatóval a kobakján, a képernyőre guvadó szemmel ír, ír, csak ír... Magányos és özvegy nőciknek, férjükben csalódott, „friss emberi kontaktusokra” vágyó feleségeknek, nyanyáknak és bakfisoknak, mindenféle nemzetiségben és színben.

Néha esténként, amikor már totál taccsra van menve, lejön a bárba. Mintha a Ghostból érkezne: sápadt, borostás, fekete ráncokkal a szeme alatt mered a semmibe. Rendel egy tequilát, s felhajtja szusszanás nélkül: „Ember, mintha meg lennének veszve, mondja, kiszívják a véretem, fogalmad nincs, mi tud járni a fejükben... Pár százan már azt is írták, vegyem el feleségül őket.”

„De mér’ nem húzol el? Megnősülsz s megszabadultál”, válaszoljuk mi, sárgán az irigységtől: „Amerikai, kínai, német, francia nők... van honnan válogass!”

„Mutyit! Ahogy nekem megbuherálták a pofámat, úgy ők is tutira tunningoltak egyet a képükön. S abból, ahogy írnak, azt hiszem, az összes vagy kiskorú, vagy túl a nyolcvanon... de hogy egy se százas közülük, az biztos. Ki tudja, miféle ocsmányra vagy zakkantra akadnék. Az is lehet, valami szipirtóra.

Különben is, ezek odaszegeztek a gép elé a szerződésükkel: ha öt évet nem töltök ki, százezer dolcsit kell fizessenek nekik... Há’ az egész famíliámnak s pereputtyomnak nincs összesen ennyi lóvéja.”

S rendel még egy tequilát. Ő a latin lover, belefér neki.

Újabban elkezdett spanyolul tanulni. Amikor épp nem írogat, szappanoperákat néz. Arról ábrándozik közben, hogy szerelemre lobban iránta egy mexikói vagy kolumbiai drogbaró lánya, ad a gazdájának százezer dollárt (mi az neki, bagatell), és felszabadítja a rabszolgaságból.

A hold (Luna)

A hold görbevasból van, de ezt senki se meri bevallani. Valamikor fellógatták az égre, olyan rég, hogy úgy tűnik, mindig ott volt. Csak Gyurka bá’, a szerelő emlékszik a kezdetekre, amikor hóttárszeg. Mi ott ülünk ősidőktől a betonlépcsőn, és hallgatjuk Ádit. Ő a legkirályabb, akkora szíve s annyi zsozsója van, hogy

nem igaz. Csak éppen törpe. Ha, mondjuk, jól seggberúgnák, úgy elszállna a tömbházak fölött, hogy nem is látszana. Na de azért nem ő csinált minket, hanem anyánk s apánk, két lúzer, akik reggelente elhúznak melóba, hogy hozzanak nekünk lóvét. Keveset, szerencsétlen fejük. Nyomorultak, na, nincs amit mondani, csupa szövegből s cselből állnak, egyéb sincs, csak a keménykedés s a hiszti, de hát szeretjük őket, mert, a nyavalyába is, nem lehet, hogy ne tartozzunk senkihez!

Pedig ha öngyújtóval sütögetnék a vékonyukat, akkor se ismernék el, hogy a hold görbevasból van, és valamikor egyszereűen csak fellógatták az égre.

Dáktör Niku velünk van (Dactăr Nicu e cu noi)

Legütösebb projektje a világegyetem. Egyszerűen tökéletes munka, na de az alvállalkozók... jobb nem beszélni róluk. Micsoda remek műépítész, milyen vérciki szakik! Micsoda isteni dallam, milyen fos előadók!

Néha, amikor erősen nagyon fáradt, dáktör Niku az asztalunkhoz ül, sört és whisky-t rendel az egész társaságnak, töltet magának is egy deci Johnny Walker-t, és így szól hozzánk: „Fiúk, hiába nyomultok. Annál többet, mint én, senki nem tehet. Inkább mondjatok vicceket.”

Erre mintha életre kelnének, és a legjobbat adnánk magunkból: Móricka New York-ban szemetes, Ion és Gheorghe állnak a vonatállomáson, Ion megy, hogy megfejje a tehenet, Kohn elmegy a paphoz, hogy az megkeresztelje, Ion és János, aztán megint Ion és Gheorghe, Sir és John, az aranyhal, a

Boldogság Fája és így tovább... Szívünkbe melegség költözik, addig kacagunk, míg dobunk egy hátast, némelyikünk úgy marad, a mennyezetre meredt szemmel, de mi, a többiek, nem hagyjuk alább.

Dáktör Niku egyre sápadtabb, mosolyog, néha enyhén nevet is, és szomorúan, mind szomorúbban néz ránk.

Aztán észrevétlenül beoson a hajnal. Kezünkben, lábunkban ólommal, vöröslő szemekkel, cserepes ajkakkal mindnyájan aludni térünk.

Dáktör Niku megy ismét a dolgára.

Drakula bár (Dracula Bar)

Amikor érzem, az élet annyira szar, hogy büzlik a Nap is az égen, a Drakula bárba megyek, a B1-a tömbházba.

Az épület ősrégi roncs, abból az időből, amikor a disznónak még szárnya volt, de az alagsorban a bár szupercucc: mindegyik tükrök, a padló fekete márvány, piros gyertyák, levendula- és tömjénillatú füstölőpálcikákkal, halk zenével, Johann Sebastian Bach... minden, ami kell. Pincérek, bárosok, animátor lányok és egyéb fölösleges tartozékok nélkül.

Aláereszkedsz 33 lépcsőfokot, belépsz, lajstromba vésed a neved, és kapsz egy fekete pelerint, egy lila csokornyakkendőt és egy pár vámpírfogat. Veszél az automatából egy korsó friss vért, és leülsz egy asztalhoz. A kutya se törődik veled, olyan csend van, hogy a templomban sincs ehhez fogható. Mintha mindenki jógi vagy zen buddhista szerzetes lenne itt: mere-

ven nézik a futatott aranyozású plafonra festett nefelejcsket. És időnként szürcsölnek egy-egy kortyot a vérből.

Elsőosztályú vér, Dáktör Niku & His Skyzoid Band gyártja. Huszonhét neurohormonális szabályozó, tizenhat kinetikus stimulátor van benne, és kólaízű. Sokkal finomabb és táplálóbb, mint a hagyományos vér. Speciálisan azért van kitalálva, hogy segítsen a társadalmi újrabeilleszkedésben. Ne jöjjön többé, hogy rávesd magad felebarátod ütőerére, érezd magad mindig formában, készen arra, hogy még többet dolgozz, kielégítsd a csajodat, átsegítsd a nyugdíjasokat az úttes-ten és így tovább.

Megéri a világ összes pénzét! És még annál is többet.

A szövegek a szerző *dactăr nicu & his skyzoid band* (Tracus Arte Kiadó, Bukarest, 2013) című kötetéből származnak.

A magyar változatok elkészítése során a fordító a Román Kulturális Intézet (Institutul Cultural Român) ösztöndíjában részesült.

ACSAI ROLAND

Nyári tankák

Mint esti tóra
Hattyú, e fehér madár,
Vízcsíkot húzva
Hasad tavára leszáll
A kezem. Te vagy a nyár.

Lágyan hullámszol,
Majd megfeszülsz alatta,
Tükör és fátyol
Vagy. Hulló nyárfavatta
Úszik rajtad a partra.

INÊS PEREIRA komédiája

GIL VICENTE
LADÁNYI-TURÓCZI CSILLA fordítása, részlet

Gil Vicente (1456–1536), a portugál drámairodalom egyik legnagyobb alakja 1523-ban elkészült komédiájában, amelynek ősbemutatójára a portugál templomosok, vagyis az Ordem do Cristo Tomarban lévő kolostorában került sor, a párválasztás kínjait figurázza ki. A főszereplő, Inês Pereira művelt és gitározni is tudó férjet akar, és bár a nőrokonai igyekeznek lebeszélni róla, makacsul ragaszkodik elképzeléséhez. Póruul is jár azzal a kifinomultnak tűnő, énekelni tudó, de hazug és anyagiassal, akihez hozzámegy. Szerencsére a feleségét rabságban tartó férj hamarosan elhalálozik, és Inês hozzámehet ahhoz a gazdához, akit korábban kikoszorazott, és aki a papucsférjek legkiválóbbika: mellette Inês nyugodt szívvel tarthat szeretőt és élvezheti a gazdag asszonyok kényelmes életét.

Az alábbi részletben a házasságszerző (vagy kerítőnő) Lianor meséli el Inês anyjának, hogyan zaklatta egy klerikus, de ahogy a vallomásból kiderül, nincs is annyira felháborodva, mint ahogy láttatni akarja, sőt, inkább maga sem tudja, hogy dicsekedni akar-e a hódításával, vagy inkább panaszkodna. A jelenet elsősorban egyházellenessége miatt komikus, csak a modern olvasó számára érdekesebb, hogy hogyan számol be egy férfi által írt darabban egy egyébként a szexualitásból élő asszony egy másiknak arról, hogy megtámadták. Az 1586-os kiadást egyébként a cenzorok alaposan megcsonkították: a támadó abban a változatban nem klerikus, hanem egyszerű földi halandó, így a szöveg további részeit is át kellett írniuk.

*

Anya Lianor Vaz, mi van véled?

Lianor Nagyon sápadt vagyok, drága?

Anya Vörös, mint a rák gúnyája.

Lianor Hogy is nem öl meg a mérég!
Jézus Krisztus! Kihez fussak?
Tán a királyhoz szaladjak,
vagy a bíboroshoz menjek?

Anya Hát olyan nagy baj esett meg?

Lianor Szörnyű merénylet, hallgassad!

Éppen a földeket jártam,
hogy a szőlőmet megnézzem,
mikor egy szerzetes szépen
nekem támadt – jól megjártam.
Hogy rejtőzhettem volna el?
Azt mondta, hogy tudnia kell,
Nő vagyok-e igazából.

Anya Még egy jómadár a nyájból,
Nagy bennük a gerjedelem.

Lianor Gerjedelmes egy jómadár.
Tagbaszakadt, magas ember!
Én csak csapkodtam kezemmel,
Szó a számon nem jött ki már!
Rám mászott: – Majd feloldozlak!
– Nem oldozol! – De, megfoglak!
– Nem fogsz te meg, amíg élek!
Jézus Isten, mi történhet,
Széjjeltépnek és megfojtnak.
– A bragai breviárjom¹
Lemossa majd minden vétked.
– Az ördög mosdasson téged!
Sikoltoztam, hogy ne bántson.
A játéka el volt rontva,
Nekiállt hát, hogy kibontsa
Ingemet, és el is tépte.

Anya Így tett velem is pár éve
egy másik átokfajzatja.

Játszik velem, juszt az hittem.
Csikland ottan, csikland itten...
Erre elkezdtem nevetni,
Annak elég is volt ennyi:
eleresztett megszeppenten.

Lianor Én is pontosan így tettem,
Bizony, hogy jókat nevettem
Bármi butaságot mondott,
tündérnek, csillagnak hívott:
s hogy szebbet nem látott sosem.
Ha magamnál lettem volna,
s nem rekedek be, kiáltok,
de megszállt valami átok,
s köhögési rohamomba'
ahogy csiklandott, kacagtam,
elgyengültem, lesántultam,
majdnem el is ért a vesztem,
és bár őt nem érték tetten,
valahogy kiszabadultam.

Az ördög volt, ki megszállta,
Ő lett ura nagy testének.

Anya Mondd csak, húgom, ismert téged?

Lianor De nagyon megismert volna!

Anya Hogy ilyesmi megeshetett!

Lianor A bíborosig elmegeyek,
színe előtt meghajolok,
s elmesélem mind az okot,
amiért most így remegek.

Anya Nincsen karmolás arcodon,
hajadat tán meg se tépted?

Lianor Körmöm most alig van, nézzed,
S a hajam is rövid nagyon.
Különben sincsen teteje,

Jobb a béke, egye fene.
Ahogy huzakodtunk nagyban,
Jött egy férfi, egy nagy vadkan,
Áldott legyen az ő neve!

Elereszt a pap, merthogy csak
Megzavarta az a másik.
De bevallom, hogy úgy látszik,
erőim is ellankadtak.
Mit sem ért, hogy könyörögtem,
mit sem ért, hogy üvöltöttem:
– Vasco de Foes, megsegítsen,
Tőle engem menekítsen!
Ám a barát így szólt nékem:

– Lianor húgom, szelíden
Hogyha engedsz, még szent leszel!
– Téged meg a rák vigyen el!
hogy egy pap így viselkedjen!
– Hiszen senki meg nem tudja!
– Férjnél vagyok, sültbolondja.

Anya Nem verted be ábrázatját?
Nem szaggattad tonzúráját?

Lianor Hogy ne jár hassak templomba?

Rúgtam volna a seggébe!
De én olyan nyuszi vagyok,
Hogy csak tűnök és hallgatok,
aztán ez az eredménye...

---

¹ Braga a portugál katolicizmus központja.

CSEPCSÁNYI ÉVA versei

embertelen táj

tavakra, régi keresztutakra gondolok.
erdők öblös csöndjére, kopott padokra:
éjfélkor, kettőkor, fél ötkor
milyen lehet az embertelen táj?
fények, neszek és állatok,
nyers, csontos, nagyokat lélegző idő,
mikor nincs szemtanú?
egymagam bolyongok, de a misztériumot
nem verhetem át: szemérmesen
a szurdok ölébe bújt.

fehér lapra bármi

a fehér lapra bármi kerülhet.
kört alkotnak emberek, a kör közepére
nem citálnak, nem löknek senkit.
gyertyát gyújtasz, ha letérdelsz,
magasságod feléről lemondasz.

képzeld csillagtalan, vakcsönd éjszakát.
képzeld hozzá omló ormot huzatos hegytetőn,
és képzeld oda hús-vér embert fekete kámzsában.

ránk szakad újra a tél, kit el nem vitt
a novemberi köd, fészekpiros vacokba bújt.
mondják, van világ, ahol egyforma ritmussal
ég el a tavasz és a tél, a láng citromillatú.

ha aranykorra szomjazom, Hamvas borfilozófiáját olvasom,
és elmerengek badacsonyi tájakon. érett fürtök függnek a
lugasban, sőt, töppedtek: a gazdának idén aszú is adatik.

de jó lenne új hangot vinni az imába, elmerülni a
Passióban és a Feltámadásban, és sohasem feledni,
kit kegyetlen Hadúrnak gondolunk: volt anyatejen
táplált csecsemő.

már maradok, ki lettem: lámpással egy ember,
ki Lisieux szentjét követi, és a Szeretet előtt földig
hajol.

pilisi remete

télközél

égi utakon jelek. a madarak: földobott, fekete szalagok.
az éj zsebéből kifordul a tél: gyűjteni kell gallyakat.
elhagy a táj.
a Gonosz éjgomolyba fészkelte, falható.
hajnali három óra: fagyott szárnyú hírnökök érkeznek.

hajnalnyitó

patyolat ködpamacs, dunnyhában szűz leány.
a fák közt bolyong még az éji vad.

földre szakadt csillag a talaj menti fagy.
a falu harangja hajnali áhítatra hív.

üveglevelek lengenek csóré ágakon.
a jégvártyás tócsa megroppan: az ég
ablakát töri be láthatatlan kalapács.

a barlang előtt zúzmarás hamu,
hol van már az éji tűz?

a csontig maró télben felharsan a
„Nyisd meg Uram, ajkam!”
belobbantva az erdő himnuszát.

napszállta

arcvonalba állnak a sűrűke törzsek,
melyek nyáron önfeledten kergetőztek.

a buja ösvény most barna sár. és a darázs, mely
itt csípett meg, rég elporladt.
csak a harkály kongat nekikeseredve valahol.
belélegzem a csendet. vaddisznó járja a mélyet.
megborzongok: az erdő fürkészve figyel.

Vonatút, mint hosszú mondat

Esterházy Péter emlékére

VARGA MELINDA tárcája

A gyergyói állomáson várjuk a nagyszüleimmel a vonat, kellemes nyáresti idő van, langyos szellő borzolja a fák és díszbokrok lombjait, fenyőillatot hoz a közeli erdőkből, narancssárga alkonyat csipkézi az eget. A természet olykor a legjobb tájképfestő.

Az idilli hangulat kamaszéveim vonatozásait idézi fel bennem, amikor Marosvásárhelyre mentem vissza vasárnaponként a gimnáziumba. Ilyenkor mindig gombóc volt a torkomban, öszszeszorult szívvel hagytam magam mögött a kis várost, ahová a gyerekkorom, a családom köt.

Most is hasonlóképp érzek. Nem tudom eldönteni, hogy hol is van az otthonom, melyik otthon otthonabb a másiknál, ahol születtem, vagy amit később választottam magamnak, amit a sors elrendelt nekem. Sok minden kavarg bennem. Ez az állomás tulajdonképpen olyan, mint egy origó, egy örökös kezdőpont, ahonnan elindul, és ahová megérkezik az ember. Az állomás, amelynek sínjei még a magyar világból valók – tulajdonképpen magyar sínek kötik össze a székely kisvárost a román vagy időközben elrománosodott Maros-völgyi településekkel, meg Kolozsvárral, Nagyváraddal és Budapesttel. A Brassó–Budapest útvonalon egy évszázadnyi időn is töprenghetünk, az út elég hosszú ahhoz, hogy minden apró részletre elegendő legyen. A vonatút tulajdonképpen egy hosszú mondat, amelybe belefér a történelem. Miközben döckölődünk, felrajzolhatunk száz évvel ezelőtti térképeket, összevethetjük a mostanival, helységnév-táblákon töprenghetünk, és elgondolkozhatunk azon is, hogy az államhatár mennyire határ, bennünk vagy rajtunk kívül van-e, hogy Budapest az otthon része-e a székelyföldinek vagy sem. Miközben ezen gondolkodom, csörög a telefonom, a főszerkesz-

tóm hív, hogy tudom-e, elment Esterházy Péter. Összerezzenek. Elborzadok. A narancsfelhők, az idilli alkonyat hirtelen eltűnik, csípős, hideg székely este lesz, csillagtalan, esőre készülődő, haragos éjszaka. Személyesen nem ismertem az író, mindig csak távolból szemléltem, dedikáláson, irodalmi esten, nem vagyok tolakodó típus, sose mentem oda hozzá, s valahogy nem úgy hozta a helyzet, hogy akadt volna közös ismerős, aki bemutatson neki, de egy író mégiscsak ismerőse, talán a legközelebbi ismerőse az olvasónak.

Amikor súlyos betegségről értesültem, reméltem, meggyógyul, felépül, vagy legalább hosszú ideig stabil marad az állapota. Az életvidám, dolgozni akaró emberek könnyebben vészelik át a tragikus életeseményeket, akár a halállal is képesek szembenézni, az orvostudomány sem mindenható, nála is létezik mindenhatóbb, ami felülírhat statisztikákat, negatív tapasztalatokat. Esterházy méltósággal viselte betegségét, legnehezebb pillanataiban is dolgozott, kezelés közben olvasott, a betegségről is. Hozzáállása, bátorsága több mint csodálatra méltó.

Ő nyitotta meg az idei Könyvhetet, az eseményen való részvétele utolsó percig nem volt biztos, de aztán mégis eljött. Emlékszem, ott kuporogtam a téren, fotózgatni próbáltam tucatnyi fotós közé bepréselődve, zavart a tolakodásuk, hogy nem empátiával viszonyulnak, munkaként kezelik, pedig jó fotót akkor lehet készíteni, ha az alany lelkét, gondolatait is megpróbálsz lelcsevégre kapni. Például, amikor Márait idézte: *„Elegánsan olvasni, nagylelkűen. Úgy olvasni, mintha a siralomházban olvasnád az utolsó könyvet, melyet még beadott celládba a porkoláb. Életre-halálra olvasni, mert ez a legnagyobb, az emberi ajándék. Gondold meg, hogy csak az ember olvas.”*

Megtelt a tér olvasókkal, meglepően sokan voltak. Arra gondoltam, vajon akkor is megtelt-e volna, ha nem költözik testébe a halálos kór. Igazságtalannak éreztem ezt a kíváncsiságot, kissé tolakodónak, ugyanakkor megvolt a maga bája. A dedikálásnál kígyózó sor négyszer akkora volt, mint előző években. A dedikáltatók az író legutóbbi könyvét, a *Hasnyálmirigynapló*t tartották kezükben, legtöbbször legalábbis, de voltak kitarthatóbb, lelkes olvasók, akik szétronnyolódott, sokszor elolvasott műveket is hoztak magukkal.

Nem volt bátorságom elolvasni a *Hasnyálmirigynaplót*, ózdkodom a betegségektől, babonás vagyok, hogy beköltöznek a gondolataimba, megbetegítenek, akkor is, ha az egyik legnagyobb magyar író tollából származnak. Egoista félelmemen az irodalom iránti elfogultságom sem változtatott. Talán most, hogy nincs már közöttünk, beszerzem a könyvet.

Már a vonaton vagyok, amikor ezek a képek, mint lassú film peregnek előttem. Meg Márai szavai, amelyet a Könyvhéten idézett. Életre-halálra olvasni, mert ez a legnagyobb, az emberi ajándék. Utoljára milyen könyvet olvastam így, ilyen lelkesedéssel? Vajon a dedikáltatók sorában hányan olvasták ezzel a hozzáállással kedvenc írójuk műveit? Hogy tulajdonképpen csak így szabadna irodalmat olvasni, vagy így, vagy sehogy.

Zakatol a szerelvény, gyűri át magát a szűk völgyeken, a tájat nem látni a sötétségtől, éjszakába harapózdik az út, körs-körül csak feketeség, mintha a végtelenbe tartana négy egymásbakapcsolt kocsi. Olvasni próbálok, életre-halálra... De a betűk nem rajzolnak elem értelmes szavakat, nem akarnak mondatokká duzzadni, egymáshoz fűzöm őket, de értelmetlenül peregnek a papíron, nem találnak maguknak fogódzót elmém-ben.

Bekapcsolom a Facebook-ot, mert ott hamarabb, gyakran elsőkézből lehet értesülni mindenről, az összes média, újság megosztások formájában megtalálható a hírfolyamban, főként, ha az ismerősök nagy része irodalmár, bölcsész. Szegő János bejegyzésében azt írja, olyan a közösségi oldal, mintha egy Esterházy-gobelin lenne. És valóban, az írótól idézetek garmadája, fényképek, levelek, emlékek kerülnek elő, Erdélyből is: Sepsiszentgyörgyről, Kolozsvárról, Székelyudvarhelyről, ahol néhány éve járt az író. Kolozsvári estjén én is részt vettem, az erdélyi turné többi állomását is figyelemmel kísértem. Eszembe jutnak az irodalmi esteken elhangzott mondatai, a fotó, amely a parajdi sóbányánál és Tamási Áron sírjánál készült róla, Mészáros Sándorról és Murányi Sándor Olivérről.

A magyar íróársadalom gyászol. Ugyanabban az évben ment el, mint Kertész Imre, és ugyanazon a napon, mint Borges – érdekes egybeesések, és valószínűleg nem véletlenek. Azon tőp-

rengék, vajon nem születik-e pont ebben a pillanatban egy másik nagy író, s a tágas magyar haza valamely sarkában gügyögő csecsemőként kiállt bele az éjszakába. Ha valami megszűnik, valaminek el kell kezdődnie, különben megszakadna a körforgás.

Esterházy Péter már egy másik, számunkra megfoghatatlan lét része, ebben a pillanatban talán egy másféle, nem emberi naplót jegyez, láthatatlan tintával, metaforákat keres a számára új otthona szokatlanságáról, és mosolyog. Tán viccelődik is Borges-szel, de megtörténhet, hogy Ady is ott van a társaságukban. Biztosra nem tudhatjuk, de képzeletünk eljátszhat sok mindennel. Az azonban kétségtelen, hogy művei által a földi öröklétet megteremtette.

Emlékszoba

DÖME BARBARA tárcája

Néhány évvel ezelőtt interjú készült Prágai Tamással. Tanítványaként én is jelen lehettem, mint hallgatólagos megfigyelő. Hamar kiderült, a riporter felkészületlen, nem ért a versekhez. Tamás egyik versének metaforáit egy az egyben értelmezte, amelyből azt a következtetést vonta le: Prágai Tamás vonzódik a kannibalizmushoz. Ezt röhejesen többször előrángatta a beszélgetés alatt. Jól ismertem Tamást, láttam rajta, egyre idegesebb, de úriember lévén végigcsinálta a beszélgetést, sőt segíteni próbált a szerencsétlenkedő újságírónak.

A történetek után álltunk Tamással a folyosón. Azt mondta, élete egyik „legrosszabb performansa” volt ez az interjú. Teljesen összetört. Magát vádolta, amiért „nem volt frappánsabb”. Miközben beszélgettünk, odajött hozzánk a riporter. Közölte, azért volt kissé nyögvenyelős az interjú, mert a felkészülése során alig talált anyagot Prágai Tamásról az interneten. Láttam, hogy Tamás milyen dühös, de azt is tudtam, sosem konfrontálna még azzal sem, aki őt ilyen kellemetlen helyzetbe hozta. S bár nem vagyok túl büszke azokra a szavakra, amelyek akkor elhagyták a számat, jól beolvastam a riporternek. Miután megvilágosodott, hogy egy József Attila-díjas költővel beszélgetett, lesütött szemmel, megszegyenülve elsomfordált. Tamás és én álltunk egymással szemben. Kitört belőlünk a kacagás. Elnézést kértem tőle, amiért kérése nélkül próbáltam megvédeni. Azt mondta: nagyon meghatja, amit érte tettem.

„Ezek után nyugodt lehetsz, mindig minden körülmények között megvédelek, és azt sem tűröm, hogy valaki rosszat mondjon rólad!” – tette hozzá. Ebben a pillanatban lettünk mester és tanítványból barátok, egymás bizalmasai.

Tamástól nemcsak az írás mesterségéről, az irodalomról kaptam magas színvonalú útmutatást, de barátsága által jobb ember lettem. Türelmes és megbocsátó, továbbá megtanultam, hogyan kell tisztelni a bennünket körülvevő természetet. Megmutatta, melyek a minőségi borok, megtanított orgonát szaporítani, tőle tudom, hogyan kell kecskét tartani, és miként érdemes kezelni a „hisztis szerkesztőket”.

Tamás nemcsak szívvel-lélekkel tanított engem, de a mentor szerepet a maga számára egyfajta újszerű kihívásnak tekintette, hiszen korábban ilyen formában nem segített, vezetett senkit. Tanárként büszke volt rá, amikor megjelent első szépirodalmi publikációm a Magyar Naplóban. Sajnos azt már nem érhettem meg, hogy több folyóiratban is publikáljak, de biztos vagyok benne, fentről folyamatosan figyel, ma is egyengeti az utamat.

Prágai Tamás a legjobb barátom volt. Szerencsés vagyok, hogy a tudás és a szeretet mellett verseket is kaptam tőle. Születésnapomra írt költeményének számomra minden sora szívemarkoló üzenet.

Tamás, remélem, nem bánod, ha ezt a néhány sort most megosztom azokkal, akik szerettek, tiszteltek téged.

*Megvilágosodás nap, mint nap:
nem rögeszme, nem álom.
Egy írógép kikopogtat
a háttérzajból, fekete
betűket pettyeget fehér papírra.
Kitekeresel, széttépi, szétszórja.
Pettyegetett tollhó. A mondatot
betűnként keresd meg.*

(2014)

Tamás félt a haláltól. Ezt a szorongást beszélgetéseink során humorral oldotta. Egyik alkalommal kaszával a kezében várt rám. „Jól becsüld meg magad, hiszen csak kevesek sétálhatnak még életükben a kaszával a körüton” – mosolygott, miközben a Tokaji borozó felé bandukoltunk. Ekkor abban is megállapodtunk: meghalni könnyű, csupán az odáig vezető út töri fel gyötrelmesen az ember sarkát.

Halála előtt néhány hónappal, amikor még nem tudtuk, hogy beteg, nevetve mondta, kitalált valamit. A legnagyobb higgadt-sággal adta elő a Pázmádon létrehozandó Prágai Tamás- emlékszoba ötletét. Azt mondta, ha mindenki úgy tudná, ő már meghalt, az emberek szeme elől elrejtőzve, nyugalomban írhatna.

Tamás, lehet, hogy csak a Prágai Tamás- emlékszobát kellene megkeresnünk ahhoz, hogy újra találkozhatnánk? Tudod mit, holnap kölcsönkérem Arnold Sobriewicz lámafogatú kibevezett Trabantját, hogy jó barátainkkal, Gyula bácsival, Sanyi bával és Vellerrel Inkaújlak után most Téged is megtalálhatnánk.

Egy beszélgetésre készülve az ember könnyen hiheti azt, immár milyen sokat tud interjúalanyáról. Kabdebó Lórántról nem lehet sokat tudni, amíg nem kezd ő maga mesélni életéről. Még a mellékesen megemlített momentumok is kész regények – például, hogy Barcsay Jenő unokaöccse, vagy hogy neki volt elsők között az országban laptopja.

„Kitüntetésnek veszem, ha valaki Lórántként szólít”

Beszélgetés a 80 éves KABDEBÓ LÓRÁNTtal

Azon töprengtem, nem lesz-e zavaró az olvasóknak, ha mi itt most tegeződni fogunk. Elvégre az irodalomtörténészek doyenje vagy, aki kerek 80. születésnapját ünnepli. Aztán arra jutottam, ez a barátságos közvetlenség nagyon is hozzá tartozik a lényedhez – például, hogy kedvesen emlékeztettél a tegeződésre –, tehát nem fogom megkerülni. Hogy viszonyulsz a tekintélyhez? Nem lenne hízelgőbb, ha mindenki tanár úrnak szólítana? Vagy professzor úrnak?

Én mindenkit magammal egyenrangú emberként fogadok, mindegy, hogyan szólít, vagy én miként nevezem. Az első oktató, akivel összetegeződtünk, Sarkady János volt. De a forradalom után a klasszikafilológiai szakma nagy részét eltávolították az egyetemről. Utolsó óráján már a „Nárcisz tanszéken”, a Váci utcai, egyetemen átellenben lévő presszóban búcsúztattuk. Különből ez alkalomból ittam először konyakot életemben. Ugyanakkor a professzorral, aki – nagy szerencsémre – kiosztotta nekem életre szóló feladatként a Szabó Lőrinc-életmű feldolgozását, évtizedekig magázódva tárgyaltunk, és csak amikor már magam is professzorként hívtam résztvevőként az első rendszerváltó konferenciánkra a pécsi egyetemen, akkor „mertem” – mivel a régebbi magázódást szégyelltem volna folytatni – tegezve köszönteni.

De hiszen ez nemcsak a magam problémája. Barcsay Jenő mesélte, hogy amikor egyik festőtársa rábeszélésére egy hétvégén aláírta a kommunista pártba való jelentkezését, és ezt követően elolvasta a szervezeti szabályzatot, mindaddig nem tudott aludni, míg egy visszavonó levelet nem írt, és dobott be a postaládába. Ennek pillanatok alatt híre ment. Amint a szomszédságában lakó Kodálllyal találkozott, a nagy mester sűgva megkérdezte: „Még mindig szabadon van?” Így, magázódva! „Mert én soha nem mertem tegezni, milyen nagy szégyen lett volna, ha ő nem tegezett volna vissza.” Én, az édes unokaöccse is így voltam vele: „Jenő bácsi”, és „tetszik”.

Feleségemmel ugyanakkor nagy szeretettel tegezték egymást.

De van ellenpéldám is. Szentkuthyt, amikor megismertem, a magamkorúak „bácsizták”. Én szemébe mondtam: „Az én számomra te Miklós vagy és maradsz!” Együttmunkálkodásunkra bizonyíték a Frivolitások és hitvallások című hatalmas interjúkötetünk, vagy a katedrálisokról folytatott beszélgetésünk (Elveszett otthonok? Megtalált templomok!) a párizsi Europe-ban.

De még dékán koromban is kerültem nehéz helyzetbe a megszólítással. Amikor a fiaim-korú, de már általam akkor is nagyra becsült miniszterelnökökkel találkoztam. Rang vagy a kor?

Éppen ezért én segítem beszélgetőtársaimat: miután tegezve szólítom meg őket, hozzáteszem, kérlek, te is tegezzél vissza.

Különbén tanítványaim rendszerint „tanár úr”, „professzor úr” megszólítással zavartalanul tegeznek. De kitüntetésnek veszem, ha valaki annyira bízik bennem, hogy Lórántként szólít.

És más tekintélyek? Voltak-e és kik eddigi pályád során, akár egészen fiatal korodban, akikre „áhitattal” néztél fel, és meghatározó személyekké váltak számodra?

Ott voltam Kodály *Zrínyi szózata* című kórusművének bemutatóján. Egy órát tapsoltunk, ünnepeltünk. A forradalom idején de mennyit hallhattam a rádióban megrendítő hangjait! Utóbb évtizedekig kellett várnom, míg lemezen megszerezhettem. Közben a gallyai üdülő uszodájában egy medencében úsztunk Kodálllyal. Ő volt az állandóság a számomra. Amikor halálhíre érkezett, azóta tudom, hogy én is meg fogok halni.

Amikor ókorásznak készültem, Moravcsik Gyula és Borzsák István órái voltak a meghatározók számomra. Most örömmel láttam, Moravcsik egyik írása érettségi tételként szerepelt. Borzsák Tacitus-szemináriumán tanultam meg a szövegértelmézést. Ha értem az *Eszméletet*, akkor Borzsák magyarázatainak köszönhetem. És mindjárt megemlítem a fordításról vallott elveik alapján vitapartnerét: Vas Istvánt, atyai barátomat. És feleségét, Szántó Piroskát. A szentendrei vasárnap délutánokat.

Pista ott egyszer azt mondta: „Én már mindezt megúsztam, csak titeket, fiatalokat féltelek a jövőtől”. Mire én azt válaszoltam: „Pista, gondolj Max Jacobra! Valószínűleg ő is így gondolhatta. De jártam Saint-Benoît-sur-Loire-ban, a kolostorban, ahonnan elhurcolták egy feljelentés alapján.”

Kismonográfiát írtam Lakatos István és Jánosy István költészetéről (hogy elfeledték ezt a két nagyszerű költőt! Nagy kár). Lakatostól már nem fiatalon tanultam (ő meg Szabó Lőrincről) a mondat csodájának tiszteletét. Megtisztítását minden lompos sallangtól, logikai ívének kifeszítését az érzelmi feszültség megtartásával. Prózaíróinkat is eszerint értékelem. Ennek betartásáért tartom Esterházy Pétert a huszadik század második fele legnagyobb magyar prózaírójának. (Hál’ Istennek, ezt még időben szemébe is mondhattam, bárha poénkodva hozzá is tettem: noha mondataiddal nem szoktam egyetérteni. Valószínűleg elnyertem tetszését, mert a legközelebbi alkalommal felesége emlékeztetett a mondásomra, és elisméltette a Müpában, az egyik szünetben.) Jánosy Pistát pedig a szavak létértelmező tartománya kiterjesztőjének, rokona és költő-elődje, Berzsenyi reinkarnációjaként tartom számon. Egyik költőzésünk alkalmából lefekvés előtt lábamra esett egy könyve, és az egyik Seneca-dráma fordításánál nyílt ki. Olvasmányadósságnak véltem, az éjszaka maradék idejét Jánosy Pista fordítása dikciójában és szavai csodálatos összeválogatásában gyönyörködve töltöttem.

Az irodalomtudományban kit tartasz leghatásosabb mesterednek?

Meghatározó mesterem Szauder József lett. Életem mindmáig legfontosabb tanulmányát, a Szabó Lőrinc személyiség-látomásáról szólót első mondatával megdicsérte, majd két órán keresztül szidalmazta, utána összefirkálva visszaadta, és megjegyezte: leközlöm az ItK-ban, csak egy kérésem van: az elején két fogalmat vezetsz be (az aktort és a nézőt, mint a Szabó Lőrinc-vers belső drámájának egymással feloldatlanul küszködő meghatározóit), ezeket, kérlek, pontosítsad. A többit, amit mostanáig beszéltem, akár el is felejtheted. Amikor azután elkezdtem megigazítani a tanulmányt, akkor vettem észre, hogy minden megjegyzését és odafirkált glosszáját nagyon is komolyan kell vennem ahhoz, hogy eleget tegyek az „egyetlen” kívánalmának. Tanárként ezzel, az önállóságot szabadon engedő, mégis a lényegre koncentráltató módszerrel sikerült – amikor sikerült – utódaimat felnevelnem. Mert nemcsak a mester módszere a meghatározó, a tanítvány kapcsolódási készsége éppúgy szükséges egy jó munkakapcsolathoz.

Amit pedig ekkor a Szabó Lőrinc-líra jellemzőjeként fedeztem fel, azt – azóta szellemi kalandozásaim közben rátaláltam –, a 20. század legnagyobb fizikusai, például Heisenberg, hasonlóképpen fogalmazták meg: „A kvantumelmélet, mint Bohr kifejezte, arra emlékeztet bennünket, hogy az élet harmóniájának keresése közben sohase felejtjük el: az élet színjátékában nézők és ugyanakkor szereplők is vagyunk.”

Csalódtál is példaképekben?

Nem példaképben, barátban. Egyetemista korunkban napon-ta együtt sétáltunk, beszélgettünk. Mi mindenben értettünk egyet! A forradalom után megpróbáltunk egy újabb lapot összehozni, de fájdalmas kompromisszumok árán is a *Szavunk* csak egyetlen számot ért meg. Benne ő írta meg – kitűnően – Szabó Lőrinc nekrológiát. Ő hívta fel Vas István *Rapszódia egy őszi kertben* című kötetére a figyelmemet egyéves évfolyam-találkózónkon, talán utolsó együttlétünk alkalmából. Fábry Zoltánra is ő hívta fel a figyelmem. Mégis, amikor A vádltot megszólal című magyarságmentő röpiratát is tartalmazó *Stószai délelőttök* című könyvét készítette megjelenésre, már szembefordult velem. Maga Fábry panaszkolta nekem Stószon, amikor meglátogattam, és mutatta közös fényképeiket akkoriban volt látogatóival, Illyés Gyulával, Németh Lászlóval. Egyszer meglátogattam miskolci tanár koromban, anyám megjegyezte: ő a barátod? Miért nem néz a szemébe, akivel beszél? Évtized múlva felpuffadt, alkoholista fejét látva egy konferencián rákérdeztem: ez az ember kicsoda? Ennyire megváltozott. Már nem él, megmondhatnám a nevét, mégsem teszem. Megszenvedhetett életéért.

Egy másik egyetemista barátomat dékán koromban én kértem, jöjjön hozzám másodállásban tanítani. Jó szakember, érdekes előadó, szerették a diákok is. De egyszer, miközben az akadémiai üdülőben nyaralt, véletlen-akarattal elfelejtett eljönni az államvizsgára, ahol ő volt a kijelölt elnök. Én bocsátottam el, de azonnal, mondván: a diákokkal nem szabad játszani.

Korán eldőlt nálad, hogy tanárember leszel? Van ebben családi örökség is?

Kései gyermek voltam. A szüleim házassága után hét évre születtem. Elkényeztetett, a széltől is óvott fiú. Apám 36 hónapot töltött az első világháború frontjain, majd elvégezve a Műegyetemet, a trianoni veszteségek után megnőtt értékű üdülővidék, a Mátra kapujában lévő kisváros, Gyöngyös közüzemének mérnöke, a háború után igazgatója volt. Hozzá fűződik a hegyvidék

víz- és villanyrendszerének kiépítése, a Mátra-vasút, az ostrom idején a Büchler-malom gőzgépe segítségével a város nappali víz- és esti villanyellátása.

Miért kellett mégis Pesten születnem? A szülés bonyodalmi miatt a Röck Szilárd utcai híres Bábaképzőbe irányították anyámat. Oda, ahol korábban Pilinszky is született. Anyám unokatestvérénél lakott áldott állapota utolsó hónapjaiban a Kálvária téren, naponta a józsefvárosi templomig sétált hálát adni, hogy gyermeke lehet, avagy érezte előre a bonyodalmakat, és félt. Hiszen keresztelőmre se jöhetett el, akkor operálták. Ezt a sétaútját jártuk végig feleségemmel 1974-ben, a karácsony előtti vasárnapon, miután anyám nagybetegen elbúcsúzott tőle.

Mérműnök leszek. Vitathatatlan tény. Apámmal jártam havonta kétszer a Mátra vízműveit és trafóállomásait ellenőrizni. Ha játszottam, az udvaron tavat, csatornákat, völgyzáró gátat építettem.

Mígnem életem talán legunalmasabb nyaralásakor, a forint bevezetésének napjaiban (éppen most hetven éve!), Hajdúszoboszlón, ebéd után minden délutánomat olvasással töltöttem, mert szüleim a sarki újságárusnál vettek hazafelé sétálva naponta egy-egy ponyvát, olvassam, maradjak csendben, hagyjam őket békén aludni. Hozzászóltam az olvasáshoz.

A ponyva primitív mondatait hamar váltotta Jókai, az első száz kötet a jubileumi kiadásból, az volt meg apám könyvtárában.

A nyolcadikat és az első gimnáziumot Egerben jártam, akkor már a *Háború és békét*, majd Shakespeare királydrámáit olvastam. És Marczali világtörténetét, melynek egyik-másik kötetét apám kölcsönkért, majd látva örömet és elmerülésemet benne, megvette kollégájától az egész sorozatot.

Amikor apámat továbbhelyezték Miskolcra, a Földes Gimnázium diákkönyvtárában szisztematikus olvasóvá nőttek, Pápay Sándor és Bándi Géza történelem- és magyartanáraim útmutatása alapján. Amikor megnyertem az országos tanulmányi versenyt magyar irodalomból, megkérdeztem anyámtól: „Apus haragudna-e, ha mégsem mérnöknek tanulnék?” Apám csalódottan ugyan, csak annyit mondott: „Fiam, az én szakmámban a nevem fogalom, a fiamat is megbecsülnék, az irodalomhoz nem értek, ott magadnak kell helytállnod magadért.”

Akkoriban idősnek számító szülők gyermeke voltam, mégis megérhették talpra állásomat a szakmában. A szakdolgozatomat és az egyetemi doktori disszertációmot anyám gépelte, majd két évtizedig tanulmányaimat és kandidátusi értekezésemet gyűjtötte, rendezte. Ezek ma már a Miskolci Lévy József Művelődési Könyvtár gyűjteményében találhatóak.

A pályára igazító Pápay Sándort utóbb megkértem, bölcsészkarunk tanáráként segítsen a munkámban. A magyar szak szigorú, mégis egyik legnépszerűbb oktatójaként, barátként és tanácsadóként élete szó szerint az utolsó napjáig részt vett a karalapítás nehéz feladatában.

Ha már a családról beszélünk, tudsz valamit arról, honnan ered és mit jelent a különleges hangzású Kabdebó név?

Magyar–örmény család, az erdélyi tatárjárás után a bölc Apafi Mihály fejedelem hívta be országába Moldvából az örmenyeket, és adta nekik a felégetett Szamosújvárt, építsék újjá a maguk számára. Akkoriban két város létesült a barokk Európában körzövel-vonalzóval: Szentpétervár és Szamosújvár. Az örmenyek jó magyar hazafiak lettek, az aradi tizenhárom között is két magyar–örmény tábornok áldozta életét.

Családunk örmény neve a hagyomány szerint Jeszaján volt. Mitikus magyarázata: Izajás fiai. Talán valamely kolostor környékéről vezetve származásunkat. Valóságosabb magyarázata: a román tükörfordítása valamilyen céhjelzést követ. Cap de bou. Ökörfej. Különben ez van Moldva címerében is, és ez szerepel az első moldvai könyvatos bélyegen. A háromféle Kabdebó családból mi a talpasi Kabdebók ágából származunk. Nagyapám Vasasszentivánt volt jegyző, ottani birtokain nőtt fel apám is. Trianon után otthon maradt, a magyar éraban főszolgabírószágot vállaló bátyja, Kabdebó Gerő a Cegei-tó partján élt, szomszédos birtokos volt Wass Alberttel. Amikor a családi sírokat felkerestük Lászlóffy Ali társaságában, ő ujjá begyével tapogatta ki az egyik megdőlt, mohosodó sírkövön Vertán Tekla dédnagyanyám nevét, akin keresztül vagyunk rokonságban Dávid Katalinnal, a kultikus erővel sugárzó keresztény művészettörténésszel, akivel hol Rómában, a Magyar Intézetben futunk össze, hol a Schéner Mihály festő barátunk születésnapját köszöntő díszvacsorán, amelyet a Parlament akkori elnöke rendezett hivatalában. Apám anyai nagyapja Szamosújvár köztisztviselőben álló tisztii főorvosa, Kovrig doktor volt, róla mesélte apám is, Barsay Jenő bácsi is, hogy a helyi börtönben hosszú raboskodás után elhunyt Rózsa Sándor fejét az ő közreműködésével küldték el 'a királynak'. Gondolom, valamilyen múzeumnak, mert nemrég a tévében mint a Rendőrségtörténeti Múzeum féltett kincsét mutogatták. (Mikor a családi sírok keresése után visszaértünk Kolozsvárra, Páskándi Géza elem állt: „Láttad-e a börtönt?” „Persze, hogy megnéztem Rózsa Sándor sírját, hiszen dédnagyapám vágta le a fejét.” „Csak azért, mert én meg három évig raboskodtam ott 1956 után. Ezt ne felejtse el!”)

Milyen hatásokra kezdte a 20. századi magyar irodalommal foglalkozni?

Estéimet a Zeneakadémián és az Opera kakashöljén töltöttem. Bartók! Egyetemista korom meghatározó élménye. Bartha Dénes professzor előadásai nyomán, a Váci utcai Bartók Teremben vált a zenéje egy életre meghatározómmá. Barsay Jenővel nem a rokonság kapcsolt össze egy életre, hanem ahogy első fontos beszélgetésünkkor mindkettőnk a legnagyobb tisztelettel ejtette ki Bartók nevét. A Kieselbach Galéria Juhász Ferenc-kiállításának emlékfalára a napokban írtam: számomra ő volt Bartók jelenléte a költészetben. Első írásom a forradalom előtt egyetlen számot megért, Tiszta szívvel című bölcsészkar folyóiratban éppen Juhász Ferenc *Virágok hatalma* című kötetéről jelent meg. Megírása idején szédülten szaladgáltam Budapest utcáin, egyeztettem magamban a *Divertimento* második, meg a *Zene* harmadik tételének, és *Az éjszaka zenéjének* világát *A szivárványszínű cethal* meg *A mindenség szerelme*, valamint *A csönd virága* költészetével. Csak egy, a művészetekbe szakadt kamasz tud ily lelkesen rajongani, mint tettem én akkor.

Ebből a rajongásból érett fejjel is megőrizte valamit?

Sikerült megőriznem. Örültem, hogy egy ilyen világraszólóan nagy költő kortársa lehettem. A róla készült írásaim maguk egy új kötetet kithetnek. *A Halott feketerígó* és a *Fekete Saskirály* világirodalmi rangú ünneplése a felszabadult gyönyörnek, szerelmes életnek, illetve a személyiség öntéppő vizsgálatának.

Szabó Lőrinc költészetével hogyan került kapcsolatba? Esetleg sikerült még vele személyesen is találkozni?

Szabó Lőrincet egyszer láttam, 1957 tavaszán, a Kossuth Klubban, a Shakespeare-sonettek újabb kiadásának a könyvbemutatóján. Nemsokára már csak egy tekintetet hoztam magammal emlékül Szabó Lőrinc temetéséről: a sír másik oldalán álló Németh László tekintetével kapcsolódhattam össze egy pillanatra. Kreolra sült arcában a világoskék szem messze világított, és találkozhatott vele az én rajongó, kíváncsi-fürkész nézése. Ezt később elmondhattam Németh Lászlónak személyesen is. Ő adta áldását Szabó Lőrinc-kutatásaimra is, két levelében is hangsúlyozta a feladat fontosságát, nemzeti értéként kezelését: „Látom, hogy Szabó Lőrincel foglalkozol. Ő is egyike azoknak, akiket szép csendesen ki akarnak iktatni a köz-émlékezetből. Nehéz, de szép feladat e könnyelmű feledés s bűnös feledtetés

ellen dolgozni.” (1966. november 17.) „Örülök annak is, hogy Szabó L.-könyved halad [...] hiszem, hogy a társadalmilag hátlatlan téma ebben az esetben is nagy szellemi s mesterségbeli gazdagodással fog járni: hisz a kritikus pályája a tehetsége mellett elsősorban a szegődésétől függ – hogy mire teszi fel magát.” (1967. szeptember 15.)

Fiatal tanárként két nagy kortársunkról írott portréval jelentkeztem. A Németh László-írás irányt adó atyai barátot szerzett magam és családom számára. Szabó Lőrinc halála után *Összegyűjtött versei* megjelenése adott alkalmat a másik számvetésre. Szabolcsi Miklós, aki ekkoriban vétette meg az Akadémiával a hagyaték jelentős részét, amikor kandidátusi témát kerestem, találta ki: „Most írt egy jó tanulmányt Szabó Lőrincről, foglalkozzon vele”. „Én, a taknyos kezdő?” „Mások úgyis félnek tőle.”

Két évtized múlva Cs. Szabó László a párizsi *Irodalmi Újságban* „a nyugati világ főhajtásaként” írta: „Megdöböntő a magyarok mulasztása. A két Nyugat-nemzedékből egyetlen nagy költő van megváltva: csupán Szabó Lőrincnek van háromkötetes életrajza, testes kötetek, teljes és viszonylag végleges, a szó nyugati értelmében, *une biographie définitive*, ahogy a franciák mondják. K. L. a szerzője.” De hasonlólt írt itthon is, a *Kortársban* Sőtér István, *Szabó Lőrinc és összegzője* címmel.

Miért féltek tőle, ahogy Szabolcsi fogalmazott? És miért akarták (Németh László szavaival) kiiktatni a közemlékezetből?

Én meg félttem, hogy ide lyukadunk ki. Máig kibeszéletlen problémák kereszttüzébe kerülünk. Pedig közzétettem mindennek pontos, pró és kontra dokumentumait egy vaskos könyvben, *Szabó Lőrinc „pere”* címmel. De dokumentálva felsorolta mindezeket Horányi Karsci barátom kétrészes, nagy terjedelmű ItK-beli tanulmányában is. Elvi kérdéseivel Kulcsár-Szabó Zoli is foglalkozott monográfiájában. Hiába. Lecsonkolva, hallomás-adatokra hivatkozva sorolnak újra meg újra, az 1945-ös igazolásától kezdve vádak. Pedig csak annyi történt, hogy a húszas években a kommunizmus kapitalizmus-kritikáját, a harmincas években a nácizmus világot átrendezni akaró problémáit gondolta végig, baráti körében, hangosan, a maga szokásos „hogy rettenetes, elhiszem, de így igaz” modorában. A meggondolt gondolat meg nem gondolt gondolatként, bumerángxént visszahullott rá. Az ő számára mindez ’csak’ volt, mert mindent elenyészőnek tartott a versen kívül. Verseibe pedig a lét végső problémáit eresztette. És csodálkozott, hogy barátainak jó részéből ellenségei lettek, akik utóbb vagy megbocsátottak neki,

vagy ki akarták irtani. Látjuk ma is, hogyan kerül egy-egy közszereplő, sokszor akaratlanul, a politika gerjesztette ellenségeskedés keresztútjába.

Egy interjúba nem írhatok bele egy könyvet. Inkább két dolgot említek neked. Szabó Lőrinc egy, a megszüntetése előtt álló zsidó tulajdonú lapkonszern tulajdonosa özvegyének és örökösének, Gombaszögi Frida színművésznőnek kérésére tudósítóként vett részt Horthy, majd Teleki Hitlernél tett látogatásain. Amikor a legvitatottabb, valaha „zárt anyagként” kezelt cikkét a Parlamenti Könyvtárban áttoltam a mellettem dolgozó, öntudatos zsidó elkötelezettségű újságíró ismerősömnök, ő felnevetett: „Ezért szidták ennyire? Hiszen mi Sztálinról sokkal hízelgőbb cikkeket írtunk.”

Antiszemita volt? 1944-ben számtalanszor hivatalosan interveniólt az üldözöttek mentesítése érdekében, és tevélegesen is részt vett mentési munkálatokban. Akik túléltek a vézskorszakot, ők maguk, másoknak özvegyei vonultak fel igazolási tárgyalásán, felszólalni mellette. Aztán 1949 után védőivel és támadóival együtt mindnyájukat elhallgattatta a 'fordulat éve'. Őt éppen az előbb még igazolásául szolgáló 'semleges' témájú, úgynevezett 'polgári' költészete miatt.

Azt írod a Szabó Lőrinc lázadó évtizede című kötetedben, hogy ő nem a babitsi értelemben foglalkozott a magyar közösség problémáival. Hogy tudnád akkor a Szabó Lőrinc-i világnézetet jellemezni, anélkül persze, hogy közszerű skatulyázásra kérnélek?

Egész az egészben – testével osztozva nemzete sorsában, legszemélyesebb problémái végiggondolásával szövődve a magyar líra teljességébe: „sorsát magamba építettem, / sorsa magába épített.”

Látva, miként „jön iszonyú / rémeivel egy végső háború, / ha népem élethalálharcba fog”, a „magam” helyét ekként fogalmazza: „Azt szeretem, aki engedi, hogy // legyek nyugodtan az, aki vagyok: / hogy legyek költő, magyar és szabad, // kit nem küldenek és nem tiltanak, / költő, aki dísz és kincs és haszon, // ahogy kincs a Mátra s a Balaton, / s a hegy aránya, Dunánk halai, // földünk zsírja, fáink gyümölcsei. / Az igazat keresem: azt, aki // nem kényszerít, hogy hazudjam neki. / Mérd meg te is: bírod-e túrni, hogy // legyek egészen az, aki vagyok.”

A közös csalódást egyéni sorsként fogadja az ember, és vállalja a költő, miként a berni *Veresség után*: „Föld, figyelj: / ELSŐ:... S ekkor... Mi az? Átok?!... Óh, pffuj! / Szirt? Tört villám? Le, le, roncs hajó!... / – Lőtt sas? Vagy: A hit, s ami megvalósul? – /

gúnyolt a nagy nap búcsuzóul; – no, Szabó Lőrinc, a téma jó s új, / ezt ird meg: tenekedvaló!” A *Zalán futásával* vitatkozó eposzi hangnemben: „Győztest tapsol az ég; én vesztes ügyet koszorú-zok.”

Élete vége felé pedig személyes gyászát, huszonöt évig volt szerelme halálát kétségbeesve illeszti „gyászszonettjeiben” a mindnyájunkat sújtó pusztulás képeihez: „Felzúgó hit, láng. Tipró tanktömeg. / Fagyott rózsafák a sírod felett.” Utóbb aztán a kevésbé szókimondó, de szuggesztíven beszédes metafizikusabb és poétikusabb háttérképzetet villantja fel: „Omlás, rémület.”

Ekkorra készül el rejtegetett ciklusa a forradalomról, a *Meglepetések*, amelybe befogadta barátjának, Illyés Gyulának a versébe írott két lényegi sorát: „És nem volt többé szégyen az, / hogy a magyar nép fia vagy.” A ciklusba pedig beleszövődnek a magyar irodalom legkétségbeesettebb, mégis legbizakodóbb idézetei a *Szózatból*, a *Nemzeti dalból* és a *Himnusz*ből. „Szabadság, itt hordozta hős / zászlaidat az ifjúság! / S a sírt, melyből nép lép ki, már / ámulva nézte a világ.” „s jó remény némítja a jajt: / Nem! Rabok tovább nem leszünk! / És: Isten áldd meg a magyart!”

Rejtekkétként él Szabó Lőrinc költészetében a nemzetében létezés tudata.

Most, hogy idézted, érdekes – nekem felfedezésértékű – a Vereség utánban az az odaszűrő önmegszólítás. Mennyire volt ez rá jellemző? Arra gondolok, hogyan viszonyult magához? Mennyire „vette komolyan” önmagát és a költészetét? Nem igazán társítanám hozzá az ironikus önreflexiókat...

Most, hogy mondod, figyelek fel erre. Tiéd az érdem. Az öni-róniát különben tényleg elkerülte. De ez a pillanat kivételesen éppen erre lett alkalmas. Négy év elhallgattatás, majd az újra megjelenhetés nagyszerűsége kellett, hogy átérezze korábbi elfojtásának hajótörésszerű csapását.

Magasság és mélység. Nemrég vidéki barátjának dicsekszik: „Illyés Gyusziéknál: Mutattam neki az újszülött 'Tücsök'-ből, borzasztó nagyot nézett az utolsó darabokon... azokon az »el-vont« témákon. Azt mondta: »Te voltál az egyetlen ember Magyarországon, aki az elmúlt évben értelmes dologra fordította az erejét, idejét. Ez a fő műved lesz!«” (1946. január 28.) Majd egyszerre csak a korábban még reprezentatív, életmagyarázatot adó művek negatív előjellel 'individualista' versekké minősülnek. És hiába írja le 1945-ös *Naplójában*: „A magyar költészet az én nyelvemen beszél”, gályarabságra ítéltén, a 'fordulat éve'

után csak a „műfordítás-klasszicizmus” példázata maradhat. És még örülhet: neki rangos versek jutnak fordításra. Rá is érvényes volt, amit Határ Győző említett nekem, amikor Londonban *Életút* című háromkötetes önéletrajzi beszélgetéseinket készítettük: hallotta, talán Lukács György mondta valahol, sok fordítást adjanak neki, mert jól fordítja, és azalatt legalább nem lesz ideje saját műveket írni. Az alkotásra alkalmas legjobb éveikben!

De hát mi mindenre kérdezhet rá egyetlen szövegrész végére odavetett kérdőjel: „Tört villám?” A *Vereség után* csak témájában szól a világbajnokságról – valójában a vereség „villám”-fényénél saját műve „tört”-ségére döbben, közben átérzi hazája szintúgy „tört” állapotát. Az újra megszólaló költő reflexiója önreflexióként, fájdalmas öniróniával sistereg fel. Hátha még tudhatta volna, hogy ez a verse életében meg sem jelenhet, sőt még a halála utáni gyűjteményből is kihagyják! Költői rangjáról *Naplójából* idézett önreflexiója a rendszerváltás pillanatában a poétikai rehabilitációját jelentő nagydoktori disszertációm címében ott található, igazságát szolgáló mottóként.

Kevés életmű generál annyi vitát morális-jellembéli kérdésekről, mint a Szabó Lőrincé. A Babits–Szabó–Tanner-háromszög, a Korzáti-szerelem, vagy a Semmiért egészen sorai kapcsán még a középiskolás diákok is lázas erkölcsi vitákba szoktak bonyolódni. Mennyit torzítottak a mendemondák, az eltelt évek a valós Szabó Lőrinc-képen? Mennyiben jogos az ő habitusát elítélők idegenkedése?

A napokban középiskolás gyerekeknek mutattam be műemléki könyvtárként őrzött dolgozószobáját. Egy leány őszintén elmondta, hogy baráti körben sokat vitatkoznak, és a fiúk tartják önzőnek a költőt, ők, leányok, megértik a verset. Valaha Latinovits Zolit nem tudtam rávenni, hogy elmondja. „Ez egy önző vers.” A költője is egész életében készült egy ellenversre. „Mindenért mindent” alapon. Én egy előadásom sodrásában fedeztem fel az ellenkezőjét. A *Te meg a világ* kötet verseiben szenvedélyesen panaszolja a költő az emberek kiszolgáltatottságát. Ezúttal ennek a „rettenetességnek” igyekszik utánajárni. Kipróbálni, milyen az, amikor az ember megszervezi ezt a kiszolgáltatottságot. És rákérdez: hogyan lehetne ennek a világnak ellentéte lenni. Miként segíthet egyik ember a másikán. Mert enélkül értelmetlen poén maradna csak az utolsó két sor (miként költői manír lenne *A huszonhatodik év* is, mint ezt egyesek feltételezik): „és én majd elvégzem magamban, / hogy zsarnok-

ságom megbocsásd”. Számomra Szabó Lőrinc 1932-es kötete, a *Te meg a világ*, olyan versekkel, mint *Az Egy álmai* és a *Semmiért Egészen a Bűn és bűnhődés* költői változata. Benne a bűn és a bűnhődés egyszerre épül, egymást állandóan felülírva. Mintha Raszkolnyikov és Szonja együtt mondanák. Az embert fenyegető világ ellenében szövetséget álmódók alkotmánya lehet ez a kötet és ez a vers. Jajkiáltás, mint egyik utolsó szerelmes sóhajtása: „Tarts meg hűséged gyönyörű hitében!”

Lehet, hogy maga a vers költője sem volt tisztában saját alkotása értelmével? Vagy utóbb elérkezett a megértéshez? „Újabban mind jobban rájöttem arra is, hogy a monogám igény és az, hogy ez a kíváncsi majdnem szükségképpen reménytelen, váltotta ki az egészet. A vers maximálisan önző küzdelem, vagyis kétségbeesés a női hűségért” – mondja élete vége felé, miután ő is megtapasztalta a *Tetemrehívás* csapdáját: „Ki csak úgy játszott a legénnyel, / Mint macska szokott az egerrel!” Ekkor már le tudta fordítani a *Troilus és Cressidát*, és megszenvedte a maga Cressida című versét (mennyi variánssal!).

Több helyen olvasni vele kapcsolatban az „erotomán” szót. Szerinted helytálló a jelző?

Sok ember az. A legtöbb író esetében csak a legendák alapján értesül utókora minderről: Így szerettek őket. Szabó Lőrinc versei témájává is tette szerelmeit, a *Vers és valóság* című síron túli üzenetében, versmagyarázataiban pedig még az életrajzi azonosításhoz is hozzásegít.

Ha jól tudom, ez a bizonyos Vers és valóság a nyolcvanas évek végén került elő, nagy szenzáció volt. Lóci, vagyis G. Szabó Lőrinc fedte fel a létezését. Az általad alapított Szabó Lőrinc Kutatóhellyel volt hasonló léptékű felfedezések?

Késő délután hazaérve – akkor még nem volt mobiltelefon, de már virágkorát élte az üzenetrögzítés – meghallgatom Lóci felháborodott szavait. Miért nem hívsz vissza? Majd: ül be azonnal a kocsiba, és gyere. Majd meglátod, miért. És elem teszt két nagy gépelt köteget. Mi ez? Akkor kapta, talán közvetítéssel. Belenézek. Verseik magyarázata. Tények. Biztonság okáért először azt nézem, amit csak hárman tudhatunk: Szabó Lőrinc, aki megélté, én, aki a dokumentumok alapján tudomást szereztem előzőleg róla – és a Jóisten. Lóci, ez hiteles! Ekkor kapott el a keresés láza. Kapkodva ugráltam versről versre. Kerestem az eddig hiába nyomozott életrajzbéli megfejtéseket. Apró ada-

tokat, de megfejtetleneket. Sorban bejöttek. Gratulálok, Lóci! Ez egyedülálló a világirodalomban. Lóci csak nézett, figyelte az arcomat. Tekintetem alakulását. Mindenkinek mesélte utóbb, micsoda szakmai tanulmány volt a filmes szakember számára, amint egyre izgatottabban faggattam kapkodva a gépiratokat.

Másik hasonló felfedezés? Szabó Lőrinc levele Erzsike fiához – kapcsolatuk története, valamint *A huszonhatodik év* levéldokumentumai és közös, 1933-as csehszlovákiai utazásuk Korzáti Erzsébet által vezetett naplójának a háborús sérülések után megmentett részei. Létezéséről legelőször Németh Lászlótól hallottam, 1966-ban, a *Csapda* bemutatója után, a miskolci színházi öltözők folyosóján. Aztán több alkalommal Illyésékkel kora reggeli telefonbeszélgetések. Végül Csanak Dóra, az MTA Könyvtára Kézirattárából hív fel, és kér, hozzam össze Korzáti fiával, mint örökössel, mert úgy kapták meg a dokumentumokat, hogy a „tulajdonosoknak” (azaz Lócinak és Bandinak, azaz Vékes Endrének, Korzáti Erzsébet fiának) kell eljuttatniuk a kéziratok „árát”.

Vékes Endrével ezután kerültünk évtizedes baráti viszonyba. A *Kortárs* 1980-as 5. számában közöltük a levelet, amelyet kedvese öngyilkossága után a lakás felszámolása pillanatában fogalmazott a költő. Vékes Endre hozzájárult a közléshez, egy kikötéssel. A kísérő szöveg ne Szabó Lőrinchez kötődjön, hanem Korzáti önálló személyiségét hangsúlyozza. Ezt fejezi ki a bemutató szövegem címe: *Vékesné Korzáti Erzsébet emlékezete*. És volt Bandinak egy kérése, ami miatt szívembe zártam a személyét. Egy kis *vulkánfiber* bőrröndben kapták meg a dokumentumokat a kéziratárosok. Amikor ezt meglátta, elhomályosult tekintettel kérdezte: szüksége van-e a könyvtárnak erre. Mert nagyon szeretné ezt visszakapni. Ugyanis ebben őrizte anyja a dokumentumokat, majd halála után ketten, Szabó Lőrincel, mígnem a költő egyszercsak fogta, és elvitte tőlük. (Tudomásom szerint alkalmanként bizalmas barátaira bízta, miként Baránszky Jób László nekem mesélte, meg olvasható erről Illyés *Naplójegyzete*iben is.) Ez mindmáig fájdalmas emléke. Ha visszakaphatná, ez rehabilitálná a szemében önmagát. Persze, megkaphatta, utóbb ebben őrizte a családi emlékeket, amelyek édesanyjára emlékeztették.

Ebből az anyagból szerkesztettük meg egyik tanítványommal a *Huszonöt év. Szabó Lőrinc és Vékesné Korzáti Erzsébet levelezése* című kötetet az ezredforduló évében. Az első dokumentumkötetet, amelyet már nem egyedül készítettem, de tanítványom társaságában. Ez lett a Kutatóhely első produktuma.

Lócival és a családdal, gondolom, folyamatosan kapcsolatban voltál és vagy.

Az utódok és az életmű kutatója ennél csodálatosabb kapcsolatot el sem képzelhet. Közös célunk a magyar költészet világirodalmi rangú, vitathatatlanul rangos klasszikusának életművét hozzáférhetővé tenni. Fülembé cseng Klára néni mondása, amikor kezembe adta levelezésük teljes anyagát: „Lóránt, hogy rólam mit mondanak az emberek, az nem érdekes, de arra vigyázzon, hogy Lőrinc ne hogy rossz színben tűnjön fel”. Másnap elesett a lakásban, combnyaktörés. Már csak a kórházban találkoztunk ezt követően. Lóci, „a róla szóló versek zseniális társ-szerzője”, miként elneveztem, adta a kétkötetes levelezés címét, *A huszonhatodik évvel perelve: Harminchat év*.

Közben a feleség, Nagyklára könyvei között felfigyeltem a költő versköteteinek nyomdai példányaira. A szállongó lapokat ő köttette egybe. Ez adta az ötletet a költő összes verseinek és versvariánsainak kritikai jellegű digitális közzétételére, OTKA-támogatással, ideális megvalósítót találva Horányi Károly személyében az MTA Könyvtára és a Miskolci Egyetem Szabó Lőrinc Kutatóhelyének közös weblapján: krk.szabolorinc.hu. Időrendben haladunk: ez évben már a *Különbéke* kötet kritikai megjelenítésénél tartunk.

Eredetileg a család tette szokássá, hogy gyűljünk össze minden év október 3-án, délután három óra előtt 5 perccel, a költő halálának pillanatában a Kerepesi temetőben, tisztelegni a nagy költő emléke előtt. A családhoz ma már a Lóci szervezte Szabó Lőrinc iskolalánc küldöttei is csatlakoznak, a költő nevét viselő pasaréti kéttannyelvű általános iskola és gimnázium szervezi a megemlékezés műsorát.

Én is mindig elzarándokolok oda. Valaha nemegyszer Klára néni is én vittem autón a sírhoz. Egyik alkalommal hazafelé körbejártuk a várost, megkerestük, azonosítottuk lakásaik helyszínét. Van, ahol azóta már emléktábla is jelzi például a Lóci-versek szülőhelyét. Miért tartom benső kötelességemnek ezt a jelenlétemet? Megköszönni, hogy életműve alkalmat adott az ideológiailag és morálisan oly bonyolult és veszélyes évtizedekben, hogy a szakmában megmaradhattam tisztességes embernek: egy valóban, minden időkből értékes életművel foglalkozva, a poétikai érték szolgálatában teljesíthettem munkásságomat.

Bár eddig javarészt Szabó Lőrincről beszéltünk, irodalomtudósi munkásságod horizontja ennél sokkal tágabb. Nem kérem, hogy sorold fel valamennyi szerzőt, akivel foglalkoztál, nyilván kevés lenne a hely és az idő. Inkább azt kérdezem, van-e olyan alkotó, akinek az életműve közel akkora jelentőséggel bír számodra, mint a Szabó Lőrincé?

Szerkesztőként a velem egy időben vagy utánam induló költők pályakezdését figyeltem. Tandorit, Oravecz Imrét hazai folyóiratban én közöltem először, a *Napjainkban*. A Hetek „kereszt-apjuknak” neveztek, miként Bella Pista egyik dedikációja ezt meg is örökítette. Az elsőség nem értékítélet, de hadd dicsekedjek: Esterházy első könyvéről az első kritikát én írtam a Magyar Nemzetben. „Ami akkor irodalomkritika volt a Magyar Nemzet hasábjain, az ma már irodalomtörténet – a magyar nemzetnek” – írta egyik kollégám a napokban. Éppen Kolozsvárról indultunk hazafelé, amikor Szilágyi Pista nyomdamelegen hozta Panek Zolinak *Kő hull apadó kútba* című könyvét. „Ne nekem adjad – mondta Zoltán –, Lóránték most mennek haza, legyen az övé!” Az egyik legjobb magyar regényről, Arany János kései parasztsballadáinak új életre keltéséről itthon én írhattam elsőként az *Új Írásban*.

Ha valaha első lehettem, mostanra inkább újrafelfedezővé váltam. Készülök adósságaimból összeállítani egy kötetet. A szerkesztők sürgette írásaiban újraértelmezem a magam számára egy-egy kortársamat, egyben figyelmeztetem a huszonegyedik század olvasóit, ki mindenkit kellene újra felfedezniük a maguk számára.

Két példát mégiscsak kiragadnék a repertoárodból. A DIA egyik Szabó Magda-szakértője vagy, illetve néhány éve tanulmányköteted jelent meg Turczy Istvánról. Egészen eltérő két oeuvre. Érzel-e rokonságot velük emberileg, mi kapszol össze velük?

Itt élt, beszélgetett, szeretett, gyűlölt, bosszút állt és igazságot osztott egy Szabó Magda nevű magánember, akivel jól beszélgetettünk, és van az író, aki mindezt szöveggé varázsolva, mégis mindentől függetlenül a magyar próza egyik legvarázslatosabb megszólaltatója. Aki a kettőt összekeveri: nagyon eltévedhet!

Megtiszteltetés volt: gépiratban első között olvashattam két kései remekét, *Az ajtó*t és *A pillanatot*. „Nesze, olvassad! nem mondok semmit. Vidd!” Az egyiket a nagyvilág is felfedezte, *Az ajtó* a mindennapi életben megélt erkölcsi mérték diadala akár saját megaláztatása árán is. *A pillanat* (melyben Aeneas szerepét a feleség, Creusa játssza el a regény során!) számomra is nagy rejtély maradt. Amikor nemrég újraolvastam, éjjel döbentem rá, és gyorsan fel is írtam a félálomban átjárászó összefonódást: „Creusa – N. N. Á, *A pillanat* – az Újhold regénye”. Pedig hányszor hallottam Magda szájából éppen az Ágnes nagy szökeségére való utalást! Szabó Magdának sikerült az emberi méltóság szerepét diadalmasan-kegyetlenül alakzattá és szó-

veggé átöltöztetni. De az indulat, a bosszú diadallá szervezője, a történelem „szentivánéji” Puckja és a *Vihar* Prosperója és Calibánja egy személyben – a játékos, mégis kegyetlen varázsló: az meg maga az író, Szabó Magda. A szöveg játékoságának élvezője és a sors beteljesedésének varázsvesszős irányítója. Most meg utána mondom kései felfedezéseimnek: is. Mert a regény még ennél is több, a történelem metafizikája: a rendetlenség, amely a rendet alakítja. Én fogalmaztam a Széchenyi Irodalmi és Művészeti Akadémia (SZIMA) Nobel-díjra szóló ajánlását. Majd Magda díszdoktorrá avatásával búcsúztam a dékánságtól „Mint egy királydráma hőse” – kommentálta Magda, kezembe nyomva egy kezét ábrázoló névjegycsiptetőt, benne névjegye hátoldalára írott „autográf” versével.

A Turczi-könyvvel pedig az újraéledő kritikus tekintett szét a 20. századból túlélő e századi sajátosságok között. És beleakadt egy versciklusba: *Egy év*. Isten és ember megbékült, életet akar a pusztulás helyett. A zsoltár szava fonódik a versekbe, és maga a költemény mint jövőt ígérő műalkotás születik a zsoltárszavas biztatásból. A kockarázás kínja itt is meggyötör, de közben halom az ’élet élni akar’ sóhaját. Tájékp csata után? Avagy: hagyj fel minden reménnyel? Ahogy Yeats verssora mondja: „We that look on but laugh in tragic joy.” Turczi István rögtönzött fordításában: „láttukra arcunkon mégis tragikus derű.”

Azt sejtem, a barátságok meghatározók az életemben, és ez nemcsak Turczi István kapcsán jut eszembe. A születésnapodat épp nemrég egy kedves, közös ismerősünk emlegette. Íróember, akitől történetesen tudom, hogy mostanában gyakran megfordul nálatok, és úgy vettem ki a szavaiból, igen fontos számára a barátságotok. Pedig más generáció, a fiad lehetne. Számítasz a fiatalokra, a barátságokra? Szívesen körülvesznek? Te is kapsz tőlük, nemcsak adsz?

Száraz Gyurira gondolsz? Temesi Feri születésnapjára várva a Kossuth Klubban ismerkedtünk meg, miként teveled is. Nemsokára délutáni alvásomat a kaputelefon csengése zavarta meg. „Nem zavarlak, csak engedj be, bedobok egy könyvem a postaládádba. És már tűntem is el.” A dedikáció szerint karácsony előtt lehetett. Aztán látom, a Scolar Kiadó listáján egy második kiadású vastag könyv szerepel: *Lovak a ködben*. Megkívántam ismeretlenül. Amikor elért hozzám, kézbevettem, leültem vele, és olvasni kezdtem. Pedig más dolgom lett volna. És addig nem nyugodtam, míg végig nem olvastam. Nem egyhuzamban. De egyfolytában. Mert olyan a kompozíciója, amelyet nem lehet félbehagyni.

A világ teljességéről teljes megszerkesztettségben beszél. És a regény mondatai: a legszebb magyar regények nyelvével vetekszik. Ez az ember tud írni, kitűnő szerkesztő, remek gondolkodó, témájának nagyszerű ismerője, benne és általa megszólalnak szereplői – körülötte létezésünk egész világa él, körülvesz, meggondolkodtat. Otthonosan érzem magam az otthontalan szereplők életébevilágában. Élni akarok ennek a könyvnek a hatására. Erőt ad, mint a havasi gyógyfűvek. Életre serkent. És amit eddig soha nem tettem: olvasás közben elkezdtem levelezni a regény szerzőjével. Rázúdítottam, úgy, még újraolvasatlanul, amit leírtam. A 'katyvasz', amint neki jeleztem. De soha nem kérdezgettem, a regény vonatkozásainak semmilyen 'valóságos' összefüggésére rá nem kérdeztem. Hagytam magam 'tudatlanságban'. Ennek a 'katyvasznak' megszerkesztett változatával üdvözöltem prózairodalmunk egyik újabb alapkönyvének másodszori kopogtatását. Ráirányítva az olvasók figyelmét erre a – remekműre.

Azóta végigkísértem újabb remeke, az *Apám darabokban* létrejöttét. Megrázóan nagyra emeli a regényt a szülők gondolatainak kibontása az önmagával feleselő történetből, amely egyben a múltat faggató fiú eszméletévé lényegül át.

De igazad van, közben az embert is megszerettem. Barátok lettünk. És ez nagyon fontos a számomra.

Gyakran megfordulsz rendezvényeken, legutóbb talán a Juhász Ferenc-emlékkiállításon láttalak egy pillanatra néhány hete, de találkoztunk nemrég egy Temesi-könyvbemutatón is. Pedig épp a szakmabeliek nem szoktak eljárni ezekre az eseményekre. Te miért teszed?

Régen kávéházakban találkoztak egymással az írók, kritikusok. Én szeretek találkozni barátaimmal, kollégáimmal. A telefon, az internet a gyors információ eszköze. Az együttlét megtestesülése nagyon hiányozna számomra.

Függetlenül attól, hogy a személyes együttlét a legfontosabb a számodra, úgy tűnik, semmilyen averziód nincs az említett technikai eszközökkel szemben, vígan mobilozol, e-mailezel. Soha nem idegenkedtél az új idők új – nem dalaitól, de vívmányaitól? Munkásságod java az írógép-korszak jegyében telt. Nem utálod ezt az elektronikus világot?

Soha nem fogalmaztam írógépen. Leszoktam róla. Ugyanis éjjel dolgozom, és a zaj felverte volna a családot. Kézzel írtam agyonjavított cikkeimet. Anyám mindig el tudott igazodni a

lapokon. Aztán nagy írók gépírója, Bernáth Márta tisztázta később szövegeimet. Csak az egy-két flekkes újságkritikáimat fogalmaztam írógéppel.

Nagyon szerettem ellenben a magnetofont, életmű-interjúkat készíteni az irodalmi élet kiválóságaival. A stilizálás, a szerkesztés közös munkája a legépelte papírlapokon folytatódott, rengeteg anekdotát mesélhetnék közös munkálkodásainkról. Most télen szomorú feladatot vállaltam magamra: egyedül kellett a hangfelvétel és gépirat alapján rekonstruálnom az Orbán Ottóval folytatott tíz beszélgetésünk szövegét. A kiadó szerint nagy siker lett, újabb kiadásban gondolkoznak. A Petőfi Irodalmi Múzeum Hangtárában ott rejtőznek feltámadásukra várva még Bella Pista, Utassy Dzsó és az ifjúságában itthon, majd Izraelben kalandos sorsú Mezei Andris emlékezései.

A számítógéphez azonban az első pillanattól hozzáedződtem. Legelsőik között nekem volt Magyarországon laptopom. Tapalcán, egy hasonlóan forró nyáron, még a múlt évezredben, akkor már a városi önkormányzat üdülőjében a „Költők és Kora” című versről készített verselemzésem fogalmazása alatt vérrel és verejtékkel tanultam meg ezt a ’szakmát’. Őt lemezen volt a program, ezeket állandóan csereberélni kellett, és a másik oldalon egy lemezre mentettem a fogalmazványt. Ennek a programnak még magyar klaviatúrája sem volt. A betűket állandóan konvertálni kellett. Nehéz volt, de sikerült megtanulnom.

Azt mondtad nem sokkal előbb, hogy készülsz az adóságaidból törleszteni. Rendben, a régiek újrafelfedezése fontos téma. De mindaz, amit eddig elmondtál, noha csak egy-egy röpke fejezet az életedből, kész regény, élő irodalomtörténet. Nem gondolkodtál soha önéletrajzon?

Nem. Mert egyes anekdotákra biztosan és pontosan emlékszem. De sok mindent, valahai résztvevői, más-másképpen rögzítettük meg magunkban. Néha még magam sem vagyok biztos a magam verziójában. Filológusként megszoktam, csak azt írom le, amit dokumentálni is tudok. Nem akarok úgy járni, mint egyik volt professzorom. Amikorra emlékezéseit szalagra akarta mondani, annyira hiteltelenné vált, és ennek ő maga is tudatában volt, hogy egy-egy kimondott mondata után mindig szalasztani kellett a múzeum könyvtárába a Hangtár valamelyik munkatársát, hogy ellenőrizze mi, hol jelent meg, mi miként történt. El is akadtunk munka közben.

Soha. Hetedikes általánosban egy dolgozatot rigmusokban írtam. Magyartanárom a mű értékelése helyett bizonyos fűzfát emlegetett.

Ha a születésnapodra azt kapnád ajándékba, hogy választhatsz: visszaforgathatod életed valamely pillanatához az időt, vagy most állíthatnád meg, hogyan döntelnél?

Kegyetlen vagy! Most fejeztem be egy tanulmányt Illyés és Szabó Lőrinc egy-egy verséről, melyek mintha egymás további írásai lennének (*Vidéki állomáson, Régi és modern*). Ezzel leptem meg születésnapomra magam magam. Mindkettő egy-egy múltó pillanatot idézett meg, majd ellenében a versek a létezés változtathatatlanságát rögzítették: „hogy ürül velem is az élet”; „Elmúlt az óra... Múlik az élet.” Ezt válaszolom neked, megtoldva az Illyés-vers szavával: „Ahogy lemondok, meg úgy értek”. Mit értek meg? „Uram, ... győztesen, ünnepélyesen / te érkezel a semmiben.” Egy, a 20. századi magyar költők istenes verseiből válogatott és szlovákra fordított gyűjteményben figyeltem fel rá.

És zárom Hubay Miklós zseniális rendezői javaslatával. Hányféleképpen nem tudtak mit kezdeni a rendezők *Az ember tragédiája* zárósorával. Ő úgy érezte, Jézus öleli át Ádámot: „Mondottam, ember: küzdj és bízva bízzál!”

LAIK ESZTER

PAPP-FÜR JÁNOS *árnyékapa* című verseskötetében egy boldogtalan gyerekkor emlékeit osztja meg velünk, mi pedig lassan ráébredünk, hogy amit olvastunk, mind megtörténhetett. Sőt nap mint nap történik. **BOLDOG ZOLTÁN** írása.

A terapeutám, mondd, akarsz-e lenni?

Egy terápián veszünk részt. Váratlanul mi leszünk az ülés vezetői, velünk szemben egy felnőtt, aki gyerekként szól hozzánk. Néha úgy beszél, mintha óvodás, máskor úgy, mintha kisiskolás lenne, bár meglepően összeszedett. Zavarba jövünk, mert ha az elmeséltek tényleg megtörténtek, akkor súlyos terhek cipelésében kell segítenünk.

Az elmondottakból egy boldogtalan család szereplőinek jellemvonásai rajzolódnak ki. A velünk beszélgető kisgyerek naiv, érzékeny, és csordultig van keresztény hittel. A részeges apáról beszél, aki tönkreteszi a család életét, az anya szeméből szinte végig folyik a könny, a nagymama imádkozik, a testvér csak olykor tűnik elő a háttérből. Ilyenből rengeteg van Magyarországon, gondolhatnánk, mint ahogy apaköltéssel is tele van a könyvtár. Papp-Für János versei azonban pontosan felépített minidramák, amelyek végén mindig ott van a katarzis lehetősége. Tisztul velük a páciens, a gyermek, a felnőtt és a terapeuta. Tisztul általuk a világ, tehát mi is.

Az *árnyékapa* költészetének tisztasága egyszerűségében rejlik: nincs benne felesleges szó, vád vagy harag. A megszólaló mindvégig higgadt marad, és egy beszélgetés könnyedségével, néhány húsba vágó képpel vall a súlyos témáról. Széppé teszi a fájdalmat, anélkül, hogy hatásvadásszá válna:

*apa szép, anya gyönyörű,
 csak együtt csúnyulnak el mindig.
 apát szeretem, anyát kedvelem is,
 de az együtt csak megszokás.
 apánál van a csönd,
 anya zsebében nyugtató.
 nálam pedig egy soha fel nem épült
 játszótér kapujának kulcsa.*

(mulandó)

A kortárs líra olvasójaként gyakorlott terapeutának kell lennünk, hiszen legtöbbször a fájdalomukat osztják meg velünk. Ezért is tudjuk, hogy a fenti versben a játszótér fontos szimbólum, talán a meg nem valósult gyermekkori lehetőségek jelképe. Ha jobban belegondolunk, helyett áll most itt az *árnyékapa*. Ha van játszótér, nincs trauma, de nincs kötet sem. Sőt, a megszólaló hite, a szemünk előtt lépésről lépésre épülő kereszténysége is ebből a játszótér nélküli helyzetből fakad:

*istenem, taníts meg a vakságra és a hallgatásra.
az arcomat anyától örökölttem. apától a rossz emlékeket.
a hit pedig nagymamám kendőjében volt.
úgy tudom, te tetted oda. most tanulni vágyom
és felejteni. főleg felejteni*

(újrágondolás)

A feledés helyett azonban a feldolgozás, az előbbi vers címében is érzékeltetett újrágondolás mutatkozik megoldásnak. S ha éles szemű terapeuták vagyunk, láthatjuk, hogy az egész folyamat egy gyerekkori rajzba és egy mondókába ágyazódik be. Az első vers címe *pont, pont, vesszőcske*, a záró darab a *készen van a fejecske*. A családi idillt sugalló kezdő kép a végén lelepleződik: az apa kezébe sörösvég kerül, a labda legurul a rajzpapírról, az anya ábrázolása zilált lesz, szoknya helyett már nadrágot visel. Ez a folyamatos alakítás, alakulás jellemzi a kötetet, legyen szó anyáról, apáról vagy akár Istenről. Magára az Istenre is úgy tekint a megszólaló, mint aki folyton ellenőrzi, újraértelmezi a helyzetét, nyitott a másként gondolkodásra:

*istenke megnézi magát a tükörben
hasonlít-e még ránk.
levetkőzik, majd újra fel.*

(csoportkép)

A páciens csak néhányszor szökik meg az ülésről, ilyenkor közvetlenül az apát (*megmaradtak*) vagy az anyát szólítja meg (*smink*). De az is lehet, hogy hipnotikus állapotba kerül, és újraéli a múltbéli szituációkat. Kísérlete természetesen kudarcra van ítélve, mert a cselekvéssel a múlton nem tud változtatni. Próbálkozása azért lehet mégis sikeres, mert csak az emlékek feltárása vezethet el annak újrendezéséhez. Így tisztázódhat a három akarat, amely szétforgácsolja a családot: „*anya szerint egy új apa kellene. szerintem egy másik játszótér*”. Az pedig a többi versből tudható, hogy az apa szándékait az alkohol határozza meg. De a családra az övén kívül a szegénység árnyéka is rávetül:

*az iskolában mindig azt mondták,
hogy mi szegények vagyunk.
anya háttal állva keni meg a kenyeret,
ne vegyem észre a penészes oldalát.*

(korai felismerés)

Az apához, az anyához, a húgához és a nagymamához való viszonyán kívül a megszólaló megpróbálja tisztázni saját helyzetét a családban és a világban. Egyszer árulóként tekint magára, akit egy csokival lekenyereznek, máskor angyalként szemléli testét, és ébredés után keresi szárnyait a tükörben. Lassan rájövünk, hogy egy dolog biztosan hiányzik a gyerekkorból: a játék. Még a homokvár építésének is komoly tétje van, hiszen játszani csak akkor lehet, ha a nyugalom határozza meg az életet:

*neked építem ezt a várat, apa.
ha víz nem éri, egyre erősebbek lesznek a falak.
te is kilátsz az ablakán, ha leguggolsz mellém.
ez lesz az én szobám,
és üres a mellettem lévő ágy.
más úgysem feködhet ide.
anya kerüli ezt a várat,
de én az összes falánál imádkoztam,
szólj neki, hogy már minden rendben.*

(megmaradtak)

A gyermek nyughatatlan, megpróbál rendet teremteni maga körül. Imádkozik, épít, beosztja a családtagok helyét, irányítgatja a felnőtteket. Az ő világuk válik a játszóterévé. Vagy ha távolabbról nézzük, felnőttként éli újra gyerekkorát, és megnyugtatja magát, hogy mindent megtett a változás érdekében. Úgy beszél, mintha tehetett volna bármit is, hogy sör és sírás helyett béke költözzön a házba.

A terápia segít megérteni, hogyan gondolkodhat egy gyerek a fenti helyzetekben. Mi az, ami elkíséri őt felnőttkorába, milyen terheket aggatott rá a család. Ilyen egy boldogtalan gyerekkor, de ilyen egy belőle kinövő hiteles és szép költészet. Mert simán elhiszünk mindent, amit olvasunk, és még a képekben is gyönyörködhetünk, amelyet patikamérlegben adagol nekünk a költővé érett kislíú. Segítségét kapunk ehhez Szabó Imola Juliannától, aki kimagasló érzékenységgel tervezte meg a Magyar Napló Kiadó egyik legimpozásabb kötetét. Az oldalszámokat finoman rajzolt karikázások kísérik, mintha egy láthatatlan kéz szeretne volna kiemelni a fontosabb részeket, de végül mind jelentőssé vált. A címeteket finom vonás választja el a főszövegtől, a hosszabb versek után gyakran kerülnek külön oldalra pársorosok, amelyeket egy-

egy alakzat tesz játékosá, látványossá és InstaVers-szerűvé (akár azonnal posztolhatók is a költészetnépszerűsítő oldal mintájára). Kevés terapeuta gondolná, hogy a feketét, a szürkét és a fehéret ilyen sokrétűen is lehet a témákhoz igazítani. A színek pedig a borító belső részére kerülnek, szinte bújtatva, hogy aki ilyen tintákkal álmodna, annak se legyen idegen a kötet.

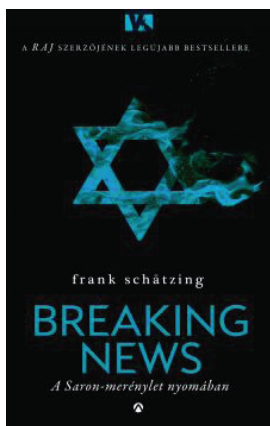
Ha pedig szeretnénk eltávolodni a páciensstől, a mondottakat el-emelni tőle, az ő hangjától, akkor hallgassuk meg a kötethez társuló CD-mellékletet, dőljük hátra kényelmesen, és fogadjuk el, hogy a versmondás játszótér is lehet. Valaki, akinek a meg hatás a szakmája, megpróbálja átérezhetőbbé tenni a leírtakat – s ez Bezerédi Zoltánnak és Bezerédi Bendegúznak a legtöbb helyen sikerül is.

Papp-Für János nem kezdő költő, ez a hatodik kötete, miközben kultúraszervezőként, autodidakta gyógypedagógusként és gyakorló apaként is találkozhatunk vele virtuálisan és a valóságban is. Poétikai profizmusát mi sem bizonyítja jobban, mint-hogy elválaszthatatlannak gondoljuk személyétől a leírtakat, együztérünk vele, megértő hallgatónak bizonyulunk fájdalomira. Ha valaki azt mondaná, a lírai én nem a szerző, legszívesebben arcon ütne. Akkor kinek a panaszát hallgattuk eddig? – háborodhatunk fel átvert terapeutaként (ezért is érdemes elolvasni a következő interjút: <http://librarius.hu/2016/05/29/a-ferfi-aki-orokbe-fogadta-a-sajat-testveret/>). A versek azonban nem a Kosztolányi-féle szegény kisgyermek panaszai, nincs bennünk semmi csengő-bongó, semmi művi, semmi jól szituált. Nem hasonlítanak arra a mesterkélt alakra sem, akit a fiatal magyar irodalom elvont költői képként fésült össze gondolataival (lásd írásunkat Deres Kornélia *Szórapa* című kötetéről). Az árnyékapa családfője nagyon is valódi, eleven figura, olyannyira, mint Jónás Tamásé az *Apuapuapuban*. S a kötet által felvetett problémák is éppen ilyen valódiak, égetőek, aktuálisak, így válnak az írások – talán minden szerzői, szerkesztői és kiadói szándék ellenére – közéletivé a milliós nagyságrendű alkoholizmus országában, ahol apák válnak önmaguk árnyékává nap mint nap. Ki fog beszélgetni az ő gyermekeikkel?

Papp-Für János: árnyékapa. Budapest, Magyar Napló, 2016.

1 056 oldalas olvasmány Izraelről 1927-től napjainkig. Hírhamisító riporterek, fanatikus politikusok és elszánt ügynökök mozgatják **FRANK SCHÄTZING** *Breaking News – A Saron-merénylet nyomában* című könyvének fontosabb szálait. **TÓTH MIHÁLY** értékelte a vaskos, mégis olvasmányosan könynyed történelemleckét.

Izrael mint politikai thriller

Breaking News – egyre gyakrabban látjuk a feliratot a képernyőn, amikor nagy horderejűnek, történelmi léptékűnek vélt eseményről tájékoztatnak minket. Frank Schätzing *A Saron-merénylet nyomában* alcímet viselő műve azonban nem egészen erről szól. A regény egy csomagban kínál az olvasóknak egy „közepes” politikai thrillert, jó néhány szeretethetően emberi, ugyanakkor pár tiszta szívből gyűlölhető karaktert, egy szövevényes összeesküvést és bónuszként olyan átfogó, pontos és követhető történelemleckét ad a modern kori Izrael állam történelméről, amilyenre akárhány ismeretterjesztő műsor sem képes! Hogyan férhet mindez egyetlen kötetbe, mégha a *Breaking News* ezerötvenhat oldal terjedelmű is?

Schätzing művének valódi erőssége a mesélés és az információcepegtetés tudománya. A kerettörténet 1927-ben, vagyis Izrael későbbi államterületének egyik első betelepülési hullámmal kezdődik, egy tipikus, poros, sivatagszéli faluban, Kfar Málalban, a Sharon síkságon. Ha ebből a szemszögből olvasuk, a kötet voltaképpen két eltérő háttérű bevándorló család három fiának története. Ők név szerint: Jehuda, az idealista kibucfarmer, Benjámin, a mind jobban radikalizálódó vallásos értelmiségi és Arik Scheinermann, vagyis Izrael későbbi miniszterelnöke, Ariel Sharon. Mindhárman komoly szerepet játszanak a részben az ő munkájukból születő, létéért harcoló és végül hozzájuk hasonló kétségekkel küzdő Izrael életében. Hármójuk

kimondott és rejtett konfliktusai jól reprezentálják a világ egyik legfiatalabb országának főbb társadalmi töréspontjait.

A történet felépítése alkalmazkodik a korunkban divatos krimi-thriller irányvonalhoz, vagyis a lineáris szál mellé az író néha ötven-hetven évvel korábbi eseményeket emel be egy-egy fejezet erejéig. Ebből a szerkesztésmódból következik, hogy a tulajdonképpeni sztori szereplőit születésüktől halálukig, sőt, akár szüleik világra jöttétől a végkifejletig kísérelhetjük.

Szükség is van erre a bravúrra, mivel a főszál nem különösebben izgalmas. Ennek elején a főhős, Tom Hagen közel-keleti konfliktusokra specializálódott harctéri sztártudósító. Igazi nagyágyú. Azonban nem csupán beszámol az eseményekről. Ha úgy véli, a látottakban nincs elég potenciál egy Pulitzer-díjhoz, nem habozik olyan helyzetet teremteni, amiről már megéri riportot készíteni. Már túl van karrierje zenitjén, és az öngyűlölettől átítatott, bukott, skandináv típusú nyomozóként találkozunk vele. Számos függőségtől szenved, poszttraumatikus stressz gyötri egy félresikerült afganisztáni akciója miatt, amelyben az ő hibájából emberek veszítették életüket. Gyakorlatilag minden kapcsolat nélkül vegetál, egyetlen rögeszméje a csúcsra való visszatérés. A szerencséje viszont elhagyta. Korábbi munkaadói leírták, mindössze egy hetedvonalbeli online hírporthál alkalmazza közel-keleti tudósítóként.

A körülötte mind jobban besűrűsödő állóvizet kavargatja fel korábbi fotósa és egyetlen hallgatólagos barátja, aki vele együtt zuhant a mélybe. A „két öreg” utolsó lehetősége egy kétes értékű adatokkal rendelkező ex-moszadügynök ajánlata. Alvilági adatszolgáltatójuk, Pini Silbermann, a drogfüggő hacker, aki korábban a Knesszet és a Shin Bét, vagyis az Izraeli Nemzetbiztonsági Hivatal levelezését felügyelte. Ő minden kezei közt átfutó levélről titkos másolatot készített. Állítása szerint vásárlói mindössze ötvenezer dollárért olyan titkok birtokába juthatnak, melyekkel évekre biztosíthatják helyüket a világ politikai újságíróinak elitjében. Azonban ez az üzlet sem váltja be a hozzá fűzött reményeket. Karnyújtásnyira a várva várt megváltó sikertől a riporter ismét „Breaking News” nélkül marad.

Tom Hagen végső kétségbeesésében, régi módszerét alkalmazva, blöffölni kezd. Korábbi alkalmazójának, egy berlini kiadó-

nak emailt küld arról, hogy olyan információk birtokába jutott az Izraeli Nemzetbiztonsági Hivatal titkos dokumentumaiból, melyek leleplezésével Izrael nemzetközi megítélése alapvetően meg fog változni. Pechére üzenete még berlini munkaadójánál is komolyabb érdeklődést vált ki a radikális izraeli nacionalista csoportoknál és a tel-avivi Shin Bét központban, mivel üzenete fennakad ezek szűrőszerverein.

Élete ezen a ponton gyökeres fordulatot vesz. Korábbi, önsajnálattal átítatott tespedtségét az életért folytatott harc váltja fel. *„Most nincs ideje ezen tűnődni, a parkoló autók és motorok között cikázik, a kocsmák, a zene, a nevetés lassan elmarad mögötte, csak a pisztolylövések maradnak meg a zajból. Még mindig a sarkában vannak.[...] Mert lehallgatták. Ilyen egyszerű, ennyire nevelésesen egyszerű. Lehallgatták és bemérték. Ha pedig be tudnak mérni, akkor most is tudják, hogy... Pánikszzerűen matat a mobilja után, és ahogy kikapcsolja, kicsúszik a kezéből, és az utca kövére koccan. Az alak a tér közepén elindul felé.”*

A három férfi és Tom Hagen történetében Sharon elnök hálála a kapcsolódási pont. Ariel Sharon egész életében harcolt, hogy megvédje népének azt a földdarabot, melyet Isten vagy a globális politika nekik juttatott. A világ azonban változik. Az elmúlt évtizedekben a Közel-Kelet arab lakossága mind anyagi, mind katonai téren megerősödött. Izrael jelenlegi megosztott állapotában már korántsem lehet biztos abban, hogy egy újabb háborúban olyan elsöprő diadalt arathat, mint a hatnapos háború idején.

A szerző a politikai-gazdasági-vallási törésvonalak mentén emeli be a világszerte elismert és rettegett Moszad különféle, néha már-már misztikus ügyosztályainak szereplőit. Ők elvben arra tesznek esküt, hogy Izraelt minden áron megvédik, mégis egészen eltérően látják a hazájukat fenyegető veszélyeket, sőt Izrael államot is. Ugyanis módszereikben és törzsállományukban apránként mind messzebbre kerültek az alapításukkor kijelölt céloktól. A történet idejére fokozatosan a Moszad alegységeibe is utat találtak a bibliai területek visszahódítását óhajtó vallásos ügynökök (Erec Izrael hívei), akik gyengeségként élik meg hazájuk Sínai-félszigetről való kivonulását, és akár országuk

végromlását kockáztatva is fenn akarják tartani annak ószövet-ségbeli határait.

Frank Schätzing regénye többrétegű. Így egyformán érdekes olvasmány az összeesküvés-elméletek és a thrillerek rajongóinak, ugyanakkor azoknak is, akik inkább politikusok fiktív életrajza iránt érdeklődnek. A kötet érdekessége, hogy bár Izrael létrejöttéről, Palesztinával viselt háborújáról a legtöbb magyar ember rendelkezik valamiféle tudással és véleménnyel, mégis elenyészően kevés olyan regény vagy akár szakkönyv jelent meg hazánkban, melyből átfogó képet nyerhetnénk a problémáról. Ezt a hiányt igyekszik pótolni a könnyed irodalom kategóriájában a *Breaking News*.

Frank Schätzing Breaking News – A Saron-merénylet nyomában.
Athenaeum Kiadó, 2016.

szombathy

YU RETORIKA

© 2010

Ezen rovat szerkesztője akkor kezdett érdeklődni **SZOMBATHY BÁLINT** pályája iránt, amikor az akcióművész egy megismételhetetlen performansz keretében az egyik Kultúrcsempész Sínbusz Fesztiválon, a határátlépés idején levizelte a szerb-magyar határt. Innen már csak egy lépés választotta el a megrökönyödött redaktort, hogy megszerezze a szerző munkáiról szóló összefoglaló művet, és azt alaposan megvizsgálta Deák Csillaggal és Külös Lajossal. Az így született írásokat olvashatják.

A fekália mögött vörösülő csillag

Szombathy Bálint 1950-ben született a bácskai Pacséron (Vajdaság). Író, képzőművész, multi-mediális alkotó. Műfajai: költészet, kritika, esszé, művészeti tanulmány, illetve elektrografika, installáció, performansz, kapcsolatművészet, grafikai formatervezés stb. 1969-ben a szabadkai Bosch+Bosch művészeti csoport alapító tagja, 1971–72 és 1985–91 között az Új Symposion című folyóirat grafikai, illetve művészeti szerkesztője. 1989-től a Budapesten megjelenő Magyar Műhely című folyóirat állandó munkatársa. Az Újvidéken megjelenő Projeka®t művészeti folyóirat szerkesztője. 1993-tól tagja a Magyar Írószövetségnek, 1996-tól pedig az Újvidéki Irodalmi Körnek. A következő írások a *YU Retorika – Válogatás negyvenöt év munkáiból* című kötetet mutatják be.

**DEÁK CSILLAG
Zászlóshajózás**

Nagyon fontosnak tartom, hogy addig dolgozzuk fel a „művészettörténeti eseményeket, amíg az adott korszakok szemtanúi még élnek” – vélekedik Szombathy Bálint. Erről Mi-

lan Kundera *Halhatatlanság* című regénye jut eszembe, ahol az író arról elmélkedik, mennyire kiszolgáltatottakká válunk halálunk után hátrahagyott dokumentumaink által, amikor már többé nem szólhatunk bele azok értelmezésébe.

A *YU Retorika* megszólít minket. „A könyvben szereplő alkotások kifejezetten politikai természetű munkáimba nyújtanak betekintést, több mint negyven év távlatából. Belekerült néhány, témájában ide kapcsolódó versem és rajzom is, melyek különféle lapokban, többek között a *Képes Ifjúságban* és az *Új Symposionban* jelentek meg 1970 táján. Hangsúlyozni szeretném azonban, hogy a monografikus igényű kötetben publikált anyag munkásságomnak csupán egyik fő csapása.” Jelen írás is csak néhány, de fontos momentumot emel ki a könyvből.

Már nincs tengerünk, de van zászlóshajónk. Szombathy Bálint viszi, teszi-veszi, megdolgozza a néhai jugoszláv nemzeti zászlót, pecsétel és nyomot hagy, miközben „szépségkutat”. Talál-e szépséget? A jugoszláv jelkép emlékéét kitörölhetetlenné teszi, még magára, saját testére is ölti, a korabeli kultúrpolitika nem volt elég vájtszemű és nem billogként értelmezte. Nem is szorul interpretációra, mert már nem az, ami volt, csak egy csillagától megfosztott zászló. Szombathy 2012-es *Vörös és fekete* című objektjeiben posztamensen tűnik fel a vörös csillag, fekália rajta és alatta, még piroslik. Nem hiszi, hogy leszárják, majd a másik objekten már csak a barna, minden szar, önmagát is leszarta.

Telitalátat a borító, Szombathy a Velencei Biennálén 2012-ben Szerbia pavilonja előtt a szó szoros értelmében hátán viszi a *Remember* felirattal áthúzott zászlót. Ennek üzenete az lehet: emlékezzünk, ez is csak volt, vagy igaz se volt. Bár ez lenne igaz, de ne keressük, mi az igaz, inkább mégis emlékezzünk, vagy ezzel fedjük el a megváltozhatatlan múltat. A Velencei Biennálén bármi megtörténhet, és meg is történik, 2015-ben mintha Szombathy Bálint performanszára válaszolnának, a szerb pavilonban felmosórongyként jelennek meg, hevernek kupacokban a földön a mindenkori birodalmak és diktatúrák leharcolt, megszórt nemzeti zászlói.

Szombathy Bálint nem fest, és nem is festett. Botrány, mondanák. Akkor mit csinál(t), hogy képzőművész titulusa van? Meg

sem fogta, és máris eldobta az ecsetet, inkább a zászlórudat ragadta meg, de azt is főleg szimbolikusan, kieBRUDalta, de úgy, hogy csillagokat látunk, legalább egyet, beleégeti az agyunkba.

Korai verseivel kapcsolatban említi, hogy a mai napig csodálkozik, vajon a politikai rendőrség miért nem reagált, és száműzte a Goli otokra (sziget az Adria-tengerben, a Kvarner-öbölben). Rosszmájú leszek, a lelkes cenzorok nem értették a verset. Nyolc vereskönnyet hullat a *Szénemberekért*, zuhatagként hatnak.

Nem festett, de rajzolt, 21 éves korában készült rajzai: a *Szénemberek*, feljöttek a bányából, dehogy jöttek, Szombathy Bálint hozta el és fel nekünk, nézzétek, mi van ott a mélyben. Fejük nincs, vagy ha mégis, csak szemgödrök tátognak, szögesdrót övez, testük szétdarabolt, végtagjaik keresztmetszetében kerék-motívum, mozog, forog, forrong, így, megsemmisítve is, néha összetákolva, varratokkal. Talán hiányzik nem egy, de jó néhány kerekük, vagy inkább eggyel több van nekik?

Szélrózsa van a fejben, a testben? És még forog is? Nord-szűd, csak két égtáj van, nincs kelet, nem keltünk fel, vagy nem eléggé, se nyugat, nyugtunk sincs, még a sírban sem, nincs bizony, mert Tito figyel, szeme még a ravatalon is nyitva, nem hiába hirdették, legyünk éberek az agresszorokkal és árulókkal szemben.

Tito születésnapjára az ország ifjúsága egyforma tornagyakorlatokkal készült. (Ezt én is megéltem Kolozsváron, Ceaușescu aranykora idején, fél évig a gimnáziumban tornaóra helyett ilyet gyakoroltunk.) Ehhez be kell szerezniük szabványosított méretű farudat, apja seprűnyelüket áldozza fel, faragja át. Boszorkányszerű művelet! A díszelőadás elmarad, csak nem ezért?

A *bölcsőtől a sírig* installáció több elemből áll, vörös térkép, vörös szőnyeg, vibráló tévékészülék. Személyes tárgyként Szombathy első íróasztalát is látjuk, igazi retró. A földön nagy kupacban Tito magyarra fordított művei. Az asztal egyik lábát egy ilyen mű tartja, hogy ne billegjen. Mégis ezt teszi, sőt kibillen, csak kellett egy kicsit várni. A művész a vérontások ellen vérét is adja, és egyik performanszában visszalő, nem szimbolikusan, nem vaktölténnyel, a galéria falait lövi szét, ki állítja a kiállítást. Falhoz.

Szombathy Bálint „zártkörű” performanszát Christo is megirgylhetné. 1971-ben a papírzászlókat a Ludasi tó környékén úgynevezett „tájéintervencióként” fatörzsekre tűzte, és jónéhányat bedobott az elhullott halakat lebegtető tóba. A hal itt nem az örök élet jelképe, a papír az enyészeté lesz. De nem így a jelvények, a szocialista rendszer ikonográfiái, amelyek elárasztották az országot. Túvel ellátottak, feltűzni és kitűzni lehet, sőt kell. Szombathy megmunkálja őket, jelvényt munkákat készít, ezek is zászlókká válnak.

Csillag és jelvény Tito homlokára is kerül, csak nem hatodik csakraként, a rejtett bölcsesség helye, középpont, ahová minden tapasztalat összegyűlik? Nevezték lelki és harmadik szemnek is, de ezt a szemet ő már nem nyitja ki. Nekünk kinyílt már a szemünk?

Kölüs Lajos

Multimédiás művész és szépségkutató

A *YU Retorika* a hitelesség könyve, amelynek forrása Szombathy Bálint radikális és progresszív, szubtilis művészete. Időben negyvenöt évét felölelően követhetjük nyomon és jól dokumentáltan az akcióművész (multimédiás művész) folytonos küzdelmét, kritikáját a totalitárius hatalom politikája, mítoszai, később a megszűnő szocializmus utáni rendszer hatalmi felfogása és gyakorlata ellen. „*A totalitarizmus nyelve mint ütközési felület mintha nem érdekelné az alkotókat, mert mindenki a piaci trendekre figyel és a kurátornak teszi a szépet*” – olvashatjuk a műben.

Szombathy könyve a szembenézés és a párbeszéd könyve, Jugoszlávia nem tűnt el, államhatárilag, jogilag igen, de ott él az emberekben, ha akarják, ha nem. Emlékeznek, és ha mégsem, a YU retorika figyelmeztet, feledni nem lehet semmit. Semmit.

Szombathy művészetének tárgya a politika, annak is hazug, kiüresedett retorikája, jelképe, mítosza, szöveg- és képi világa. Leleplez, lecsupaszít, általánosít, összegez, meghökkent, vagy

csupán rákérdez a jelenségre, figyelmünket ráirányítja a megszokott tárgyra, összefüggésre, közben többnyire saját testét használja felületként, az üzenet eszközeként. Mondanivalója egyszerre konkrét, és egyszerre tabut döntőgető, mindig túlmutat tárgyán, kontextust teremt, amely utat nyit az értelem, a gondolat felé, hogy a látott, a hallott jelenség mögött, azzal szemben állva felfedezzük, meglássuk a hatalom által eltitkolt, elfedett, elhazudott valóságot, sőt az igazságot. Nincs alku, Szombathy nem köt és nem is kötött alkut a mindenkori hatalommal.

„Amit művelek, már rég nem fér bele abba a fogalomba, amit az emberek képzőművészet alatt értenek. Jobban szeretem a multimediális művész meghatározást. Gyakran kérnek fel különféle kiállítások megnyitására; olyankor szeretem használni a »szépségkutató« kifejezést, amely lényegében az esztétának felel meg, csak sokkal tágabb és szabadabb fogalom.” Művészete nem előzmény nélküli, Duchamp, Beuys, Gilbert & George tevékenységét hozhatjuk fel példának, és Kassákot sem lehet kihagyni.

A *YU Retorikából* kiténik, hogy Szombathy képes volt, körülményei ellenére is, alkotói függetlenségét megtartani, evidenciaként, de nem l'art pour l'art módon. Nem önmagáért, csak a létmódjáért, hogy azt gondolhasson, amit akar és kíván gondolni. Hova áll a művész, álljon-e bárhova is? Már ez is politika, ha valahova áll. Mert ezt kell tennie, akár azzal, hogy szótlan marad, akár azzal, hogy beleszól a társadalom mindennapi életébe. A művészet filozófia is, elmélkedés arról, hogyan élünk, és hogyan élhetnénk másként. Erkölcsi dilemmákat vesz górcső alá a művészet, közvetlen és indirekten. Szombathy egyedisége abban áll, hogy – várakozásunkkal szemben – mer direkt és indirekt lenni a politikával összefüggő munkáiban, vegyíti a kétfajta elemet, kerüli a populizmust, az ember zsigeri reakciójának azonnali felhasználását.

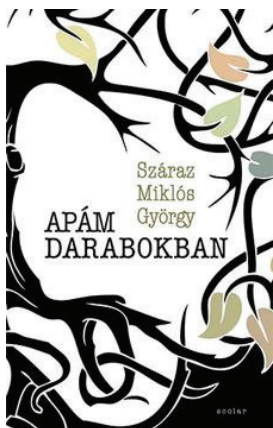
A *YU Retorika* kapcsán újra kell gondolnunk a képzőművész fogalmát. Szép, ha azt mondjuk, hogy Szombathy *festészet utáni művész*, profánabban mondva akcióművész, aki bár nem fest, csak szendvicsemer, jelekkel és szimbólumokkal közrefogva, demonstráló, aki tárgyain, installációin, performanszain keresztül valamit szavá tesz, valamit megfogalmaz. Arra készíti a

nézőjét, hogy legalább magában kimondjon valamit, azonosuljon vagy nyilvánítson véleményt, állítson valamit, ne legyen egy hallgatóg szarkupac. Szombathynál az élet és a művészet határai egybeesnek, nem válnak el egymástól.

A *Zászlók*, *Jelvények*, és *A bölcsőtől a sírig* című sorozat a mindennapi közhelyeket gondolja újra, nagyítja ki, szeparálja, színeire, sávjaira bontja, mintha valami a föld alatt rothadna már, az enyészet világában. Dekorál, kiemel, egy egyébként értéktelen tárgy kap művészi kontextust, műtárggyá válik. Mint az ötágú csillag. Szombathy a kiüresedést vizsgálja a zászlókban, jelvényekben. Valami hitelét veszítette, mert sohasem volt hiteles, és már nem is lesz soha többé az. Szombathy a képzőművészeti hagyományokat és szabályokat veti el, formálja át a maga habitusára és nyelvére. Mert művei pár- és perbeszédnek is a jelennel, amelyben tovább él a vállalhatatlan múlt, és a bizonytalan, ingatóg jövő.

Az a tény, hogy magyar szerző nem szólal meg a műben, azal is jár, hogy kevésbé jelenik meg a párhuzam a magyar és a jugoszláv társadalmi és művészeti törekvésekben, hatásokban. Elég utalni Gyilasz *Új osztály* című munkájára, az öngazgatás magyarországi fogadtatására, és azokra a művészeti törekvésekre, amelyek (Kelemen Károly, Csáji Attila, Pinczehelyi Sándor és mások révén) a pártállami szimbólumok lebontására, megkérdőjelezésére, elidegenítésére vállalkoztak.

A *YU retorika* hiánypótló mű, múltunk megismerését szolgálja, a művészet és politika egymástól elválaszthatatlan felfogására ad személyes példát.

SZÁRAZ MIKLÓS GYÖRGY
 nagyregénye, az *Apám darabokban* messze nemcsak édesapja – a hetvenes-nyolcvanas évek szellemi életének egyik legnagyobb felpezsdítője – életébe avat be. Megvizsgáltuk, miért több a könyv egyszerű aparegénynél, és hogyan lehetséges belefeledkezni egy több mint ötszáz oldalas regényfolyamba.

Atya, fiú

„Apám darabokban.” Előre megszavazzuk az év könyvcímének, „nehéz lesz felülmúlni. Egyszerre frivol és nyomasztó, játékos és tragikus. Merthogy a könyv valóban erről szól: fragmentumokból állnak össze a kisebb életdarabok, s azokból a részek. Egészről nincs szó, hiszen oly korokból lépnek elő a regény szereplői, amikor „minden Egész eltörött” – nincsenek szépen végigfutott pályák, csak irányt váltott, megbicsaklott, kettétört sorsok. Kitelepítés, emigráció, lakosságcsere, beszerzés, börtön. A vastkos, 540 oldalas korpusz lapjain a közösségi és személyes múltfeltárás precízen elfogulatlan aktusa közben egy jelentős történelmi és családregegy születik, ezen belül 56-os regény, ügynökregény, aparegegy, anyaregegy – ha mindenáron címkézni szeretnénk. A sokszólamú szimfóniát Száraz Miklós György érzékeny fülű, gyakorlott karmesterként vezényli le, és pontosan ott lépteti be az egyes hangszereket, ahol azoknak át kell venniük a főszerepet.

A szerteágazó családtörténet fő ágát a szülők, Száraz György és Marek Márta egymásra találásának története képezi, amely egybeesik 1956 forrongó napjaival, noha az eseményektől teljesen függetlenül ismerkednek meg. Miközben levelezésük által kibomlik a szemünk előtt két megkapóan emberi, azonosulásra készítő történet, a szerző anyai és apai ágon is visszafejti a felmenők múltját, egészen a szép- és ükszüelőig, s a múlt szilánkjai között kotorászva kézbe veszi életük egy-egy megcsillanó tükörcserepét. A mozzulatokat, vagyis az írói dokumentáció módját olyan elegáns kifinomultság jellemzi, amelyhez a történész- és levéltáros végzettségű Száraz széles látó-

köre, valamint szépírói érzékenysége egyszerre szükségeltetik. Épp ezért lehetetlen – és nem is kell – megmondani, hogy tényregény-e az *Apám darabokban*, vagy sodró lendületű széppróza: mindkettő egyszerre. Dokumentumokra, levelekre és szóban áthagyományozott történetekre épülő élettörténetek szövedéke, melynek szálait a fiú, azaz a szerző tartja kezében, ő a viszonyítási, a kiindulási és a visszaérkezési pont. Egyfajta krónikás szerepében tűnik fel az elbeszélő, aki nagyon is érintett a történetben – hogy a csodába ne lenne, hiszen épp az ő megszületése felé tartanak az események: ha akarom, szó szerint; ha akarom, egy kissé elemelve, narrátori szerepében.

A könyv legerősebb részei a fent említett narrátor gyerekkorából felvillantott epizódok, melyeknek személyes szereplője, és amelyek szinte önálló elbeszélésként domborodnak ki a regényből. Ezek az „Én és a...” kezdetű címmel ellátott regényrészek az egyes nagyfejezetek élén megkapó érzékletességgel jelenítik meg az orvos édesanya révén a törökbálinti tüdőkórház szolgálati lakásában felnövő, égetnivaló kiskölyök csínytevéseit, melyek már előrevetítik az anyával való ellentmondásos kapcsolatát; az apával lezajló beszélgetéseket a besúgók mibenlétéről; egy drámai erejű jelenetet a mezítelen gyerekét a megszégyenülésig zavarba hozó apáról, akinek talán valamiféle nevelési szándéka volt a tetteivel; vagy az anya naplójába véletlenül belelapozó kiskamasz döbbsé felismerését.

Az elbeszélői nézőpont váltogatása, vagyis a gyerek látásmódjával mélyített-árnyalt jellemrajzok, a dokumentumokat, leveleket rekonstruáló regényrészek, valamint a Száraz Miklós György hangján megszólaló átkötő fejezetek teszik „háromdimenzióssá” a regény szereplőit, akiknek így a nyíltan felvállalt személyesség ellenére sem torzul az ábrázolásuk. Nincs posztmodern bújócska, rejtekezés: az elbeszélő az, aki, Száraz Miklós György, ahogy a regény címében szereplő apa is önmaga: Száraz György, a nyolcvanas évek egyik legjelentősebb írója és szerkesztője, akit mára ugyan elfeledtek kissé, de a könyvből kiderül, milyen szellemi pezsgést gerjesztettek a Kádár-kori Magyarországon legjelentősebb művei, például a zsidóság sorsát feldolgozó könyve, vagy a magyarellenés kirohanásáról elhíresült román író uszító művere adott higgadt válasza, amelyet bejárta a nemzetközi sajtót is.

Nem átlagos apai örökség, amelyet fia útravalóul kap: apja nyolc évesen folyóiratokat és napilapokat olvas, tizenhét évesen

kifejti naplójában, miért jobb a demokráciánál a diktatúra, és már gyerekkorában belefog a Robespierre-ről megírandó dráma előzményeibe. A felnőttkor küszöbén ér el olyan intellektuális magaslatokat, amelyenre mások életük delelőjén jutnak. Szinte sodorja a végzete az 1952-es bebörtönzésig („titóista szervezkedés, államellenes összeesküvés, fegyver- és robbanóanyag-rejtegetés” vádjával, melyek ez esetben „véletlenül” igazak is voltak), ahol az életfogytiglani büntetésből négy év fogság marad. Majd a szabadulás után a méltatlan hányattatások: egy vándorcirkusz intézőjeként járja az országot, ám zsenialitásából fakadóan a legpiszlicsárébb feladatok közben is keresi és megtalálja az emberit, és történeté, históriává válik a keze alatt – azaz immáron fia keze alatt, aki az apa levelei nyomán varázsolja elő a hol megdöbentő, hol torokszorító, hol mulatságos történeteket, legyen annak főhőse egy önkéntes tűzoltó vagy egy visszavonult néprajzos.

Egyfajta „tudatos aránytalansággal” szerkesztett mű az *Apám darabokban*, amely az igen tág keretek – a múlt századforduló és a rendszerváltás – között javarészt az apa ’56-os szabadulása és ’57-es nősülése között eltelt hónapok részletes eseménytörténetére koncentrál, s ebből is oroszlanrészt kap a forradalmi napok leírása, melyet a leendő feleség és édesanya a szegedi orvosegyetemen, az apa pedig Pest utcáit róva vészel át. Az 1957 utáni időszakból csupán ízelítőként szerepel a nyolcvanas évek néhány fontosabb eseménye, például az 1984-ben megtett amerikai út, ahol Száraz György Kurt Voneguttal játszik pezsgő és baráti szópárbajt, vagy a román pamfletre fogalmazott válaszcikk elsőprő sikere, amikor írása másolatait pénzért árulják az újságárusoknál.

A szerző az eseményeket mindig egyes jeleneteken keresztül közvetíti, melyek nyilvánvalóan megkomponáltak a valósághoz képest, de épp ez a kidolgozottság teszi feledhetlenné a helyszíneket, a dialógusokat, a szereplőket – minden pillanatnak átüt a színe, a hangja, az illata a lapokon; tökéletesre szerkesztett kis miniatűrök, zsánerképek, dramolettek, mikroregények vonulnak itt egymás után. Ott van például a bogaras nagymama, aki kényszeresen feljelentgeti a fiát, az alexandriai hastáncos- és kéj-nő nagynéni, aki az arabokért él, és amúgy Borbálának hívják, az Amerikát járt nagyapa, aki elkocsikáztatja a sánta Buffalo Billt a gyopárosi fürdőbe, vagy a rejtélyes apai exbarátnő, konspirációs társ, aki feladja az ÁVH-nak a teljes titkos szervezkedést. Alakjait

Száraz néha valóságos néven szerepelteti, Ember Mária, Latino-vits Zoltán, olykor álnéven, anagrammába rejtve vagy meg sem nevezve, finom ujjakkal kitapogatva a közölhetőség határait.

A dramaturgiai csúcspont szinte oldalra pontosan a kötet felénél bukkan fel: itt leplezi le az író a családtörténet legmeghök-kentőbb fordulatát, amelynek paradox módon át kellene írnia apja addigi sorsát, hiszen valójában nem az, akinek gondolja magát. De hát „*olyan ember még nem élt a földön, aki a halálos ágyán azt állíthatta volna, hogy ismerte önmagát. Az ember örök rejtély. Önmaga előtt is*” – idézi apja tizenhét éves kori szavait a fia a kötet vége felé, amely mottója lehetne a teljes műnek, és ennek fényében a középre elhelyezett váratlan fordulat valamiféle kikacsintásként is felfogható: esélyünk sincs definiálni önmagunkat, vegyük bármely komolyan is e vállalkozást.

Csak hogy a fiú számára túlmutat a vérségi kérdésen, hogy ki is ez az apa, amikor váratlanul szembesítik Száraz politikai szerepvállalásának addig ismeretlen fejezetével. Újabb fordulat: az apa halála után huszonöt évvel érkezik fiához a levél, melyhez egy kutató „kolléga” nem kis alattomosággal mellékel Száraz György ügynöki múltjára vonatkozó iratokat, és forrásukat nem nevezi meg. A magyarországi múltfeldolgozás megfeneklett és elsüllyedt hajójának egyszerre áldozata az élete tisztázatlan mozzanataival sírba szállt atya és a történészként is hasztalan kutató fiú, aki hiába tudja, hogy tetemes mennyiségű dokumentumnak kell lennie valahol, mégsem jut hozzá. A feldolgozás lezáratlan fejezetét ő is csak kérdésekkel – „Kik? Mikor? Miért?” – tudja lezárni. Ha hagy hiányérzetet a regény a hatvanas évek utáni pályafutás tekintetében, talán emiatt – örök rejtély marad, volt-e ára Száraz György elfogadottságának az irodalmi és közéletben, az amerikai útnak, a főszerkesztői, főmunkatársi beosztásnak, a politikai hátszéllel is támogatott átütő sikereknek.

Az apai örökséget – zsenialitással, szabadságharcos múlttal, meghurcoltatással, emberséggel és ügynöki tevékenységgel együtt – nevében is továbbhordozó Száraz Miklós György pontosan tudja, hogy a „ki vagyok én?” problémájával való szembesülés elválaszthatatlan a „ki az apám?” kérdésétől, és a magyar irodalom egyre bővülő aparegény-termésében egy egészen újfajta megközelítést kínálja a témának. Egy aparegénytől hovatovább

azt váránk, hogy minimum le-, el- vagy felszámoljon (a megfelelő vonzatokat hozzáképzelve), de Száraznak nem az (ön)analitikai „ásatás” hozadékai lebegnek a szeme előtt. S jóllehet a cím bizarr módon még viviszekciós képzeteket is implikál, mégsem valamilyéle diagnózis felállítása a regény célja, még csak kérdőjeles diagnózis sem, ahogy az orvostudományban a vélelmeket jelölik. A keresés, az időutazás izgalma, szenvedélye szüremlik át a mondatokon, és a megtalált jutalom magában az emberi történetben rejlik – s olvasói bónuszképp ott vannak még a ráismerések a fiúban továbbélő apai vonásokra, például az andalúziai pillanatok leírásában, vagy az apai mű folytatásaként felfogható, hatalmas kultúrtörténeti munkákban.

„Az aparegény (...) nem műfaj, ellenben az apa az műfaj – mondta Esterházy Péter egy interjújában, amikor a *Harmonia Caelestis*ről kérdezték. – Az európai kultúrában az apa egy főműfaj. Minden az apáról szól, ez egy apakultúra, és az apa nagyon erős tabu alatt áll, az apa érinthetetlen.” „*És én?* – kérdezi Száraz a regénye végén. – *Én is most apámat keresem. Ez egy ilyen apás család.*” Bátran kitágíthatjuk az utóbbi mondat értelmezését a magyar nyelvű irodalom közösségére – Bartis Attila, Balla D. Károly, Egressy Zoltán, Esterházy Péter, Háy János, Karinthy Márton, Lackfi János, Nádas Péter műveire, hogy csak néhányat említsünk a gazdag termésből. Száraz Miklós György, miközben csavar egyet az egész hagyományon – bízvást mondhatjuk –, a kortárs magyar irodalom egyik legjelentősebb írói teljesítményét teszi le az asztalra. A „csavarás” egyfelől abban áll, hogy nem eltávolít és elemel, hanem „beleáll” a témába, ahogy ezt manapság mondani szokták – szó szerint nyitott könyv előttünk a családtörténet, anélkül, hogy Száraz lemondana az írói szemérmesség eleganciájáról. Másfelől nem kell hozzá különösen éles szem, hogy felfedezzük: az *Apám darabokban* éppen annyira anyaregény is. Marek Márta, az érzékeny, komolyságában is életvidám, jótollú, cserfes, éles szemű lány tökéletes társnak bizonyul a kimérten higgadt, fegyelmezett józansággal gondolkodó Száraz mellett, találkozásukban valami végzetszerűség sejlik fel. „*Az új titok anyámé. De azt már nem akarom megfejtetni*” – írja Száraz Miklós György, és mi, olvasók reménykedünk, hogy mégiscsak akarja majd. Úgysem csak anyaregény lenne.

Bár minden olvasás kódfejtés, ritkán fordul elő, hogy egy recenzens ilyen precízen nyúljon egy kötethez, lépésről lépésre megfejtve a költő és a szerkesztő játékát. **HYROSS FERENC** *Tömegvonzásához* **MOLNÁR DÁVID** készített fogódzót.

Szuperretorikával Rilke nyomában

Hyross Ferenc 2015-ben vers kategóriában megnyerte a Fiatal Írók Szövetségének 2015-ös alkotói pályázatát, idén pedig a 87. Ünnepi Könyvhéten debütált *Tömegvonzás* című első kötetével, amelyet az említett írószervezet jelentetett meg.

A kötet két verse már korábban olvasható volt az *Apokrif Online*-on, ezek egyike az *altató*, a másik pedig az *elefánt*. Előbbiben a lírai én a „bölcsozajt”, az ocsúdó város (Pest) beszűrődő zaját úgy érzi a bőrén, mintha olyan méhfal lenne az arcát, amely egy hamarosan megszülető magzat feszült rugdalózását igyekszik felfogni. Nem ez az egyetlen olyan szövege a szerzőnek, amelyben – mint valami boncmester – úgy csúsztatja egybe az ember biológiáját és a technicizált környezetet, mintha az egyik a másik „meghosszabbítása” lenne. Mégsem lesz nála gépezet az ember, épp ellenkezőleg: hemzseg a meghökkentő képekbe sűrített érzésektől, érzelmeiktől. Küzdelmekkel, félelmekkel, vágyakkal van telve, miközben szinte észrevétlenül vonzza maga felé a legmélyebb gravitációs kút: a halál. A születő városban például betört szélvédők, gyöngyszilánkok jelzik árnyékát.

Nem ez a motívum kerül reflektorfénybe az utóbbi versben, az *elefánt*ban. Itt a kóborlás játssza a főszerepet. Ez azért fontos, mert a kötet egyik tervezett címe a *Kóbor* volt. Bár nem ez a szó került a borítóra, mégis többször fordul elő a szövegekben. Sőt

a harmadik ciklusnak, s az ezen versfüzért keretező két írásnak is ez a címe. Továbbá a kötet egyik részében ezt a nevet adják a koipontynak.

A kóborlás nem egyszerű csatangolás Hyrossnál. A lírai énnek segítségével jut friss impressziókhoz, és így idéződnek fel emlékei, ennek köszönhetően szakad fel visszafojtott hangja. Bizonyos értelemben egy vagabundusról van szó, aki fel tudta, fel merete ismerni szabadságának korlátoltságát. A versek rajta kívül az olyan erőket (biológiai, társadalmi, pszichológiai) mutatják be, amelyek az emberi szem számára láthatatlanok, mégis erősebben hatnak bárminél. A halál elkerülhetetlensége csak egyike ezeknek, ugyanilyen lehet a gyermekkor boldogsága/boldogtalansága vagy bármilyen félelem, vágy, emlék, ami determinálni képes a létet, az élettörténetet. Már csak ezért sem szabad feledni, hogy Hyross pszichológia szakos hallgató, de itt kell megemlíteni azt is, hogy egyes írásai annyira sűrűek, kibogozhatatlanok és ugyanakkor spontánnak, automatikusnak tűnők, hogy tárgyalhatatlanok a freudi álom fogalmának és a XIX. század legnagyobb szimbolistáinak (Baudelaire, Rimbaud) ismerete nélkül. A *szilánkokban* a vers születése és az álom létrejötte nagyon közel kerülnek egymáshoz.

Hyross köteté három ciklusból áll, ezek címe: *képek, játékok* és a már említett *kóbor*. A könyv finom szerkesztettségét bemutatandó érdemes az ebből a szempontból legmeghatározóbb és találhatóan a kötet élére helyezett verset középpontba állítani. A *koi 1.*-ről van szó, amely tulajdonképpen képvers, legalábbis vizuális hatást kelthet az olvasóban. E szövegben a lírai én ujjai hegyét a vízbe lógatja, így gyűrűk futnak végig a víz felszínén. Ezt a formát igyekszik visszaadni a tipográfia. Könnyen észrevehető, hogy az odaképzelt körök olyan szavakat bontanak ketté, amelyekben a hasadás mentén kisebb szavak bújnak meg. (gyű- rűk, betű- ödne, vé- gíg, ha- lakat, valószi- nűleg, év- gyűrű- im). Ezek a szószilánkok – ahogy a vízfelület is egyre nagyobb körök formájában szokott gyűrűdni, ha ujjbegyünkkel illettjük – egyre távolabb bukkannak fel a kötet „felszínén”. De nemcsak a szótöredékekre igaz ez. Már megízlelt szavak, szószervezetek (pl. „a távolság munka”) tűnnek elő újra és újra a gyűrűdő szövegfelület másik pontján új kontextusokba ágyazva, mégis meghatározva ezzel egyfajta tematikát. Ráadásul a víz

motívumának örökös visszatérése csak erősíti ezt a magyar irodalomban egyáltalán nem megszokott „szuperretorizáltságot”.

Hyross finoman megidézett példaképeinél azonban nem mutatható ki a fentihez hasonló jelenség, hiába is szövik át irodalmi utalásai az egész korpuszt. Kiemelésre méltó ebből a szempontból a *duino*. Ebben a versben a várkastély függőleges rózsaaágjai és maga a Duino helynév idézi meg az Adriai-tenger partján található mediterrán városkát, ahol Rilke talán leghíresebb műveit írta, az úgynevezett *Duinói elégiákat*. Ezek közül az elsőben Hyrosshoz hasonlóan maga Rilke is utal a rózsákra, mint olyan „személyes-igéretű tárgyakra”, amelyekben „jelentését nem látni az emberi sorsnak”. Izgalmas ugyanakkor, hogy a szöveg nem az elégiákra játszik rá, hanem az *Archaikus Apolló-torzóra*. Jellemző, hogy a két alkotás között egy vízzel kapcsolatos motívum, az izzadás (Hyrossnál az írás szimbóluma!) teremt átjárási lehetőséget. Ám fontos megfigyelni, hogy amíg Rilkenél torzóról van szó, addig Hyrossnál egy olyan egészalakos szoborról, amelynek testtartása épp megfelel egy „szelfiző” testtartásának. Verse talán egy olyan Apollót ábrázol, mint amilyen a *Belvederei Apollón*.

A költészet istenére utalhatnak a „tintafoltos füzetek” vagy a „csíkozatlan angyalbőr”. A finom allúziók azt sejtetik, hogy a mitologizálás nem áll távol a szerzőtől. Íbisz című versében a csőrét az iszapba merítve táplálkozó madár Thot óegyiptomi istent szimbolizálja, aki az írnokok és az írástudók védelmezője volt. Az isteneknél azonban jóval egyértelműbben jelennek meg az angyalok, ami szintén Rilkének a hatása, aki a *Duinói elégiákban* egy teljesen új angyaltant teremtett (emlékezzünk csak a következő szókapcsolatára: „iszonyú minden angyal”). Már a *duinóban* megjelenik az angyalbőr, ami ott talán még azt a fényes papírost jelöli, amelybe egykor a könyveket kötötték. Az ’angyal’ szó jelenléte azonban az égi szférába emeli a költészetet, még annak ellenére is, hogy Hyrossnál ők késekkel utaznak, megcsónkítják egymást, és ami a legfőbb: képesek meghalni. Mellettük nagyon fontos szerepet játszik a kötetben a család, annak is a férfi tagjai, a nagyapa és az apa. Utóbbi emléke köré szerveződik a harmadik ciklus.

Érdekes megfigyelni, hogy ebben és a másodikban egyenletesen vannak elosztva a szövegek a két margó között. Úgy is

fogalmazhatunk, hogy „sorkizártak”. Az első ciklusban azonban a versek kapnak egyfajta képet, amely néhol a tempó váltakozását, a zeneiséget szolgálja, néhol elidegeníti az olvasót. A „képversek” közül a már említett *koi 1.*, valamint az *és a sivatag* emelkedik ki. Utóbbiban található egy halpikkelyszerű rész, amely tematizáló motívuma a kötetnek. A koipontyok ugyanis egy másik vers szerint szeretetet hordanak a pikkelyeiken. De megemlíthető az is, hogy a magasság igézetétől a Naphoz egyre közelebb repülő és a tengerbe zuhanva szörnyet haló Ikarosz élettelen szemére szintén halpénzt fektetnek az *ikarusz 2.*-ben.

Az eltérő típusú tördelés következménye, hogy a versek másfajta szerkezetekkel dolgoznak a különböző ciklusokban. Míg az elsőben a szimbolikus erejű szószerkezetek és rövidebb mondatok a jellemzőek, addig a másik kettőben a „prózaszerű” megjelenés megengedi a hosszabb mondatok létrejöttét és egy olyan típusú költészetet, amely – miniatürizált darabokban – Juhász Ferenc írásművészetére emlékeztet.

Az olvasó egy tehetséges fiatalemberrel fog találkozni, aki a legkülönfélébb eszközöket használja egy vers megkomponálásakor. Nagyobb egységekben gondolkodik, a vers számára nemcsak szöveg, hanem zene és kép is. A legősibb fogásoktól a tipográfia által nyújtott legújabb lehetőségekig mindent igyekszik a maga javára fordítani. Ezenkívül nagyon erős személyesség járja át a verseket, amely egyszerre valódi és látszólagos. Valódi, mert a költő vagy a lírai én be akarja vezetni az olvasót abba az érzelmi-hangulati-gondolati világba, amely a sajátja. De látszólagos is, mert ugyanakkor ki is zárja ugyanebből. Ennek a kettősségnek a lehetőségét azáltal teremti meg, hogy a versekbe eleve többféle értelmezési lehetőséget kódol, ami jobb esetben játékra hívja az olvasót, rosszabbban – ez jóval ritkábban fordul elő – értelmezhetetlenné teszi a szöveget. Ez ne tántorítson el senkit: lendületes első lépések ezek! Hogy befejezésképp egy kissé visszaéljek Hyross saját hasonlatával: aligha tudom elképzelni, hogy ezek a versek olyan nyomot hagynának maguk után, mint vizes talpak a forró betonon. Kíváncsian várjuk a folytatást.

BOLLOBÁS ENIKŐ

„A tenger és a szél szüntelen” – Kodolányi Gyula költői műhelyében

A *Sülyedő világban* (Magvető, 1979) Kodolányi János több helyütt ír a „minden Kodolányiban” meglévő közös vonásokról: „arccsontjuk erőteljes, szájuk szép vonalú s érzelmes, szemük gyermekesen tiszta, világos, és bizonyos melankólia borong benne” (463), miközben „vonzza őket a megmagyarázhatatlan titok, amely a látható világ mögött hol mosolygó, hol rettentő ábrázattal csalogat” (509). Találébb bevezetést nem is kaphatnánk Kodolányi Gyula személyéhez és verseihez, mint a nagybáty vallomását – nemcsak a családi vonásokról, de a lélek végtelen tengeréről, felsőbb hatalmak és belső hangok tiszteletéről, valamint az alkotóban egymással felelő Énekről:

„A lélek végtelen tenger [...], melynek hullámozását csak szegényesen jelzi a tudat. Mélyen bennünk áramlanak, forrnak, örvénylenek az ösztönök, s ölelkeznek a világ-mindenség ismeretlen, tán örökké kikutathatatlan erőivel.” (408)

„A megdöbbenő érzés, hogy felsőbb hatalmak törvénye alatt állok, mérhetetlenül megnöveli a magamba vetett bizalmat, a biztonság érzését. Ettől fogva tudom, hogy máglyákon mehetnék át mezítláb, hogy semmi veszély nem foghat rajtam, nem érhet el bosszú, elemi csapás, betegség, halál, míg be nem végzem küldetésemet [...] nem szabad fájlalnom mellőztetést, félreismerést, a végső felismerés úgyis rám veti tiszta sugarát. Ettől fogva bízom oly konokul ösztöneimben, figyelek belső hangjaimra, s követem őket vakon.” (642)

„És mintha több énem volna, s örökké feleselnének bennem. Kozmopolita vagyok, de semmi sem izgat jobban, mint magyarságom [...] Tele vagyok ellentmondásokkal,

s folyton vizsgálom magam, hogy harmóniát teremtsék, s az ellentmondásokat kiegyenlítsem.” (311)

A Kodolányi János által megfogalmazott toposzok azután az unokaöcs egész életművét át fogják hatni. A gazdagon dokumentált pálya évtizedei alatt Kodolányi Gyula vagy egy tucat verses-, esszé- és gyűjteményes kötete jelent meg, néhány kivétellel mind a rendszerváltozás után.¹ A költői pálya egészéről elmondható, hogy különös aránytalanságokat mutat: lassan indult – mint annyi kortársáé –, kevés látható produktummal. Az akkor elmaradt – vagy megírt, de ki nem adott – versek üres helyét azonban azóta többszörösen pótolta.

Bár egyéni hangjait szinte induláskor megtalálta, nem lankadó kereső szelleme újabb és újabb írásmódokkal gyarapította költői eszköztárát. Sokhangú költő, aki ugyanakkor nagy következetességgel kapcsol formát szellemhez, műfajt érzékenységhez. Prózaverseiben és organikus szabadverseiben a világegyetemet átható immanenciát ünnepli; szonettjeiben és szonettciklusaiban a transzcendencia kérdéseivel foglalkozik; majd a sorozatvers formáját fejleszti tovább hommage-költeményeiben. Egyéni érzékenysége, a magyar és az amerikai irodalom mélyrétegeiből táplálkozó gyökerei magányos alkotóvá tették a kortárs irodalmi világban (akár nagybátyját, Kodolányi Jánost a maga korában), ám a világirodalom legkiválóbbjai közt valódi rokonokra lelt. Költői pályája a Kádár-korszak bénító éveiben indult, amikor a szellemi emberek közül sokan úgy érezték, valójában nem is érdemes alkotni „az erőszakkal összekalapált társadalmi közmegegyezés” ezen évtizedeiben – ahogyan A kormányzó halála című játékhoz fűzött jegyzetekben fogalmaz. Amikor a költő leghasznosabb erénye a türelem és a remény: hogy egyszer majd „az

---

¹ Legfontosabb kötetei: *A tenger és a szél szüntelen* (versek, 1981), *A létezés szakmában dolgozom* (versek, 1983), *Álom az álomban* (Santa Barbara, 1985), *Hatalmak* (versek, 1989), *A létezés hálói* (Amerikai költők, ford., 1990), *Kentaurszárnyak* (Esszék, interjúk, 1999), *Táncban a sötéttel* (Összegyűjtött versek, 2002), *Amerika ideje* (Esszék, 2003), *A hullám taraja* (Esszék, interjúk, 2006), *A fény rétegei* (Esszék, 2010), *Járj, merre tetszik* (válogatott és új versek, 1971–2011) (2012), *Üzenetek W. Sh.-tól/Messages from W. Sh.* (versek – Katona Szabó Erzsébet papírkollázsai, 2014).

írás/beliség ideje visszatér”, így a hallgatás nem örök, pusztán megelőzi a „nagy regényt”, a Wallace Stevens-i *supreme fiction*ot („A létezés-szakmában dolgozom”). A hatvanas-hetvenes évek a művészetek terén sem kedveztek semmiféle szubverzív irányultságnak.

A Kádár-korszak szellemisége Kodolányira is bénítóan hatott, s a thoreau-i belső száműzetést választja: ír, de nem sokat, s Emily Dickinson szellemében (aki a publikálást a szellem olcsó elárverezésének tartja) keveset közöl. Majd negyvenéves, amikor 1981-ben megjelenik első önálló verseskötete (*A tenger és a szél szüntelen*), amelyet a rendszerváltásig csak néhány vékonyka kiadvány követ. Ódzkodik ő is a könyvkiadás megalázó procedúrájától, az Aczél-féle kultúrrezsím megkívánta kötelező magyarázkodástól, kéréstől, házalástól (erre utal a Bódy Gábor emlékére írt, Magyalcsokor című versben). Vagyis nem kívánt a rendszer lekötelezettje vagy adósa lenni.

Jórészt szellemi töltekezésre fordítja ezeket az évtizedeket: olvas, tanul, szellemi hidakat épít, az alternatív/ellenkulturális budapesti szellemi élet egyik középpontja. A fizikai határokat semmibe véve emeli be az ország szellemi erőterébe – és a magyarországi (informális) diszkurzusba – mind a határon túli, mind az emigrációban élő írókat, magától értetődő természetességgel tartva a kapcsolatot olyan, a Kádár-éra alatt indexre tett nevekkal, mint Sütő András és Király Károly az egyik oldalon, Cs. Szabó László és Szabó Zoltán a másikon. Az após (Illyés Gyula) révén élvezett viszonylagos védelmet nem karrierépítésre, hanem szellemi közösségépítésre használja: házukban összejöveteleket tartanak, melyeken a budapesti értelmiség egy része bevonásával olyan dolgokról eshet szó, amilyenekről másutt sehol. Tette mindezt úgy, hogy fittyet hányt a rendőri megfigyelésnek, a szembeszomszéd (Kádár János) miatti láthatóságnak vagy az Illyéshez el-eljáró kultúrvezér (Aczél György) gyakori jelenlétének.

Ami pedig még fontosabb: a publikálás kényszerétől így felszabadított két évtized alatt megkezdi az egész pályán átívelő művészi kísérletezést. Már ezek a korai művek is váratlanul kiforrottak, magukon viselve a szerző sajátos írásjegyeit, egyúttal a nagy szellemi affinitások lenyomatát is. Kísérletezik próza-

verssel és sorokba tördelt organikus szabadverssel, sokat fordít, sőt „hangfordításokat” készít. Stílusgyakorlatokat végez, kirándul a vizuális és konkrét vers tartományaiba, új írásmódokat tesztl, keresztezve például a haiku és a magyar népdal műfajait, ír maszkköltészetet, majd újra- és felülírásokban pastiche-tornákat tart ismert szerzői hangokra. Versciklusokat ír, folyamatverseket, sorozatverseket, melyek egy-egy láthatatlan (vagy látható) szellemi centrum erőterében táncolnak: ilyen szellemi mágnes vezérli Webster-, Plótinosz- és Shakespeare-ciklusait, melyekben egyre többször folyamodik a zárt formák, elsősorban a rímes vers és a szonett adta rendhez és fegyelemhez.

Kodolányi sokáig kizárólag prózaverset és sorokba tördelt organikus szabadverset ír. A prózaversetek – így a *Tervek egy tájjal* című verscsokor darabjai – visszafogottak, dikciójuk kimért, pontos; a *mot juste* keresésének (és megtalálásának) igényes és gyakran játékos példái. Pátoszmentes anti-líra ez, amennyiben szerzője elutasítja a metafizikai látásmódot és annak szükségszerű velejáróját, a metaforikus (és általában tropizáló) nyelvezetet. Költői képei a legritkább esetben metaforikusak, nem az ún. „metafizikai mögöttes” megjelenítői. Verseinek építőelemei sem metaforikus, hanem – az amerikai radikális modernizmus szellemében – inkább egyszerű metonimikus kapcsolatban állnak egymással, vagyis egymásutániságról és nem egymás-helyettiségről van itt szó. Sem a lila-rózsaszín alkonyat („Gyógyító kéz”), sem a boróka („Boróka”), sem a tölgyes (Két riport prózaversben), sem Karikás, a futballista (A húsleves), sem a függöny mintái (Ágak és gyökerek), sem a havas rét (Ez a darab havas mező), sem a Keresztelő Szent János vonzotta embertömeg (Keresztelő Szent János prédikációja), sem a zsombékos és mandulás hegycsúcs (Tervek egy tájjal), sem a „fűszúrásos” cseresznye (Cseresznye, fűszállal átdöfve) nem mutat önmagán túl metaforikus, illetve metafizikai dimenziók felé. A költészet feladata nem az, sugallja Kodolányi, hogy megjelenítse a fizikain túli világot, hanem az, hogy a fenomenológia (elsősorban Merleau-Ponty) tanításának megfelelően észlelje a fizikai valóságot és viszonyuljon hozzá: vagyis adjon „választ” rá. A vers ugyanis mindig valamire válaszként születik: amikor az a valami megköveteli a költő viszonyulását, reagálását, a költői megfogalmazást – ez elsősorban figyelmet, alázatos odafigyelést kíván.

Témájukban változatosak a prózaversek, ami mégis közös bennük, az a világ megélésének a vágya, illetve a világra válszolás imperatívusza. A világ felé tapogatózó lelki-szellemi csápokokat, valamint a világból eredő – és a szerzőt hozzá bilincselő – lelki-szellemi gyökereket rajzolják meg, megerősítve a tudást, amely belőlük meríthető. Mintha a prózavers funkciója az volna, hogy a látott, gyakran hétköznapi képekről letörölje a megszőkás porát, színeit elevenné tegye, s a heideggeri *világban-való-lét* minőségével ajándékozza meg őket. Az érzékszervek fölélének, ahogyan a világ is megelevenedik. Az élet lakottá válik, a világ megéltté. Nem véletlen a helyet belakó-megéltó élményt megragadó számos vers: az Ez a darab havas mező, a Keresztelő Szent János prédikációja, a Tervek egy tájjal, illetve a későbbi kötetekből az Árulás, a Tenger vagy a Világsátor mind pontos leírása egy-egy jól körülhatárolt térnek, mezőnek, erdőszegletnek vagy tisztásnak, a helyhez fűződő személyes viszony objektív meghatározása. A költészet feladata, állítja, nem az anyagi világ mögött fölsejlő másik világ megjelenítése, hanem magáé a fizikai valóságé, ami elsősorban figyelmet, az értelmezés és a magyarázat kényszerétől mentes odafigyelést kíván.

Kiváltság ez a darab havas mező; legtöbbünknek ennyi látvány sem jut. Innen is, onnan is, bokrok és fák menedékből, sövények és áttetszőre rozsdásodott drótkerítések mögül, öreg házak kerítik tágasan. Köztük a szürke égbolt tömör s talán végtelen darabjai – a domb úgy görbül, hogy elhihetem, rajta túl a befagyott Óceán, éteri korszolyapálya kezdődik. (Ez a darab havas mező)

A vers a hely megélésének alapvető létmódja. Személyes térkép, amelyen új dimenziókat hoz a viszony artikulálása. A hely önmagában is tartalmazza a múltbéli élményeket, s a költő feladata e mélyrétegek felszínre hozása. Megtalálni a tér „sűrűsödéseit” – ahogyan a költőrokon, Szőcs Géza írja – és a mélyrétegekben a sűrűsödésekért felelős „hajdanvolt gázlokat”. És mint az egyik prózavers teszi, pontosan leírni, mit jelent az, amit az egykori szövetséges, Konrád György így fogalmaz: „én ezt a teret [a Klauzál teret] lelkileg megéltem”:

Mennyire szerettük azokat az utcákat. Sosem néztük meg a részleteket, csak éreztük otthonos terét, érintését, gyö-

nyörű délelőtti világitását. Fel tudjuk idézni azóta is bármikor, pontosan.

Elsétálni arra, az egyik ilyen tájékra, ellenőrizni a teret, a megvilágítást, a levegő érintését. Most jól megnézünk mindent. A házak hámlanak, horpadt arcok rohannak a járdán velünk szemben. (Árulás)

A világban való idegenség helyett a világban való otthonosság hatja át ezeket a verseket. (Kodolányi később is azokat a pillanatokot keresi – szerelmesként, szülőként, barátként –, amikor „a világ helyére fordul” [Adj jelet, Aranyvirág].) Az ember feladata, hogy részt vegyen a körülötte levő folyamatokban. Ez pedig csak metafizika nélkül, a természeti folyamatok iránti alázattal és a figyelem megteremtette átéléssel lehetséges. Akár a Kodolányi által a magyar olvasó számára felfedezett és elsőként lefordított amerikai költők, a radikális modernista William Carlos Williams és a korai posztmoderneket, Charles Olson, Robert Duncan, Robert Creeley és Denise Levertov. A hétköznapi élet előtti tisztelet határozza meg Williams költői alapállását: híres versében, A vörös taligában leírja, milyen „sok függ” a köznapi helyszínek és a köznapi tárgyak percepciójától. A Kodolányi által fordított Árkádia című versében pedig kimondja, hogy ez a fajta gyönyörködés – örömet találni abban, ami szemünk előtt hever – az egyéni boldogság és a közösség boldogulásának egyaránt záloga.

Fiatalabban
hittem én is, hogy
vinnem kell valamire.
Öregebben már
a kis utcákat járom,
a nincstelenek
házaiban gyönyörködöm:
görbe gerincű tetők,
az udvarokon rozsdás drót,
salakhalmok,
ócska bútor;
kerítés meg árnyékszék
hordódongából,
ládaoldalból, és
mind kékeszöldre mázolvá,
ha szerencsés vagyok:

az idő patinájával
futtatva ez a legszebb
minden szín közül.

Senki
se tudja, milyen fontos
mindez a nemzetnek.

Minden bizonnyal Williamstől tanulta Kodolányi, hogy a hétköznapiság tisztelete a lokális tiszteletével egyenlő, hiszen ezek a hétköznapi szituációk alkotják a helyet, a közösséget, végül a nemzetet. Csak partikulárisban lehet az egyetemet megtalálni. A nemzet boldogsága pedig nem a sikerről szóló amerikai (vagy magyar?) álom kergetésétől, hanem a kis dolgok észrevételétől és értékelésétől függ.

A Black Mountain-költőktől pedig azt tanulja meg, hogy el kell merülni a történelemben, „az idő emlékezetében”, amely a helyet elárasztja és kitölti. Az ember nem irányítója ennek a történelemnek, hanem immanens része vagy tárgya. „Jelenj meg a világban, harapj nagyot, nyújtózkodj, erőltess magad, próbáld elérni valódi méreted, kockáztass: inkább nagyot tévedj, mint kissé győzz!” – hangzik az olsoni instrukció. Külső és belső tájak keverednek, valóságos képek és képzelt másolatok forgolódnak, kísértetek mozognak a figyelem terében. A költőnek pedig megadatik a jelenlét és az éberség. Tanúja és krónikása lehet annak a folyamatnak, ahogyan külső tájak belsővé válnak.

Ez az a szellemi hagyomány, amely a Kodolányi-verseket olyan különlegessé teszi. Itt a figyelem, figyelmesség, odafordulás, érdeklődés alkotja az autentikus élet elengedhetetlen eszközeit. Hiszen a figyelem állandóan újra-mobilizálja a körülöttünk levő tárgyakat; ezen folyamatok eredményezik a figyélőben a tudást. A whiteheadi „örök események” akkor jönnek létre, amikor a megélt dolgok és a megismerést megelő ember – két egyenlő félként – közös teret, folyamatot alkot: párbeszédet kezd. Ekként történik az élet, és ekként születnek közösségek, megélt életekből. Kodolányi célja végül is ez: közösségeket, szellemi erőtereket alkotni a körülöttünk levő világ belülről történő, „bennvalóságában” (immanenciájában) való megismerése révén.

Organikus szabadversei lesznek ennek a különleges, immanens látásmódnak a hordozói. Amit az olvasó elsőként vesz észre például az *Új Világ* című versciklusban, az az aprólékosan kialakított sortördelés, mely a vers sajátos vizuális prozódiját adja: Kodolányi itt – az amerikai radikális modernisták, így elsősorban a személyes Mester, Williams példáját követve – a vizuális- és a frázisritmus ellenpontoszásának lehetőségeit teszteli, szerves folytatásaként a versek témáját adó immanens erőknak, a „hatalmaknak”, azok ritmusának. (Hogy Kodolányi mennyire tudatos költő, azt mi sem bizonyítja jobban, mint a prózavers formájának választása akkor, amikor az immanencia keresése a téma [Ring Psziché függőágya] – igaz, itt a szemlélődő „mellélő”. Mégis a költői hang önironikus, amikor a testi jegyek immanensként való feltételezése tévútra viszi a strandon szemlélődőt, aki a hónaljszőrzetről az odaadásra következtet, lapos szemfogakról fáradékonyásra, köldök kráterdombjáról nagylelkűségre.)

A tenger és John Smith című nagyszabású poémában például a mű diasztolé-mozgása alkotja azt a témát, amely szinte kiköveteli a dinamikusan lüktető, szintaktikai egységeket könnyedén mozgó vizuális prozódíát. Itt fogalmazza meg sajátos költői feladatát: kitapintani és megörökíteni a természetet (vagy világegyetemet) belülről (immanensen) átható nagy lüktetést, mely egyetlen (szellemi) erőterbe helyezi John Smith-t, Új Anglia és Virginia első telepeseit, Báthory Zsigmondot, az árapály hold irányította ritmusát, a szerető kedvest és a barátot – és nem utolsósorban magát a beszélőt, aki megnyugvással regisztrálja, ahogyan ezek a kozmikus erők hatalmukba veszik őt magát is.

rohansz vissza taposol fűvön cserjén
fa kérge sebzi fejedet tövis lábadat karodat
gázolsz nádson sáson   át   vissza
                  magadba
lenni újra
                  csónakon lebegve
                  fővenyen járva
                                  ég és víz
                  föld és tenger
határán
térképet rajzolni emlékezni

szerelmes kutatásra
örvényre révületre
megfutásra
vissza magad burkába
emlékezni
a főnyen
magányosan mint John Smith

Csak a vers legvégén tér vissza, mintegy a „2x2 józansága” okán a Kádár-jelenbe: ez az egyetlen valóságsszint, ahol az emberek csak „nézők”, de nem részei a nagy lüktetésnek, s amely gyanakvóan tekint az alkotás diasztoléjára:

mert aki alkot
mind gyanús
annak aki hivatalból fürkészt
vizsgál besorol minősít nézősködik
karosszékből fordulásból
mercedesből a nézőség
formatervezett fészkéből meddő méhéből

Hasonló szintaktikai-vizuális lüktetés hatja át a Fenyőzúgásban, a tűzkigyó levedlett bőrében című nagyszerű költeményt, amely megint csak a kozmikus erő immanens jelenlétéről tesz tanúságot, megint csak vizuális ritmussal ellenpontozva. A D. H. Lawrence egykori Új Mexikó-i „tanyáján” töltött éjszaka olyan bekebelező, egységbe fogó (talán misztikus) élményt hoz a költőnek, amelyben egyszerre van jelen „a konok kis ember” (a farm egykori tulajdonosa), a Los Alamosból áttelepített faházaik révén Fermi és a többi atomtudós (köztük a magyarok), a költő ősei és a költő maga, miközben a tengerként dagadó fenyőzúgás diasztoléja minden résztvevőt áthat, egységbe foglalva a látszólag mozaikszerű képet.

csak egyszer
ébredtem föl
a hegyi hűvösben, hallgattam egy kicsit
a fenyők zúgását
halálra
és örökkévalóságra
gondoltam

fenyőzúgás-halálra
örökkévalóságra
fenyőzúgásban
erre gondolunk
erre gondol
minden őszám
tíz meg tízezer éve
fenyőzúgásra

Mindkét vers témája az immanencia, mégpedig a bennléteesség elvének egyetemes – és különös módon reciprok – működése. Mert Kodolányi szerint nemcsak a szellemi (vagy nyelvi gondolat) rejlik benne a természetben, de a természet is a nyelvben. Ez a kétirányú belülhatás egyrészt a mozgás hangsúlyos megjelenítésében, másrészt a versformában érhető tetten. Ekként mindkét versben a mozgás lesz az immanencia hordozója: a hegeli gondolat itt valóban szárnyra kap, amennyiben az árapály lüktetése és a fenyőzúgás ritmusa szolgáltatja azt a mozgást, amely a megismerés eredményeként a végső tudás felé tart. A versforma pedig nem is egyszerűen a modernisták által kifejlesztett vizuális prozódia, hanem az Olson nevéhez köthető projektív vers, mely a hetvenes években teljesen ismeretlen volt a magyar költészetben. A projektív vers legfőbb axiómája szerint „a forma nem más, mint a tartalom kiteljesedése” – azaz ha a költőnek van mondanivalója, és megvan az energiája, hogy elmondja, akkor a forma jön magától. A költő az élmény és a forma iránti alázattal minél teljesebb módon igyekszik továbbadni azt az energiát, amely verset követelt magának. Amikor a költő leül írni, nem tudja, nem tudhatja előre, milyen vers fog születni kezei alatt. „Arról írok, amit nem tudok”, mondta Olson. Az alkotás folyamatában az író pusztán tereli a verset, „felismeri” annak folyamatát, elfogadva, hogy a versnek saját energiája van. Ez a fajta vers gyors iramú, pergő, száguldó – gyakran nincs idő egész és kerek mondatokra, gyakran bizony a szintaxis szabályai szenvednek kárt. A projektív forma Kodolányinál is bravúros hajlékonysággal követi a vers növekedését, valamint a világban bennható okság, az immanencia megnyilvánulásait. A lüktetés magából a nyelvből jön, és nem a vers születése előtt is létező absztrakt struktúrákból. A nyelv belső rendje úgy hatja át a vers szövetét, akár a kozmikus erők – az ár diasztolája és a lüktető fenyőzúgás – a múlt és a jelen történéseit.

Kodolányi formatudatos költő, aki egy korai írásában, a Traktátus a rímről címűben pontosan megfogalmazza, miért választotta a prózaverset és a szabadverset: számára a belső dallam, belső forma felmutatása a fontos. „Nem kell végrim, ha az egész mondat belső dallamra hullámzik.” A prózavers és a szabadvers nemcsak bátorságot tükröz, de a világ vagy világrend (amibe a káosz is beleértendő) iránti bizalmat is: „A végrímes vers gyakran olyan, mint a csak pofonnal történő nevelés. Csattannia kell valaminek, mert az ürességet lehetetlen bevallani, a káoszt meg kell bosszulni.” Míg a „lélek mérnökei” mérhetővé kívánják tenni a mérhetetlent (ezért „bosszantják [őket] a különvonatok”), addig a költő célja, hogy mérhetetlenné tegye a mérhetőt. A belső forma, belső dallam nem szorítható szabályos és végrímes formába – akkor épp a tánc vész el, pedig: „A tánc minden: a hangok tánca, a kézé, az emlékeké [...] A prózaversben a hangok tánca bonyolultabb formát rajzol: benne a láb mozdulata, a szem nézése, az emlék moccanása és a gondolatlan gondolatoké.” Vagyis a szabadvers és a prózavers képes arra, hogy az alkotás menetét a maga folyamatszerűségében őrizze meg. A szabad forma a verset kiváltó élmény közvetlen folytatása, megelőzve a racionalizációt, az értelmezést, a rendszerezést vagy az összegzést aktusait. Lehetőséget nyújt arra, hogy a költő elkerülje a gondolkodási paradigmák közvetítette sémákat, s az élmény közvetítés nélkül őrződhessen meg az alkotói folyamatban. A művészi célok efféle önreflexív megfogalmazása megint csak az amerikai felfogást idézi, amelynek értelmében az igazán nagy költők egyben esszéírók is. A Traktátus méltó darabja a Pound, Williams, Olson, Duncan, Creeley és Levertov esszéi által fémjelzett hagyománynak, amely ösztönösség és reflektálatlanság helyett tudatosságot és önreflexiót követel a művésztől, a művészi hitelesség zálogaként.

A szellemi erőterépítés folyamánként sokat fordít – és bár átültetései mindig pontosak és az eredetihez hűek, ezeket a fordításokat „átköltéseknek” nevezi. Elmerül az amerikai költészetben, felfedezve és a magyarol olvasó felé közvetítve annak radikális modernista és posztmodern képviselőit. Kísérletező kedve fordítóként sem hagyja el: új írásmódot talál fel „hangfordításaiban”, amikor is Gertrude Stein szellemében kizárólag a vers fonetikai (és nem szemantikai) struktúráját ülteti át magyarrá. Ennek nagyszerű példája a Négy változat egy Robert

Creeley versre, amelyben előbb a jelentést, majd háromszor a hangzást „fordítja”. Utóbbiakról írja: „Velük azt próbáltam átfordítani magyarra, amit általában elhagyunk: ráhúzni a magyarra az idegen nyelv hangzását, szerkezetét, egész világát.” Ez a komollyá vált játék hihetetlenül nehéz is: elszakadni a jelentéstől, az értelemhez (vagy értelmességhez) való kényszeres ragaszkodástól, s úgy tekinteni a nyelvre, mint referencialitással nem rendelkező struktúrára, mint zenére. Amikor is „a magyart görcsben tartotta, rendkívüli ellenállásra bírta egy másik nyelv, egy betű szerint olvasott (nemlétező?) amerikai. Néha pedig a valódi amerikai is, amikor az emlékezet becsempészte a helyes ejtést vagy a szó értelmét.” Vagyis olyan nyelvi játék lett belőle, amelyik megvonja a tanult nyelvtől annak racionalitását, az anyanyelvtől pedig annak természetességét.

Az anyanyelv simogató érintése helyett áttekinthetetlen labirintus érdes falai, őserdő zaja, hányódás ismeretlen, veszélyes tengerben. Hiába, hogy beszélek, olvasok, ha szükséges, írok amerikai-angolul: a fáradtság és a félálom pillanataiban „magyarul” olvastam, furcsállva, hogy a „no!” tilt és nem ösztökél.

Stílusgyakorlatai közt említendők álomszövegei (pl. Webster álmai a Webster-ciklusban), konkrét versei (pl. Mondóka), a haiku és a magyar népdal műfajának keresztezésére (pl. Négy magyar haiku), valamint a klasszikus haiku magyartítására tett kísérletei (pl. Tíz őszi haiku). Kínai tájkép című verse nemcsak a haiku szellemének, de az imagista versírás alapelvének is megfelel, mely definíciója szerint „két igen távoli realitás egymásra helyezésével” jön létre, s hatása váratlanságában rejlik, valamint abban a befogadói aktivitásban, amely a megjegyzés nélkül egymás mellé helyezett két sík között egyszerre csak meglátja a kapcsolatot.

Deszkapallón ülök két csönd határán.
A felhőtlen víz fodrozódik, elsimul.
Fölösleges a gondolat, szél ha elül.

Ez a költemény nemcsak összekapcsolja a két realitást, a sima víztükör és a nyugalmi állapotban levő elme realitását, de önreflexív módon meg is nevezi ezt az összekapcsolást: a két

csönd határán létezés határélményét. Az eredetiség lehetőségének problematikáját tekintve pedig felvállalja a költői hagyományok szükséges hibriditását. Vagyis Kodolányi megfogadja Pound tanítását, miszerint

[f]ogadd be annyi nagy művész hatását, amennyiét csak képes vagy, de légy oly tisztességtudó, hogy tartozásodat vagy bevallod, vagy megpróbálsz elrejteni. Töltekezzék szellemed a legjobb kádenciákkal, melyekre csak rábukkanhatsz, lehetőleg egy másik nyelvben. (Tótfalusi István ford.)

Ezért folyamodik az újra- és felülírás módszeréhez, melynek révén afféle pastiche-gyakorlatokat végez ismert szerzői hangozra.² Ekként válik Williams szerzőtársává a William Carlos William versére című darabban, mely mintegy továbbgondolja

---

² Költészete egyébként is ezer szállal kapcsolódik a magyar és főként az angol-amerikai hagyományokhoz, hommage-szövegei címzettjei e hagyományok képviselői, akik Kodolányi szövegeiben élő hagyományt alkotnak: Ottlik Géza, Tolnai Ottó, Robert Duncan, Utassy József, Csoóri Sándor, Czákó Gábor, Jónás Pál és Maurer István, Vásárhelyi Miklós, Karátsón Gábor, Szabados Árpád, Levendel Júlia és Horgas Béla, Caryl és Clayton Eshleman, Tom és Val Raworth, hogy csak néhányat említsék. E nagy szellemi kapcsolódásokat esszéiben részletesen ki is fejti. Többségében magyar nyelvűek ezek a tanulmányok, s mindig valami meglepő, váratlan, Magyarországon nem szokványos gondolattal vagy gondolati irányzattal foglalkoznak. A magyarországi kulturális közbeszédből mindaddig nagyrészt hiányzó szerzők (Henry Adams, John Dewey, Karl G. Jung, A. N. Whitehead, Lewis Mumford, T. S. Eliot, William Carlos Williams, Ezra Pound, Gertrude Stein, Charles Olson, Robert Duncan, Robert Lowell, Denise Levertov, Robert Creeley, John Ashbery, Allen Ginsberg, Jerome Rothenberg, James Hillman, Clayton Eshleman) kapcsán ír többek közt organikuságról/nyitott rendszerről versben és városépítésben egyaránt, a vers épületéről, avantgárdról, posztmodernizmusról, groteszk realizmusról, a hatvanas évek ellenkultúrájáról. A személyes tiszteletadás parancsa itt még nyilvánvalóbb: Kodolányi név szerint megemlékezik majd' minden szellemi rokonról és pályatársról. A Szóló hangra c. kötetben szereplő személyes esszétet inspiráló szellemi társak között felbukkan Edward Albee, Rainer Maria Rilke, Salman Rushdie, Déry Tibor, Babits Mihály, Kodolányi János, Bibó István, Szabó Zoltán, Csoóri Sándor, Király Károly, Antal József, Mádl Ferenc, Ady Endre, József Attila, Illyés Gyula, Szabados György, Mátis Livia, Czákó Gábor, Oláh János, Tar Pál, Szepesi Attila, Tolvaly Ferenc neve.

és tovább is írja a *The Descent* (A lejtő) című költeményt, illetve ekként lép át művészeti ágakon is, amikor megírja Björn Borg legyőzi a Monte Carló-i rémet – Karátson Gábor festménye után szabadon és Keresztelő Szent János prédikációja – Breughel után szabadon című szövegeit, befogadva két vizuális művész hatását és töltekezve azok képi kádenciáival.

Tovább vizsgálva Kodolányi költői kalandozásait feltűnő a maszkköltészet távolságtartó, rejtőzködő, az Ént csak áttételesen közvetítő kifejezésmódjának vissza-visszatérése. Ennek legszebb példáját szolgáltatja a *Noah Webster igazi élete* és a *Noah Webster naplójából* című versciklus (utóbbiban maga „Codolagni” is szerepel), mely a költő és a szótáríró közti mély szellemi rokonságból táplálkozik. Vagyis *hommage*-költészetéről van itt szó, amelynek beszédmódját a tiszteletadás és a közös szellemi erőter megteremtése hozza létre, formáját, szerkezetét tekintve pedig versciklus, illetve 20. századi terminussal, sorozatvers.

Bár a sorozat beszédmódját *hommage*-költészetéhez hasonlítottam, a sorozat egyes darabjaiból kibontakozó narratíva semmiképpen nem mondható a tisztelet narratívájának: Webster és Codolagni szövegvilágbeli kapcsolata meglehetősen problematikus. Az első ciklus első személyhangján megszólaló narrátor ellenségeként érzékeli az álmában megjelenő szellemet, „az angol szótár szellemét”, „gyűlöletes idegennek” látja, ráadásul Webster is haragszik rá, amiért olvasóként vihorászott a szótár egyik együgyűnek látszó mondatán (Noah Webster tréfája: álom az álomban). A második ciklusban pedig kiderül, hogy ez a másik személy „Codolagni”, a szógyűjtő tanítvány, aki nemcsak szakmai, de szerelmi rivális is.

Bár az első ciklus nem említi Codolagnit, jelenléte ott is egyértelmű: perspektívaként és horizonthatárként van jelen, akinek költői érzékenysége szolgáltatja a távlatot, (magyar és amerikai) nyelvi-kulturális gyökerezettségé pedig a látható és tudható határait. Rokon perspektívájuk, költői érzékenységük alapja az, hogy mindketten komolyan veszik a nyelvet, a szavakat, s a jelentést a konkrét élményekből vezetik le: a „mindennapi létből” (Pórn). Noah Webster valóban különleges helyzetben volt, hiszen nyelvészeti előzmény nem lévén (a 19. században a nyelvés-

szet a diakrón folyamatokat írta le, a szinkrónia nem érdekelte, ekképp nem is létezett deskriptív nyelvészet), hétköznapi helyzetek megfigyelése, illetve még gyakrabban hétköznapi cselekedetek elvégzése alapján írta meg a szócikkeit. Az első amerikai értelmező szótár megalkotója „zavartalan s elfogulatlan figyelemmel” vizsgálja a retket (evés közben), a gőzmozdonyt, készít zöldteát, az Inezzel folytatott szerelmi kalandjai során pedig átéli a *sugárzás* és a *pőre* fogalmát:

Retek (Raphanus sativus L.). A mustárfélék családjába tartozó növény. A gyökér színe fehér vagy bíborvörös, formája gömb- vagy vázaforma. Későtavasztól kapható a piacokon. (A retek)

Lokomotív. Önhajtó jármű, mely vaspályán fut, a mozgás táplálására különb fajta energiát terjeszt, és vaskocsikat húz. (A gőzmozdony)

Sugárzás. 1. sugarak kibocsátása, 2. kibocsátott sugarak, 3. ragyogó fény, 4. egyenesen haladás egy középpontból vagy középpontba be, 5. bevilágítás megvilágítás (Pőrén)

Pőre: csupasz. 1. meztelen, 2. ruhátlan, 3. foglalat, takaró híján való (kard), 4. fa, levelek s egyéb kinövések, takaró lombzat híján, 5. dísztelen, 6. fegyvertelen (*kéz, kar*), 7. védtelen; rejtek s menedék híján való, 8. készség vagy szerszám híján való (*csupasz kéz*). (Pőrén)

Vagyis a szótáríró legfőbb szellemi stratégiája, a figyelem, megegyezik a költőével. Ez a költő kerüli a metaforát, amit „fortyogó szótenyészetnek” tart, s csak az „áttetsző, hűvös szavakat” keresi (Ihlet). És miként a költemény, úgy a szótár is emlékezik az élményre: a Szótár, írja Webster a naplójába, „nem felejt. Nem felejt el Inezt, emlékszik rá a szócikkekben, amiket akkor írtam ... Szerelem a szómagyarázatokban [...]” (Le, föl). De Codolagni jelenléte ki is tágítja a szemlélt világ horizontját, Petőfit is becsempészve a gőzmozdonyt megéneklő angol és amerikai poéták (Byron, Whitman) közé (A gőzmozdony). Egyúttal a New Haven-i öböl mellé képzelettel a Kopaszi-gátat, Webster mellé pedig Deák Ferencet (Deák Ferenc a Kisdunán). Ha igaz van Websternek, hogy szótára város, „út és híd mindig másho-

vá”, akkor Codolagni új utak és új hidak felé terelheti a szótáríró gondolatait, miközben egységben tartja a „szikrányivá forgácso-lódott [...] élet” szilánkjait (Noah Webster búcsúja).

A második ciklust alkotó naplóban az esendő ember portréja rajzolódik meg: a hétköznapiaként megjelenő Webster nyíltan szól saját hibáiról, kisszerűségéről, féltékenykedéseiről, irigykedéseiről – miközben a nyelv szeretete és saját szótárírói elkötelezettsége olyan emberi magaslatokba emeli, ahová kizárólag a szellem iránti szenvedély juttathat földi halandót. E szenvedély bölcsé is teszi, képessé váratlan igazságok újszerű megfogalmazására. A nyelvről például így ír: „Az élő nyelv mindig a világ és a költő ölelkezése, birkózása, életre-halálra. Test és képzelet járja át egymást vérben, sárban, azúrban.” Vagyis a nyelv nem egyszerűen a szellem terméke, hanem a testé is: a nyelvben immanens módon van jelen a test, és bennvalóságát mi sem bizonyítja jobban, mint az, hogy a szótáríró nyelv iránti szenvedélye a szeretett nő, Inez iránti szenvedélyével együtt lángol vagy hamvad („A nő világegyetem, a szótáríró gyönyörű hazája!” [Zöld tea]).

Igazi költészet, hevület és rendszer egyensúlya szócikkekben. Égi-földi összhang. A valóság érdes érintése és a világos rend együtt. Igen, művészet ez! Inez tükre az emberi alkotásban. (Pőrén)

A Noah Webster-ciklus csak egyike Kodolányi sorozatverseinek, mely műfajjal újabb kapcsolódási pontot létesít az amerikai költészettel. Bár a korábban említett prózaversek és organikus szabadversek is egy-egy zárt sorozatot alkotnak, a Webster-ciklus az első, amelynek darabjai tematikailag, strukturálisan és formailag is koherensek, előrevetítve a későbbi nagyszabású Plótosz- és Shakespeare-ciklust.

Ezekkel kapcsolódik tehát Kodolányi az ún. amerikai hosszúvers hagyományához, mely – bár Walt Whitman *Fűszálak*jától eredeztethető – a 20. századi újító mozgalmak egyik legfontosabb műfaja. E szövegek nem alkotnak lineáris rendet, inkább fragmentumokként jelennek meg, lírai intenzitást teremtve az epikus költeményben. Kodolányi minden bizonnyal a Webster által proleptikusan említett Olsontól merítette a történelmi személlyel való azonosulás gondolatát, aki *Maximus versek* című epikus költeményében öltötte magára egy valóságos történelmi

személy, a 2. századbéli neoplatonista filozófus, Türosz bölcse, Maximus álarcát, mögüle intézve drámai monológjait többek között a természettel való egységről és minden élőlény tiszteletéről. Olson hosszú verse – akárcsak előtte Walt Whitman, Ezra Pound, William Carlos Williams, Hart Crane, Louis Zukofsky vagy később Robert Duncan hasonló művei – nyitott szerkezetű poéma, mely több évtized alatt született, megtartva mind a műfajbéli állandóságokat (pl. levélforma, helyszín, narrátor), mind az egész fragmentumszerűségét. Akár Olson, Kodolányi is a fragmentáció és a koherencia egymásnak feszülő erői között ír: a linearitást és zártatos narrativitást magáról ledobó töredékes szövegben megtartja a drámai monológ, illetve a napló műfaját, az állandó szereplőket, a nyelvről való elmélkedés imperatívuszát és az apperceptiálós figyelem partikularizáló nyelvhasználatát. Nagy témája a nyelv mint immanens erő, a nyelv bennséges, bennlétes hatalma, illetve a költő és a szótáríró mint e hatalom két szolgája, a nyelv két aláztat munkása. Végsősoron tehát a nyelv, a figyelem és az aláztat itt a téma, a nyelv iránti figyelem és aláztat különös költői-szótárírói érzékenysége.

Sorozatvers több később született filozófikus *hommage*-szöveg is. A *Január* című kötet darabjait a Plótinosz nevével fémjelzett újplatonista filozófia inspirálta, így a címadó verset is, mely a későbbi két Plótinosz-ciklust készíti elő. Az újplatonizmus tanítása értelmében az Egy (az őanyag és őselv) minden létezés alapja. Amikor pedig az Egy túlcsoordul, kiáramlás történik: ez lesz a Szellem, az ideák lakhelye. A Lélek pedig a Szellem emanációjaként jön létre, amelynek során a Léleknek megadatik, hogy visszatérjen a szellemi világba. Kodolányi az Egy transzcendens emanációját ismeri föl a Természet és az Idő januári újjászületésében, amikor „Világ hóburkából kisarjadt fák, bokrok, kórók” jelzik az Egy túlcsoordulását, amikor újra megjelenik a „Hóból születő Nap, világ”, elhozva egyúttal a költő saját születését is. A transzcendencia megnyilvánulásaként értelmezi az apa hangját az álomban (Hangok szállnak, ágról ágra), a testvér-szempár közvetítette üzenetben (Talán önként, talán más okból), a messziről küldött papírhajó célba érésében (A szóból számúzve) vagy az esendőben felderülő fényben és a szonettben lakozó asszonyformában (Nagyobb fény). Még a tovább adandó szonett is a Plótinosz szerint „örökmozgó” lélek ruhája, amely „a szellem gondolata és egyik megnyilvánulása”.

Hogy így adjam Neked, valakinek tovább,
ahogy én kaptam, honnan is, e szonettet,
s bizonyságához, élő asszonyformát,

amely úgy tárul fel, mint hirtelen megértett
tekintet. Szinte szemérmetlen, oly könnyű.
Titkába befogad, rejtelmes, egyszerű.

(Nagyobb fény)

A Plótinosz-ciklus egyre hosszabb darabokból áll: előbb egy-egy vers, majd egy szonettkoszorú-töredék (*Jelek halásza*), végül egy majdnem teljes szonettkoszorú: *Táncban a sötéttel*, amelyből csak a mesterszonett hiányzik (pontosabban csak kimondatlanul van jelen). Ebben a nagyszerű műben – mely a pálya igazi csúcsa – Kodolányi végigjárja az emberi megismerés Plótinosz által megkülönböztetett fokozatait, így az érzéki észlelést, a gondolkodást, a szellemi megismerést, amely a lélek jelenléte önmaga számára, valamint a misztikus extázist. Ami közös e megismerési stratégiákban, az a figyelem, a figyelő tekintet, a figyelem ráébredése:

Önmagamra ébredek, s figyelem: ott kint,
s idebenn, gomolygó képekben hogy teremt –

vagy terem? – örök arcot, boldog világot
a lélek.

(*Táncban a sötéttel/*

I)

Ez a szonettkoszorú mintha megfogadná Plótinosz tanítását, és „emlékezteti a lelket arra, hogy milyen előkelő származással és magas méltósággal dicsekedhet”, valamint hogy „a lélek a szellemtől származik, szellemi természetű, és szelleme gondolkodásban nyilvánul meg” (Plótinosz: A három eredendő valóságról). A Lélek célja pedig az, hogy egyes manifesztációiban felismerje a kiáradó Egyet. Kodolányinál a találkozások szolgáltatják az alkalmakat ezekre a felismerésekre, a „Testvér-szem-pár” lévinasi „megérintése” (Talán önként, talán más okból), „Széthasadt lélek [mely] szikrázik / s egyesül ölelésben” (*Táncban a sötéttel/ VI*), a megértést jelző összepillantások:

Pillantásod, hogy értesz. Ez is megváltás.
[...] Mert nem
gyémánt a lélek, nem titkos virág, hanem fény,
szétáradás, viszony. Fény, táncban a sötéttel.
(*Táncban a sötéttel*/ IX)

Kodolányi Plótinosz-ciklusa is több hagyomány metszéspontján született: a filozófiai hagyomány nyilvánvalóan Plótinoszhoz, a versforma pedig a Petrarca–Caro–Tasso vonulathoz, valamint József Attilához kapcsolja. A műfaj szabályait megszegve nem ragaszkodik az oktett és a szekszett közti éles szemantikai határhoz, de megtartja az alapszonettek első és utolsó sorainak láncszerű összekapcsolását. A plótinosi emanáció-gondolat kiteljesedésének bravúros keretet nyújt a szonettkoszorú, mely a maga módján szintén kiáradás: a mesterszonett sorainak kiáradása – amit Lotz János oly meggyőzően mutatott be (József Attila kapcsán), magyar népművészeti motívumokban illusztrálva e kiáradó mozgást. A szonettkoszorú egyes elemeit a rajzon található indák, bimbók, levelek, száruk és virágkelyhek konfigurációjaként írja le, „kölsönösen egyértelmű megfeleltéseket” állapítva meg a vers és a rajz szerkezete között. Ekként szonettkoszorúján keresztül Kodolányi a magyar népművészet világertelmezéséhez is kapcsolódní tünik.

Végül szólnom kell az elmúlt évek nagyszerű *hommage*-ciklusáról, az *Üzenetek W. Sh.-tól* címűről. Egy költő újraíró-újraértelmező gesztusának lenyomata ez a különlegesen igényes kivitelezésben megjelent kötet, melyben Katona Szabó Erzsébet textilművész kalligrafikus papírkollázsai egészítik ki a Shakespeare-sonettek ihlette Kodolányi-szövegeket, amelyek közül jó néhány azután Tony Brinkley amerikai költő fordításában is szerepel. Mind a magyar, mind az angol szövegek kétnyelvűek: míg a magyarban eredeti változatukban, vagyis angolul olvashatók a verses meditációt elindító Shakespeare-foszlányok, az angolban klasszikus magyar fordításban. Vagyis Shakespeare mindenütt idegen testként jelenik meg, sem az angolhoz, sem a magyar nyelvhez, illetve szöveghez nem idomulva, mindenütt figyelmet követelve, megállásra készítette az olvasót. Kodolányi se nem fordít, sem nem értelmez – illetve teszi mindkettőt, miközben továbbírja, továbbgondolja a reneszánsz angol mester sorait.

Egy-egy erőteljes verssor végigfut bennem, a pillanat belső lerakódásain és világom foglatán, a jelentések és hangzások sorait indítva el. Végigcikázik a Shakespeare-világon, az én reflexióm visszatérő témáin, a mai világon és ennek a mai világnak a személyes lenyomatain is bennem.

Afféle költői olvasónaplója tehát ez Kodolányinak, amelynek darabjai szervezeten inspirált improvizációk, spontán asszociációk által vezérelt érzelm- és gondolatfutamok. Olvasónapló, mert benne az eredeti szöveg megélésének módozatairól olvashatunk, s az érzelm- és gondolatláncokat elindító Shakespeare-szonettek 400 év után is reflexiót követelő összevegekként, rejtetten is láthatóan és parancsolóan jelennek meg. Inspiráló szövegek a Shakespeare-szonettek, Kodolányi pedig az inspiráció folyamatát ragadja meg, bemutatva, hogy miként válhat költői produktummá a folyamat – akár vízesés képében a víz esése. Mert ezekben a szövegekben is „buzog és cikázik, élő és eredeti a nyelv”, hasonlóan Shakespeare soraihoz.

A világ-végtelen órát nem szidom,
The world-without-end hour. Nem szidom
az órát. Világnyi a délután.

[...]

A kép elszökken. Barát, macska, szemek
szétfoszlanak. *The World-without-end hour*.
Világ-végtelen órán, számkivetve,
hiányból szó új képet képzeletem.

(A világ-végtelen órát)

A „világ-végtelenség” akár a Shakespeare kiváltotta határtalan inspirációs folyamat is lehet, amelynek négy évszázadot felölelő menetébe most Kodolányi, Katona Szabó és Brinkley is belépnek, az eredeti gondolatok és érzékenységek továbbvivőiként. Ám a végtelen folyamat(osság) nemcsak tematikailag, de formailag is végigvonul a szonettcikluson: az egymásba itt-ott láncszerűen kapaszkodó szonettek nemcsak rímtelenek, de belső strukturáltság hiányában (nem oktettből és a szekstettből állnak, egyszerűen csak 14 sorból) lineárisnak és aszstrukturálnak – „világ-végtelennek” – hatnak. A Plótinosz-ciklusban megpendített témák perspektívájából nézve azt mondhatjuk, hogy itt a

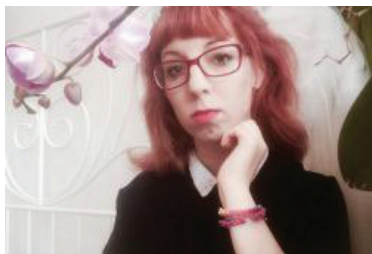
túlcsorduló Egy: Shakespeare, ő a Szellem lakhelye. Kodolányi versei pedig a Szellem emanációjaként létrejött Lélek James Hillman-féle „csinálásának” folyamatait mutatják be ebben a sorozatversben (folyamatversben), amely a pálya újabb csúcsát alkotja.

***

Befejezésül álljon itt Kodolányi Gyula vallomása – vagy ahogyan ő írja, „hevenyészett listája” – a versről, a vers szükségességéről (egyúttal „haszontalanságáról”) – és arról, hogy miként „rokon az istenivel”:

A vers fényűzés, ezért nélkülözhetetlen.
A vers szünet a mindennapi életben, amelytől megújulunk.
A vers csendre szoktat és hallgatásra.
A vers tanít befelé figyelni.
A vers rányitja szemünket a másokra és a világra.
A vers ritmusra és dinamikára tanít, és megérteti velünk
a tudat hullámzásait.
A vers fejleszti érzékünket a struktúrák iránt.
A vers és a magyar nyelv arra tanít, hogy a lélekben
minden mindenhez kapcsolódhat.
A vers megérteti velünk érzelmeinket.
A vers neveli ízlésünket és ítélőképességünket: vagyis
tanít különbséget tenni a majdnem és a valódi között.
A vers *nem hoz hasznót*. Ez a legfőbb haszna. És ettől
rokon az istenivel.
(Mire jó a vers?)

TAMÁS DORKA versei

„Huszonkét éves vagyok, most diplomázom a Corvinus Egyetem angol nyelvű kommunikáció és médiatudomány szakán, a továbbiakban Angliában, a Sussex-i Egyetemen fogok Gender Studies-t tanulni. Az írás hét éves koromban kezdődött egy tündérmesével, de komolyabban 15 éves koromtól kezdtem el foglalkozni vele.

Verseim a KulTeren és a Holnap Magazin antológiáiban jelentek meg, illetve az Irodalmi Rádió az Év diák költője 2014-es pályázatán dobogós helyezést értem el.”

Verseim a KulTeren és a Holnap Magazin antológiáiban jelentek meg, illetve az Irodalmi Rádió az Év diák költője 2014-es pályázatán dobogós helyezést értem el.”

DEBÜT

Ophelia Budapesten járt

Télihold.

Ophelia sétál a galambürülékes-pisifoltos utcákon.

Fehér ruhája szimbiózisban a holdfényvel.

Ophelia keres valamit a madarak földjén.

Talán Hamletet?

Talán az elhasznált álmait

lepelbe csavarva a csillagok között?

Ophelia félholt-fehér,

Az éjszakai buszra vár.

Hamlet sehhol.

A megállóban részegek kérdezik:

„Ez lenne Ophelia?”

„Ez lenne a halál angyala?”

Igen. Ő az.

Liliomillatú álomba vonja a várost.

Fehér leplét leteríti a macskakövekre,

És beleszeret a városi mesékbe.

a lány, ha hús

(rájátszás)

a lány, ha hús, még instabil,
tízcentis cipőkben egyensúlyoz,
gólyalábon ingatag nőiesség.

a lány, ha hús, már nem kér
bocsánatot, ha életébe
belefért tucatnyi affér.

a lány, ha hús,
a patriarchátusnak beintve,
szoknyáját libbentve
sétál a mall korzóján.

a lány, ha hús, kissé
még pityergős,
cigifüsttel teli a tüdeje,
és látszólag elbír mindent.

a lány, ha hús, egyetlenül
teszi keresztbe a bárpult
magas székén lábát,
és fancsali arcokat vág,
ha elkérik a személyijét.

a lány, ha hús, vörös a szája,
Chanel az illata,
labilis egzisztenciáját
sminkkel takarja.

a lány, ha hús, már tud egy s más,
leginkább azt, hogyan (ne) tegye szét a lábát,
ha véreskezű, kegyetlen
költőnő szeretne lenni.

a lány, ha hús, költeményeit
gyakran kocsmák ihletik,
ahol kiszemelheti áldoztat,
a koktélok mellé gyakran
kevés csak egy szerető.

Egy tragédia margójára

*„To the silent Melpomene, who can express
all things with her looks!”*

Sírnak az emberek, mert nincs Isten
„Nincsenek istenek” –
Melpomené a könnyeit leplezve
a dráma monológját suttogja.

Zeuszt átkozza, miközben
a szomszédos templom harangja kong,
gyertyák gyúlnak a következő felvonásban,
és vörös láng kíséri az éj altatóját.

Bűntudatot Melpomené minden lélegzetvételével
próbálja megszüntetni, de a tragédia még íródik,
letargikusan körmöli a befejezést,
még a Holdnak is elveszi kedvét.

Vörös fény gyúl szemében,
a tükörbe nézve veszi észre: sír
egy emberiségért vállal kint,
levetkőzik a múzsa,
a tragédia istennője leplét eldobja.

Habfürdőben néma és védtelen,
akárcsak embertársai, pőre,
kedvtelenül lesz istennő és múzsa,
egy újabb tragédia megalkotója,
egyik kezében kés, másikban maszkok.

Halálkeringő

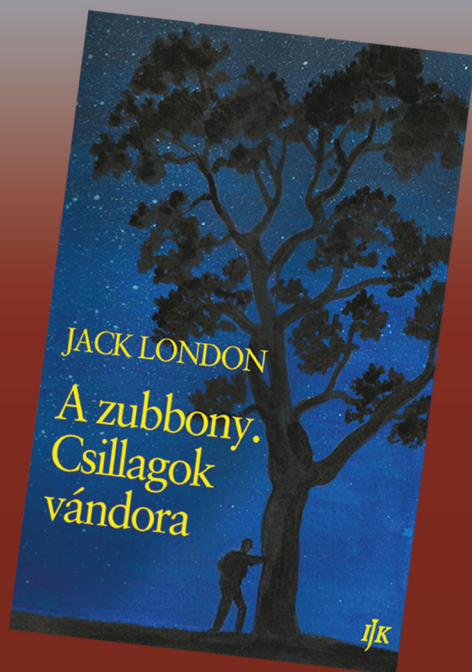
Én vagyok a lány,
aki megszállottan
üldözi a halált.
Keringőzünk álmomban,
éjszaka csak kettesben vagyunk,
a sötétben rálépek lábára,
majdnem kibicsaklik,
és vége szakad a táncnak.

Utána bújócskázunk,
úgy, mint kislánykoromban,
a szekrénybe rejtőzöm el,
azt remélve, senki sem talál rám.

A halált a vékony körvonalakban kell keresni,
a bőrre tapadva, a sziluetten,
hiszen testemet többször megtámadta,
de már tudok néhány cselt s rúgást,
hogyan semmisíthetem meg
előbb én őt, mint ő engem.

- 3 **Böszörményi Zoltán** versei: Eszme, Jeligék a halhatatlanságnak,
Tengerparti reggel Heideggerrel
- 6 **Faludi Ádám:** Restimesék (egypercesek)
- 9 **Rónai-Balázs Zoltán:** Türkizkék és indigó – Floridai útinapló (vers)
- 13 **Gáspár Ferenc:** Sötét angyal (novella)
- 16 **Noszlopi Botond:** Vir (vers)
- 18 **Zentai Eta:** A cukor (novella)
- 22 **Dimény H. Árpád:** bankett után ketten haza (vers)
- 24 **Istók Anna:** Csak neve volt (novella)
- 27 **Lennert-Móger Tímea:** Nyári szelfi (vers)
- 28 **Bencsik Gábor:** Üres papír (novella)
- 34 **Balázs Imre József** versei: A várak története, Kút a föld alatt
- 35 **Trenka Csaba Gábor:** Zora és a Lagrange-pont (novella)
- 43 **Ilyés Zsolt** versei: latextus, helyettesíthetőség
- 47 **Berka Attila:** „A balhésak meg a hülyék” – Anómia IX. 1–3.
(regényrészlet)
- 54 **Sárkány Tímea:** vonat, kelet felé (vers)
- 55 Láthatár – Drakula bár – **Alexandru Mușina** prózaversei **Szonda Szabolcs** fordításában
- 60 **Acsai Roland:** Nyári tankák (vers)
- 61 Láthatár – Inês Pereira komédiája – Gil Vicente drámája **Ladányi-Turóczy Csilla** fordításában, részlet
- 65 **Csepcsányi Éva** versei: embertelen táj, fehér lapra bármi, pilisi remete
- 68 **Varga Melinda:** Vonatút, mint hosszú mondat – Esterházy Péter emlékére (tárca)
- 72 **Döme Barbara:** Emlékszoba (tárca)
- 74 „Kitüntetésnek veszem, ha valaki Lórántként szólít” – **Laik Eszter** beszélgetése a 80 éves **Kabdebó Lóránttal**
- 93 **Boldog Zoltán:** A terapeutám, mondd, akarsz-e lenni? (**Papp-Für János:** árnyékapa)
- 97 **Tóth Mihály:** Izrael mint politikai thriller (**Frank Frank Schätzing:** Breaking News – A Saron-merénylet nyomában)
- 101 A fekália mögött vöröslő csillag (**Szombathy Bálint:** YU Retorika)
- 101 **Deák Csillag:** Zászlóhajózás
- 104 **Kölüs Lajos:** Multimédiás művész és szépségkutató
- 107 **Laik Eszter:** Atya, fiú (**Száz Miklós György:** Apám darabokban)
- 112 **Molnár Dávid:** Szuperretorikával Rilke nyomában (**Hyross Ferenc:** Tömegvonzás)
- 116 **Bollobás Enikő:** „A tenger és a szél szüntelen” – **Kodolányi Gyula** költői műhelyében (esszé)
- 137 Debüt – **Tamás Dorka** versei

<http://shop.irodalmijelen.hu>

500 forint, 6 lej, 1,50 euró

